

**ERGENLERDE TANRI ALGISI VE KARAR VERME
STİLLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA**

Murat DOĞAN

**Yüksek Lisans Tezi
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı
Prof. Dr. Faruk KARACA
2016
Her Hakkı Saklıdır**

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

Murat DOĞAN

**ERGENLERDE TANRI ALGISI VE KARAR VERME STİLLERİ
ARASINDAKİ İLİŞKİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Faruk KARACA**

ERZURUM 2016

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ BEYAN FORMU

18 / 01 / 2017

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum " **Ergenlerde Tanrı Algısı ve Karar Verme Stilleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma**" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☒ Tezimin/Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

18.01.2017
Murat DOĞAN

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Faruk KARACA danışmanlığında, ... Murat DOĞAN..... tarafından hazırlanan bu çalışma ..18 / ..01. / ...2017.. tarihinde aşağıdaki jüri tarafından .. Felsefe ve Din Bilimleri .. Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Faruk KARACA

İmza: _____

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Saffet KARTOPU

İmza: _____

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Behlül TOKUR

İmza: _____

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. / /

Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK

Enstitü Müdürü

F-85/01/21.10.2016

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
KISALTMALAR DİZİNİ	VI
TABLolar DİZİNİ	VII
ÖNSÖZ.....	X
GİRİŞ.....	1
I. ARAŞTIRMANIN KONUSU.....	1
II. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	2

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK ÇERÇEVE

1.1. ERGENLİK DÖNEMİ ÖZELLİKLERİ	3
1.1.1. Ergenliğin Tanımı.....	3
1.1.2. Ergenliğin Başlangıç ve Bitişi.....	3
1.1.3. Ergenlik Dönemi Gelişim Özellikleri.....	4
1.1.3.1. Bedensel ve Cinsel Gelişim	4
1.1.3.2. Duygusal Gelişim	5
1.1.3.3. Bilişsel Gelişim.....	7
1.1.3.4. Ahlak Gelişimi.....	8
1.1.3.5. Sosyal Gelişim	9
1.1.3.6. Kişilik Gelişimi.....	11
1.1.3.7. Dini Gelişim.....	12
1.2. TANRI ALGISI.....	15
1.2.1. Tanrı Algısının Tanımı.....	15
1.2.2. Tanrı Algısı Çeşitleri	16
1.2.3. Tanrı Algısını Belirleyen Temel Faktörler	17
1.2.4. Ergenlerde Tanrı Algısı	21
1.3. KARAR VERME DAVRANIŞI VE KARAR VERME STİLLERİ	24
1.3.1. Karar Verme	24
1.3.2. Karar Verme Süreci.....	25
1.3.3. Karar Verme Stilleri ve Stratejileri	28

1.3.4. Kararsızlık	30
1.3.5. Ergenlerde Karar Verme ve Karar Verme Davranışını Etkileyen Faktörler	31

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. ARAŞTIRMA MODELİ	35
2.2. PROBLEM VE HİPOTEZLER	35
2.2.1. Araştırmanın Temel ve Alt Problemleri	35
2.2.2. Araştırmanın Hipotezleri	36
2.2.2.1. Tanrı Algısı ile İlgili Hipotezler	36
2.2.2.2. Karar Verme ile İlgili Hipotezler	37
2.2.2.3. Tanrı Algısı ve Karar Verme Stilleri Arasındaki İlişki ile İlgili Hipotezler ..	38
2.3. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ	38
2.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	38
2.5. ARAŞTIRMANIN SAYILTILARI	39
2.6. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	39
2.6.1. Kişisel Bilgi Formu	39
2.6.2. Tanrı Algısı Ölçeği (TA)	40
2.6.3. Ergenlerde Karar Verme Ölçeği (EKVÖ)	41
2.7. UYGULAMA VE İŞLEM	42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

3.1. ÖRNEKLEM GRUBU VE ÖZELLİKLERİ	44
3.1.1. Örneklem Grubunun Cinsiyete Göre Dağılımı	44
3.1.2. Örneklem Grubunun Sınıf Düzeyine Göre Dağılımı	44
3.1.3. Örneklem Grubunun Yaşa Göre Dağılımı	45
3.1.4. Örneklem Grubunun Anne Öğrenim Düzeyine Göre Dağılımı	46
3.1.5. Örneklem Grubunun Baba Öğrenim Düzeyine Göre Dağılımı	46
3.1.6. Örneklem Grubunun Sosyo-Ekonomik Düzeyine Göre Dağılımı	47
3.2. TANRI ALGISI İLE İLGİLİ BULGULAR	47
3.2.1. Cinsiyet – Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Bulgular	48

3.2.2. Sınıf Düzeyi- Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Bulgular	49
3.2.3. Yaş - Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Bulgular	50
3.2.4. Anne Öğrenim Düzeyi-Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Bulgular	52
3.2.5. Baba Öğrenim Düzeyi-Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Bulgular.....	54
3.2.6. Sosyo-Ekonomik Düzey-Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Bulgular	55
3.2.7. Anne Tutumu -Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Bulgular	56
3.2.8. Baba Tutumu -Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Bulgular.....	57
3.2.9. Aile Yapısı -Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Bulgular	59
3.2.10. Okul Dışında Alınan Din Eğitimi - Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Bulgular ...	60
3.2.11. Öznel Dindarlık Düzeyi - Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Bulgular	62
3.2.12. Ailede Verilen Din Eğitiminde Kullanılan Yöntem - Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Bulgular	63
3.3. KARAR VERME DURUMU İLE İLGİLİ BULGULAR	66
3.3.1. Cinsiyet - Karar Verme Stilleri İlişkisi ile İlgili Bulgular.....	66
3.3.2. Yaş - Karar Verme Stilleri İlişkisi ile İlgili Bulgular.....	68
3.3.3. Annenin Öğrenim Düzeyi - Karar Verme Stilleri İlişkisi ile İlgili Bulgular....	71
3.3.4. Babanın Öğrenim Düzeyi - Karar Verme Stilleri İlişkisi ile İlgili Bulgular	75
3.3.5. Sosyo-Ekonomik Düzey - Karar Verme Stilleri İlişkisi ile İlgili Bulgular	78
3.3.6. Algılanan Anne Tutumu - Karar Verme Stilleri İlişkisi ile İlgili Bulgular	82
3.3.7. Algılanan Baba Tutumu - Karar Verme Stilleri İlişkisi ile İlgili Bulgular	85
3.3.8. Herhangi Bir Konuda Karar Verilirken Görüş Alma Durumu - Karar Verme Stilleri İlişkisi ile İlgili Bulgular	89
3.3.9. Aile Yapısı - Karar Verme Stilleri İlişkisi ile İlgili Bulgular.....	93
3.4. TANRI ALGISI VE KARAR VERME STİLLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ İLE İLGİLİ BULGULAR.....	96
SONUÇ.....	98
KAYNAKÇA	102
EKLER.....	110
EK: 1 ANKET FORMU	110
ÖZGEÇMİŞ.....	114

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****ERGENLERDE TANRI ALGISI VE KARAR VERME STİLLERİ ARASINDAKİ
İLİŞKİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA****Murat DOĞAN****Tez Danışmanı: Prof. Dr. Faruk KARACA****2016, 109 Sayfa****Jüri: Prof. Dr. Faruk KARACA****Doç. Dr. Saffet KARTOPU****Yrd. Doç. Dr. Behlül TOKUR**

Bu araştırmanın amacı Tanrı algısı ile karar verme stilleri arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Bu amaçla öncelikle ilgili literatür taranarak teorik çerçeve oluşturulmuştur. Daha sonra araştırma için gerekli ölçme araçları belirlenmiş ve belirlenen ölçme araçları örneklem grubuna uygulanmıştır. Uygulama sonucunda elde edilen veriler SPSS 22.0 paket program aracılığıyla analiz edilmiştir.

Araştırma 13-18 yaş aralığındaki 730 ergen üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, veri toplama aracı olarak; Kişisel Bilgi Formu, Güler (2007b) tarafından geliştirilen Tanrı Algısı Ölçeği ve Çolakkadıoğlu (2003) tarafından Türkçeye uyarlaması yapılan Ergenlerde Karar Verme Ölçeği kullanılmıştır.

Yapılan analizler sonucunda Tanrı algısı ile karar verme özsaygısı ve Tanrı algısı ile ihtiyatlı seçicilik stili arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Diğer karar verme stilleri (sorumluluktan kaçma, panik ve umursamazlık) ile Tanrı algısı arasında ise negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur.

Anahtar Sözcükler: Ergenlik, Tanrı Algısı, Karar Verme

ABSTRACT
MASTER’S THESIS
A RESEARCH ABOUT THE RELATIONSHIP BETWEEN THE PERCEPTION
GOD AND STILES OF MAKING DECISION IN ADOLESCENCE

Murat DOĞAN

Advisor: Prof. Dr. Faruk KARACA

2016, Page: 109

Jury: Prof. Dr. Faruk KARACA

Assoc. Prof. Dr. Saffet KARTOPU

Assist. Prof. Dr. Behlül TOKUR

The objective of this research is determining the relationship between the perception of god and decision making stiles. First of all theoretical frame is created by scanning related to content for this objective. After that required evaluation materials are decided for this research and these materials are applied to the sample group. Application results are analyzed by using SPSS 22.0 software.

This research applied to 730 adolescences between the ages 13 to 18. The data collection of tools personal data form, scale of god perception created by Güler (2007b) the scale of the decision making in adolescences is adopted to Turkish by Çolakkadioglu (2003) are used in this research.

The results of the analyses: A meaningful relationship is found in a positive way between the perception of god and self-regard of decision making and a meaningful relationship is found in a positive way between cautious stile of selectiveness and the perception of god. A meaningful relationship is found in a negative way between the other decision making styles (avoiding from responsibility, regardlessness and panic) and the perception of god.

Keywords: Adolescence, Perception God, Decision Making

KISALTMALAR DİZİNİ

Akt.	: Aktaran
Bkz.	: Bakınız
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
EKVÖ	: Ergenlerde Karar Verme Ölçeği
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
s.	: Sayfa
TA	: Tanrı Algısı Ölçeği
TÜBA	: Türkiye Bilimler Akademisi
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
vb.	: Ve benzeri

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1.1. Kohlberg'e Göre Ahlaki Gelişim	9
Tablo 1.2. Adair'e Göre Karar Verme Sürecine Klasik Yaklaşım.....	27
Tablo 3.1. Cinsiyet Açısından Örneklem Grubunun Dağılımı.....	44
Tablo 3.2. Sınıf Düzeyine Göre Örneklem Grubunun Dağılımı	44
Tablo 3.3. Yaşa Göre Örneklem Grubunun Dağılımı	45
Tablo 3.4. Anne Öğrenim Düzeyi Açısından Örneklem Grubunun Dağılımı.....	46
Tablo 3.5. Baba Öğrenim Düzeyi Açısından Örneklem Grubunun Dağılımı	46
Tablo 3.6. Sosyo-Ekonomik Düzey Açısından Örneklem Grubunun Dağılımı.....	47
Tablo 3.7. Cinsiyet – Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili t Testi Sonuçları.....	48
Tablo 3.8. Sınıf Düzeyine Göre Tanrı Algısı Ölçeği Betimsel İstatistikleri	49
Tablo 3.9. Sınıf Düzeyi- Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Welch ve Brown-Forsythe Testleri Analiz Sonuçları.....	50
Tablo 3.10. Yaşlara Göre Tanrı Algısı Ölçeği Betimsel İstatistikleri	51
Tablo 3.11. Yaş- Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Welch ve Brown-Forsythe Testleri Analiz Sonuçları	51
Tablo 3.12. Anne Öğrenim Düzeyine Göre Tanrı Algısı Ölçeği Betimsel İstatistikleri	53
Tablo 3.13. Anne Öğrenim Düzeyi - Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	53
Tablo 3.14. Baba Öğrenim Düzeyine Göre Tanrı Algısı Ölçeği Betimsel İstatistikleri.	54
Tablo 3.15. Baba Öğrenim Düzeyi - Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	54
Tablo 3.16. Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Tanrı Algısı Ölçeği Betimsel İstatistikleri	55
Tablo 3.17. Sosyo-Ekonomik Düzey - Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	55
Tablo 3.18. Anne Tutumuna Göre Tanrı Algısı Ölçeği Betimsel İstatistikleri	56
Tablo 3.19. Anne Tutumu - Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Welch ve Brown-Forsythe Testleri Analiz Sonuçları.....	57
Tablo 3.20. Baba Tutumuna Göre Tanrı Algısı Ölçeği Betimsel İstatistikleri.....	57
Tablo 3.21. Baba Tutumu - Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Welch ve Brown-Forsythe Testleri Analiz Sonuçları.....	58
Tablo 3.22. Aile Yapısına Göre Tanrı Algısı Ölçeği Betimsel İstatistikleri	60
Tablo 3.23. Aile Yapısı - Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	60

Tablo 3.24. Okul Dışında Alınan Dini Eğitim Durumuna Göre Tanrı Algısı Ölçeği Betimsel İstatistikleri.....	61
Tablo 3.25. Okul Dışında Alınan Dini Eğitim -Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Welch ve Brown-Forsythe Testleri Analiz Sonuçları.....	61
Tablo 3.26. Öznel Dindarlık Düzeyine Göre Tanrı Algısı Ölçeği Betimsel İstatistikleri...	62
Tablo 3.27. Öznel Dindarlık Düzeyi -Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Welch ve Brown-Forsythe Testleri Analiz Sonuçları.....	63
Tablo 3.28. Ailede Verilen Din Eğitiminde Kullanılan Yönteme Göre Tanrı Algısı Ölçeği Betimsel İstatistikleri	64
Tablo 3.29. Ailede Verilen Din Eğitiminde Kullanılan Yönteme Göre -Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Welch ve Brown-Forsythe Testleri Analiz Sonuçları.....	64
Tablo 3. 30. Cinsiyet – Karar Verme Durumu İlişkisine Yönelik t Testi Sonuçları	66
Tablo 3.31. Yaş ve Karar Verme Durumuna İlişkin Karar Verme Ölçeği Betimsel İstatistikleri	68
Tablo 3.31. Yaş ve Karar Verme Durumuna İlişkin Karar Verme Ölçeği Betimsel İstatistikleri (Devam).....	69
Tablo 3.32. Yaş – Karar Verme Durumu Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	70
Tablo 3.33. Annenin Öğrenim Düzeyi ve Karar Verme Durumuna İlişkin Karar Verme Ölçeği Betimsel İstatistikleri	71
Tablo 3.33. Annenin Öğrenim Düzeyi ve Karar Verme Durumuna İlişkin Karar Verme Ölçeği Betimsel İstatistikleri (Devam).....	72
Tablo 3.34. Annenin Öğrenim Düzeyi – Karar Verme Durumu Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	73
Tablo 3.35. Annenin Öğrenim Düzeyi – Karar Verme Durumu İlişkisi ile İlgili Welch ve Brown-Forsythe Testleri Analiz Sonuçları.....	74
Tablo 3.36. Babanın Öğrenim Düzeyi ve Karar Verme Durumuna İlişkin Karar Verme Ölçeği Betimsel İstatistikleri	75
Tablo 3.36. Babanın Öğrenim Düzeyi ve Karar Verme Durumuna İlişkin Karar Verme Ölçeği Betimsel İstatistikleri (Devam).....	76
Tablo 3.37. Babanın Öğrenim Düzeyi – Karar Verme Durumu Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	77
Tablo 3.38. Sosyo-Ekonomik Düzey ve Karar Verme Durumuna İlişkin Karar Verme Ölçeği Betimsel İstatistikleri	78

Tablo 3.38. Sosyo-Ekonomik Düzey ve Karar Verme Durumuna İlişkin Karar Verme Ölçeği Betimsel İstatistikleri (Devam).....	79
Tablo 3.39. Sosyo-Ekonomik Düzey – Karar Verme Durumu Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	80
Tablo 3.40. Sosyo-Ekonomik Düzey – Karar Verme Durumu İlişkisi ile İlgili Welch ve Brown-Forsythe Testleri Analiz Sonuçları.....	81
Tablo 3.41. Algılanan Anne Tutumu ve Karar Verme Durumuna İlişkin Karar Verme Ölçeği Betimsel İstatistikleri	82
Tablo 3.41. Algılanan Anne Tutumu ve Karar Verme Durumuna İlişkin Karar Verme Ölçeği Betimsel İstatistikleri (Devam).....	83
Tablo 3.42. Algılanan Anne Tutumu – Karar Verme Durumu Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	84
Tablo 3.42. Algılanan Anne Tutumu – Karar Verme Durumu Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları (Devam)	85
Tablo 3.43. Algılanan Baba Tutumu ve Karar Verme Durumuna İlişkin Karar Verme Ölçeği Betimsel İstatistikleri	86
Tablo 3.44. Algılanan Baba Tutumu – Karar Verme Durumu Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	88
Tablo 3.45. Herhangi Bir Konuda Karar Verilirken Görüş Alma Durumuna göre Karar Verme Ölçeği Betimsel İstatistikleri	90
Tablo 3.46. Herhangi Bir Konuda Karar Verilirken Görüş Alma Durumu – Karar Verme Stilleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	92
Tablo 3.47. Aile Yapısı ve Karar Verme Durumuna İlişkin Karar Verme Ölçeği Betimsel İstatistikleri.....	93
Tablo 3.47. Aile Yapısı ve Karar Verme Durumuna İlişkin Karar Verme Ölçeği Betimsel İstatistikleri (Devam).....	94
Tablo 3.48. Aile Yapısı – Karar Verme Stilleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	95
Tablo 3.49. Tanrı Algısı ve Karar Verme Stilleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Spearman Sıra Farkları Korelasyon Analizi Sonuçları	96

ÖNSÖZ

Bireyin verdiği kararlar yaşamına yön verir. Verilen doğru kararlar bireyin yaşamını olumlu yönde etkilerken, yanlış kararlar ise bireyin yaşamını olumsuz yönde etkileyebilir. Hayata dair önemli kararların verildiği dönem ise ergenlik dönemidir. Bu dönemde verilen kararlar ergenin geleceğini şekillendirir. Ergenlik, aynı zamanda dini duygu ve düşüncelere dair şüphe ve kararsızlıkların yaşandığı dönemdir. Ergenin Tanrı algısı da bu şüphe ve kararsızlıklardan etkilenir. Bu açıdan; ergenlerin Tanrı algısı ile karar verme stilleri arasında nasıl bir ilişkinin olduğu araştırmamızın temel problemi kabul edilerek ergenlerin Tanrı algısı ve karar verme stilleri, çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir.

Araştırma giriş ve sonuç kısmı hariç üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında araştırmanın konusu, amacı ve önemi ele alınmıştır. Birinci bölümde ergenlik dönemi gelişimsel özellikleri, Tanrı algısı ve karar verme stilleri detaylı bir şekilde incelenerek teorik çerçeve oluşturulmuştur. Araştırmanın yönteminin ele alındığı ikinci bölümden sonra araştırmanın bulgularının ve bu bulgulara ait yorumların yer aldığı üçüncü bölüme geçilmiştir. Bu bölümde örneklem grubuna ait bilgiler verildikten sonra sırasıyla Tanrı algısı ve karar verme stilleri ile ilgili bulgulara yer verilerek sonuçlar yorumlanmıştır. Araştırmanın özünü oluşturan Tanrı algısı ve karar verme stilleri arasındaki ilişki bu bölümde ele alınarak yorumlanmıştır.

Öncelikle, tez konusunu belirlerken isteklerimi göz önünde bulundurup bana yardımcı olan, tezin planlanmasında, araştırılmasında, yürütülmesinde ve oluşumunda ilgi ve desteğini esirgemeyen tez danışmanım sayın Prof. Dr. Faruk KARACA'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca çalışma süresince tüm zorlukları benimle göğüsleyen eşime ve hayatımın her evresinde bana destek olan anne ve babama teşekkür ederim.

Elazığ – 2016

Murat DOĞAN

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Doğumundan ölümüne kadar biyolojik, psikolojik, bilişsel ve sosyal yönden birçok gelişim gösteren insan için hızlı değişim ve gelişimin olduğu dönemlerden biri de ergenlik dönemidir. Çocukluk ile yetişkinlik arasında bir geçiş dönemi olan ergenlik gelişme, ruhsal olgunlaşma ve hayata hazırlık evresi olarak da nitelenebilir. Başkalaşım veya farklılaşma dönemi olan ergenlik çocukluk döneminden her yönüyle farklılık gösterir. Ergenlik; bunalım, çelişki ve kararsızlıkların yaşandığı bir dönem olarak da görülür. Ergenin duygularında hızlı iniş ve çıkışlar yaşanır, birden sinirlenir veya birden sevinebilir. Bu dönemde ergenin ilgi alanları farklılaşır ve çeşitlilik gösterir. Ergen bağımsız olmak ister, ailesinden kopabilir arkadaş çevresine yakınlık duyabilir.

Ergenlik bilişsel gelişim açısından da oldukça önemli bir dönemdir. Çocukluk döneminde eylem ve olayları somut kavramlar ile düşünen ergen zihinsel düşünme yeteneğinin gelişmesiyle birlikte soyut kavramlar ile de düşünmeye başlar. Bilişsel olarak gelişen ergen çocukluk döneminde sorgusuz olarak kabul ettiği birçok şeyden şüphe etmeye ve onları sorgulamaya başlar. Çocukluk dönemi dine ait yaşantı ve kazanımlarda bundan nasibini alır.

Soyut düşüncenin gelişmesiyle, çocukluk döneminde insana ait modeller şeklinde düşünülen Allah, ergenlik döneminde soyut özellikler ile algılanmaya ve düşünölmeye başlanır. Ancak çocukluk döneminde oluşan Tanrı algısı, ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde de varlığını devam ettirir. Tanrı algısı ise bireyin Tanrı'yı nasıl görüp algıladığı ile alakalı olup Tanrı'ya yönelik tüm duygu ve düşünceleridir (Güler, 2007). Ergenin Tanrı'ya yönelik algısı olumlu veya olumsuz olabilmektedir. Tanrı algısının olumlu veya olumsuz olması ergenin yaşına, cinsiyetine, anne babasının tutumuna, çocukluk dönemi verilen dini eğitime ve bu eğitimin nasıl verildiği gibi birçok faktöre bağlı olarak değişebilmektedir.

İnsana özgü bir eylem ve insanın önemli yaşam becerilerinden biri olan karar verme zihinsel bir süreçtir. İnsanın her davranışı bilinçli veya bilinçsiz bir karar verme işlemi olarak değerlendirilebilir. Ancak bireyin kararları yaşamını olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Doğru ve uygun kararlar olumlu değişim getirirken, yanlış kararlar aksi yönde etkiye neden olabilmektedir (Çoban ve Hamamcı, 2006). İnsanoğlu

yaşam süresi boyunca sürekli karar vermeyi gerektirecek bir sorunla karşılaşır. Alınan kararların niteliği insanın içinde bulunduğu gelişim dönemine ve karar verilmesi gereken durumun niteliğine göre değişiklik gösterir (Çolakkadıoğlu, 2003). Ergenlik ise gelecek yaşama dair önemli kararların alındığı bir dönem olması açısından önem kazanmaktadır. Bu dönemde alınan kararlar ergenin yaşamını şekillendirir. Uygun kararlar veren ergenlerin yaşam doyumları artar ve kendilerini iyi hissederler. Uygun kararlar veremeyen ergenlerin ise yaşamları zorlaşır ve kendilerini kötü hissedebilirler (Çolakkadıoğlu, 2003).

Bu bağlamda araştırmanın temel konusu ergenlerin Tanrı algısı ile karar verme stilleri arasındaki ilişkidir. Araştırmanın temel problemi ise “Ergenlerin Tanrı algıları ve karar verme stilleri arasında nasıl bir ilişki” olduğudur.

II. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu araştırmanın amacı ergenlerin Tanrı algısı ile karar verme stilleri arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Bu amaca bağlı olarak ergenlerin Tanrı algılarının, cinsiyete, sınıf düzeyine, yaşa, anne ve babanın öğrenim düzeyine, sosyo ekonomik duruma, anne ve baba tutumuna, aile yapısına, okul dışında herhangi bir dini eğitim alma durumuna, dindarlık düzeyine ve ailede verilen dini eğitimin nasıl verildiğine göre farklılaşıp farklılaşmadığı saptanmaya çalışılmıştır. Ayrıca ergenlerin karar verme stilleri ise, cinsiyet, sınıf düzeyi, yaş, anne ve babanın öğrenim düzeyi, sosyo ekonomik durum, anne ve baba tutumu, aile yapısı ve aile içinde alınan kararlarda görüş alma durumu gibi çeşitli değişkenler açısından tespit edilmeye çalışılmıştır.

Ülkemiz din psikolojisi literatürü tarandığında 13-18 yaş aralığındaki ergenlerin Tanrı algısını ele alan çalışmaların sayısının az olduğu görülmektedir. Yapılan bu çalışma ilgili literatüre katkı sağlaması açısından önemli görülmektedir. Ayrıca literatürde Tanrı algısı ile karar verme stillerini beraber ele alan herhangi bir çalışmanın olmayışı da bu araştırmayı önemli kılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK ÇERÇEVE

1.1. ERGENLİK DÖNEMİ ÖZELLİKLERİ

1.1.1. Ergenliğin Tanımı

Batı literatüründe adolescent'ın karşılığı olarak kullanılan ergen kelimesi Latince büyüme, olgunlaşmak anlamındaki adolescere fiilinin kökünden gelir ve bu sözcük bir durumu değil de bir süreci belirtir (Yavuzer, 2005a: 262).

Ergenlik dönemi bedensel, psikolojik, zihinsel ve sosyal açıdan birçok köklü değişikliğin olduğu çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemi olarak tanımlanmaktadır (Cüceloğlu, 2008; Nar, 2006; Yavuzer, 2005a). Kulaksızoğlu'na göre (2009:34) ergenlik çocuklukla yetişkinlik arasında kalan insanda bedence, boyca büyümenin hormonal, cinsel, sosyal, duygusal, kişisel ve zihinsel değişme ve gelişmelerin olduğu buluşla başlayan ve bedence büyümenin sona ermesi ile sonlandığı düşünülen özel ara bir dönemdir.

Ergenliği yaşam döngüsünün ikinci on yılı olarak tanımlayan Steinberg (2007:21) ergenliği belirli bir başlangıç ve bitişe sahip olarak görmek yerine olgunlaşmamışlıktan olgunluğa, biyolojik, psikolojik, toplumsal ve ekonomik bir dizi geçişten oluşan bir dönem olarak düşünmenin daha anlamlı olacağını belirtir.

Ergenliği ön ergenlik denilen bir iki yıl kadar süren safhayı da içine alan yedi sekiz yıllık bir süreye yayılan dönem olarak tanımlayan Hökelekli, (2010a:265) ergenlik yerine aynı anlamı ifade eden gençlik kavramının da kullanılabileceğini ifade etmektedir. Gençlik ise Yörükoğlu (1993) tarafından çocuklukla erişkinlik arasında yer alan gelişme, ruhsal olgunlaşma ve yaşama hazırlık dönemi olarak tanımlanmaktadır.

1.1.2. Ergenliğin Başlangıç ve Bitişi

Literatür incelendiğinde ergenlik döneminin başlangıcı ve sonu hakkında ortak bir görüş birliğinin olmadığı görülür. UNESCO'ya göre ergenlik dönemi 15-25 yaş aralığı, Birleşmiş Milletler Örgütüne göre 12-25 yaş aralığı MEB'e göre ise 12-24 yaş aralığıdır (Kulaksızoğlu, 2009:33).

Ergenliğin başlangıç ve bitişi farklı şekillerde de ele alınabilir: Biyolojik olarak ergenlik erinlik ile başlar cinsel üremeye hazır hale gelme ile biter. Bilişsel açıdan ergenlik üst düzey zihinsel işlevlerin kazanılmaya başlanması ile başlarken bu işlevlerin sağlamlaşmasıyla son bulur. Bağlanma ilişkileri penceresinden bakıldığında ebeveynler ile kurulan yakın ilişkilerin gevşemesi ile başlar, ayrı bir kimlik duygusu ve özerkliğin kazanılması ile sonlanır. Toplumsal olarak ergenlik meslek seçimi gibi yetişkin rollerin kazanılmaya başlanması ile başlar, bu rollerin sabitleşmesi ile sona erer (Karabekiroğlu, 2009: 28).

Ergenlik dönemi kızların erkeklere oranla erken olgunlaşmaları sebebiyle iki yıl erken başlar ve ergenliğin başlama yaşı sosyo-ekonomik koşullar, sağlık, beslenme ve iklim gibi koşullara göre değişiklik gösterir. Ülkemizde ergenliğe giriş yaşı kızlarda ortalama 10-12, erkeklerde ise 12-14 yaşları arasındadır (Yavuzer, 2005a: 262-263).

Ergenlik dönemi -yaş aralığı farklı olmakla beraber- kaynaklarda üç alt dönem halinde incelenmektedir. Birinci alt dönem 10 -13 yaş aralığını kapsayan erken ergenlik dönemi, ikincisi: 14 – 17 yaşlarını içine alan orta ergenlik ve 18 – 22 yaşlarını kapsayan geç veya ileri ergenlik dönemi olarak adlandırılan üçüncü alt dönemdir (Karabekiroğlu, 2009: 29; Steinberg, 2007: 22).

Çuhadaroğlu ve arkadaşlarının 2004 yılında Ankara ve Adana’da TÜBA (Türkiye Bilimler Akademisi) için gerçekleştirdikleri çalışmada, Türkiye için ergenliğin başlama yaşını kızlarda 12,7 yaş, erkeklerde 13,7 yaş ve ergenliğin bitiş yaşını kızlarda 21,6 yaş, erkeklerde 23,1 yaş olarak bulmuşlardır (Akt. Yavuzer, 2005b:s.21).

1.1.3. Ergenlik Dönemi Gelişim Özellikleri

1.1.3.1. Bedensel ve Cinsel Gelişim

Ergenlik dönemi insan gelişimindeki en hızlı iki büyüme döneminden biridir. Ergenlik dönemindeki bedensel gelişim, duygusal, sosyal ve zihinsel olgunluklarında temelini oluşturur denilebilir. Bu dönemde beden yapısıyla ilgili en önemli gelişmeler boy ve ağırlık artışı, iskelet ve kas gelişimi, iç salgı sistemindeki gelişim ve bazı organlardaki büyümedir (Yavuzer, 2005a: 264).

Marshall ve Tanner 1974 yılında ergenlikte beş temel fiziksel değişim alanı tanımlamışlardır:

1. Kemik uzamasında hızla bir artışın olması ve zamanla bu artışın yavaşlaması,
2. Beden yağ ve kas kitlesinin artışı ve yağ ve kas dağılımının yeniden düzenlenmesi,
3. Dolaşım ve solunum sistemlerinin gelişmesi ve güçlenmesi,
4. İkincil cinsiyet özelliklerinin gelişmesi ve üreme organlarının olgunlaşması,
5. Hormonal sistemlerde değişiklikler (Akt. Karabekiroğlu, 2009: 49).

Kızların akranlarından ve zamanından önce olgunlaşmaları ve yeni sosyal koşullarla karşı karşıya kalmaları, onların yüksek oranda toplumsal/duygusal gerginlik yaşayabilmelerine neden olmakta ve bu durum onların psiko-sosyal dünyaları olumsuz etkileyebilmektedir. Ayrıca bu genç kızların beden imgelerine karşı önemli ölçüde bir tatminsizlik yaşadıkları da belirlenmiştir (Yavuzer, 2005b: 22).

Kız ve erkek ergenlerde aynı zamanda ve aynı hızda olmayan cinsel gelişme iki başlık altında incelenebilir. Birincisi, üreme organlarındaki değişimleri kapsayan “birincil cinsel değişiklikler” ikincisi ise üreme işlevleri dışındaki değişimleri içine alan “ikincil cinsel değişikliklerdir.” Bu değişimler hem erkeklerde hem de kızlarda böbreküstü bezinden salgılanan androjenlerin ve erkeklerde testislerden salgılanan testestoren, kızlarda yumurtalıklardan salgılanan östrojen hormonunun etkisiyle olmaktadır (Kulaksızoğlu, 2009: 46-49; Karabekiroğlu, 2009: 51).

Kızlardaki birincil cinsel değişiklikler adet kanamasının görülmeye başlanması ve yaklaşık bir yıl sonra yumurta üretiminin olmasıdır. Erkek üreme organı ve erbezlerinin büyümesi, erkek üreme hücrelerinin üremeye başlaması ise erkeklerdeki birincil cinsel değişikliklerdir. İkincil cinsel gelişmelere bakıldığında; kızlarda omuzlar yuvarlaklaşır, göğüs ve kalçalarda deri altına toplanan yağ miktarı artar ve kalçalar büyür, göğüs uçları olgunlaşmaya başlar. Erkek ergenlerde ise kol ve bacak adaleleri gelişir, göğüs kafesi ve omuzlar genişler, vücut ve yüz erkeksi bir görünüm alır (Kulaksızoğlu, 2009: 46-49; Steinberg, 2007: 406; Karabekiroğlu, 2009: 52).

1.1.3.2. Duygusal Gelişim

Ergenlik döneminde en sık rastlanan heyecan biçimleri korku, endişe, öfke, kızgınlık ve diğer sıkıntı halleridir. Ergenler için bilhassa bilinmeyen şeyler korkunun ortaya çıkmasının temel nedeni olabildiği gibi ergenin ilgilendiği şeylerin sonucunu

tahmin edememesi ergende korkuya sebep olabilir. Ergende öfkeye neden olan uyarımlar sosyal kaynaklı olup özellikle ergenle alay edilmesi veya ona yalan söylenmesi ergendeki öfkenin başlıca nedenidir (Yavuzer, 2005a: 271-274).

“Ergenlik dönemindeki kız ve erkelerin duygularının yoğunluğunda artış olur ve olumsuz duygular el kol hareketleri yüz ifadesi ve bağırma gibi sözlü ve sözsüz davranışlarla dışa vurulurken, heyecan coşku ve karşı cinse yönelik duygular şiir veya öykü yazma, hatıra defteri tutma aracılığı ile kâğıda yansıtılır” (Kulaksızoğlu, 2009: s. 67). Ergenlerin bu dönemde duyguları hızlı değişim gösterir ve duygularında istikrarsızlık mevcuttur. Aynı olaya farklı zamanlarda farklı tepkiler gösterirler. Dikkat çeken bir diğer durum ise çocukluk döneminde açık davranışlarla ve anında ifade edilen duyguların bu dönemde gizli ve maskelenmiş olmasıdır. Ayrıca ergenlik dönemindeki kızların erkeklerden daha önce duygusal olgunluğa ulaştıkları söylenebilir (Kulaksızoğlu, 2009: 65-76; Karabekiroğlu, 2009).

Karşı cinse yönelik olan ilgideki artış bu dönemin temel özelliklerinden biridir. Karşı cins tarafından beğenilme ergenleri heyecanlandıran bir duygudur. Aşırı hayal kurma bu dönemde artış göstermekte ve bu hayallerin çoğunluğu karşı cinse yöneliktir (Kulaksızoğlu, 2009: 67).

Ergenin duygusal dünyasındaki bazı çelişkilerde de dikkat çeker. Yalnızlıktan duyulan hazzın yanı sıra bir gruba katılma özlemi, yetişkini hor görme ama ona dayanma, endişe ve umutsuzluğa karşın geleceğe karşın coşkuyla yöneliş, bu evrenin belirli çelişkili duyguları arasında sayılabilir (Akt. Yavuzer, 2005a: 269).

“Özetle ergenlikte duygusal gelişim açısından aşağıdaki şu becerilerin kazanılması beklenir:

- Yoğun duyguların denetimi ve kontrolü,
- Duygusal dalgalanmaların durulması,
- Destek almaksızın kendi kendini teskin edebilme,
- Kendi duygularının farkında olma ve aşırı bir sıkıntı yaşamaksızın bu duygulara odaklanabilme,
- Kendisi ile diğerlerinin duyguları arasında ayırım yapabilme,
- Duyguların hissedilmesi ile ifade biçimi arasında uyumsuzluk olabileceğinin keşfi,

- Yoğun ya da olumsuz duyguları daha kolay katlanılabilir sembolik düşüncelere dönüştürebilme,
- Belirli bir zaman için hissedilen duygularla kendi kimliğini ayırabilme,
- Gerçek yaşantılarla duyguların örtüşmeyeceğini fark etme,
- İnsanlarla ilişkiler sırasında güçlü duyguları da ele alabilme ve uygun tepkiler verebilme,
- Empatik durumlarda güçlü duygularla baş edebilme ve uygun tepkiler verebilme,
- Duyguların kaynağı, anlamı ve işlevi hakkında daha derin bir kavrayışa sahip olma,
- Duyguların tonlarını ve farklı duyguların karışımlarını keşfetme” (Rosenblum ve Lewis, 2003:284).

1.1.3.3. Bilişsel Gelişim

“Ergenlik döneminin en önemli bilişsel özelliği soyut düşünmenin gelişmesidir. Ergen sistematik bir plana göre, birçok olası çözümü göz önüne alabilir, problem çözerken esneklik gösterir” (Akt. Yavuzer, 2005b: 25).

Ergenlik dönemi düşünce yapısında beş esas değişim gözlenir:

1. Çocukluk dönemlerinde sadece gerçek olan ile ilgilenen ergenler bu yeni dönemde ayrıca muhtemel olanla da ilgilenmeye başlar.
2. Bu dönemde soyut kavramlar daha iyi anlaşılabilir.
3. Ergenler bu dönemde düşünme sürecinin kendisi hakkında düşünürler.
4. Ergenlerin düşüncesi tek bir konuyla sınırlı kalmaz, birçok farklı konu ile ilgilenmeye başlarlar.
5. Mutlak gerçeklik gitmiş yerine görecelik gelmiştir (Steinberg, 2007: s. 82).

Bilişsel gelişim konusunda araştırma yapan ilk ve en önemli araştırmacı Piaget ergenlik dönemi bilişsel gelişimini, kuramında soyut işlemler dönemi içerisinde inceler. Piaget’e göre soyut işlemler dönemi 11-15 yaşları arasını kapsar. Ergenler bu dönemde artık düşüncelere dayanak noktası olarak gerçek somut deneyimlerle sınırlı değildir. Hayali durumları canlandırabilir ve onlara dair mantıklı akıl yürütmeye çalışırlar.

Ergenler tümevarım mantık yürütme sayesinde fikirlerini sistematik hale getirebilirler ve bu teorileri çeşitli değişkenleri göz önünde bulundurarak mantıksal ve bilimsel şekilde test edebilirler (Dolgin, 2014: 236-246; Santrock, 2014: 94-95)

Piaget'e göre soyut düşünmenin beş temel özelliği vardır:

1. İçerik bakış (Düşünce hakkında düşünme),
2. Soyut düşünme (Gerçeklerden olası düşüncelere geçme)
3. Birleşimsel düşünme (Tüm önemli gerçekleri ve fikirleri düşünebilme)
4. Mantıksal akıl yürütme (Tümevarım ve tümdengelimden yararlanarak doğru sonuçlar çıkarma becerisi)
5. Varsayımsal mantık yürütme (Hipotezler oluşturma ve bunlarla ilgili kanıtları inceleme, çeşitli değişkenleri düşünme) (Dolgin, 2014; s. 246-247).

1.1.3.4. Ahlak Gelişimi

Ahlak insanların uymakla sorumlu oldukları iyi doğru davranışlar bütünü ve kurallar olarak tanımlanabilir. Hangi davranışın iyi olup olmadığı görecelidir, toplumdan topluma, kişiden kişiye değişebilir (Kulaksızoğlu, 2009: 98). Ahlak gelişimi ise bireyin toplumda etkin bir şekilde kullanacağı bir değerler sistemini oluşturma sürecidir.

Çocukluk döneminde ahlak kurallarının anlaşılması ve uygulanması zor olabilirken ergenlik döneminde bilişsel işlevlerin hızlanması ile birlikte ergen, ahlak kurallarının anlam ve işlevini kavramaya başlar. Gerekliğin kişiden kişiye değiştiğini algıladığında ergen artık empati kurmayı da öğrenir. Ahlak kurallarını anlayıp içselleştirme sürecinde ergen, bu kuralların yer ve zamana göre değişebildiğinin farkına varır ve bireysel tercihlerini bu yönde şekillendirir (Karabekiroğlu, 2009: 97).

Ahlak gelişimi ile ilgili en kapsamlı araştırmayı yapan Kohlberg, ahlak gelişiminde daha çok adalet kavramı ön plana çıkarmış ve insanlık için ortak olan, birbirini izleyen altı aşamalı bir ahlak gelişimi modeli belirlemiştir. Bu modelde üç ana düzey ve her düzeyde de iki dönem vardır Bu dönemler tablo halinde aşağıdaki gibidir: (Karabekiroğlu, 2009: 98; Selçuk, 2009: s.117).

Tablo 1.1. Kohlberg’e Göre Ahlaki Gelişim

Gelenek Öncesi Düzy	Yaklaşık Yaşlar	Kohlberg’e Göre Ahlaki Gelişim
	4-5	1. Dönem: Ceza ve İtaat: Cezadan kaçındığı için kurallara uyar.
Geleneksel Düzy	6-9	2. Dönem: Çıkara Dayalı Alış Veriş: Ödüle ulaşmak için kurallara uyar.
	10-15	3. Dönem: Kişiler Arası Uyum: iyi çocuk evresinde olup başkalarının onayını almak için kurallara uyar.
Gelenek Ötesi Düzy	15-18	4. Dönem: Kanun ve Düzen: Otoriteye sosyal kurallara, kanuna suçluluk ve dışlanma kaygılarından dolayı uyar.
	18-20	5. Dönem: Sosyal Anlaşma: Davranışlarına insanlığın ortak mutluluğu için gerekli olan ahlaki ilkeler yön verir.
Gelenek Ötesi Düzy	20-	6. Dönem: Evrensel Ahlaki İlkeler: Davranışlara insan hakları, eşitlik demokrasi, özgürlük gibi evrensel ilkeler yön verir.

Kohlberg’e göre ergenlik döneminde ödül ve ceza temel yönlendirici olmaktan çıkar. Ergen ailenin otoritesini sorgulamaya başlar ve toplumdaki diğer düşünce sistemleri de ergenin düşünce dünyasında değerlendirme sürecine alınır. Belirli bir tutarlılığı olan, toplum tarafından genel olarak kabul görmüş felsefi ve dini sistemler sınanmaya başlanır. Ergen zaman zaman belirli düşünce sistemlerine tümüyle itaat gösterirken, kısa zamanda çok farklı bir düşünce sisteminin radikal bir savunucusu olabilir. Geleneksel dönemden gelenek sonrası döneme geçiş her ergende gerçekleşmez ve erişkinlik yaşantısında da bu evredeki ilkelere göre ahlaki yapılanma devam eder (Karabekiroğlu, 2009: 98).

1.1.3.5. Sosyal Gelişim

Sosyal gelişim bireyin içinde yaşamını sürdürdüğü toplumca kabul edilebilir şekilde davranmayı öğrenme süreci olarak tanımlanabilir (Kulaksızoğlu, 2009: 82). İnsanın sağlıklı mutlu bir hayat sürdürebilmesi içinde yaşadığı sosyal çevreye uyum sağlamasına bağlıdır. Bundan dolayı sosyal gelişim ve buna bağlı olarak sosyalleşme büyük bir öneme sahiptir. Sosyalleşme, bireyin içinde yaşadığı toplumun davranış kalıplarını kişiliğine mal ederek o toplumun bir bireyi haline gelmesidir (Selçuk, 2009:

58). Sosyalleşme, bebeklikte diğer insanlara tepkiler verme ile başlayıp ömür boyu devam eden bir süreçtir.

Sosyal gelişimin anlamı ve kapsamı kültürlere göre farklılık gösterir, bu nedenle ergeni içerisinde yaşadığı kültürle bağlantılı olarak düşünmek gerekir. Hangi toplumda olursa olsun ergen, kendi dönemine uygun duygu, düşünce, tutum, davranış ve eylem içindedir. Çağımızın temel nitelikleri, duygusal coşku ve taşkınlık, erken kurulan ve bozulan ilişkiler, kolay etkilenme, toplum içinde sivrilme, ilgi çekme ve rol sahibi olma çabası şeklinde özetlenebilir (Yavuzer, 2005a: 275-276).

Ergenlik dönemi toplumsal gelişim ve uyum yılları olarak nitelenebilir ve bu toplumsal uyum ise ancak zamanla kazanılabilmektedir. Toplumsal uyum ergenin toplumda saygınlık kazanma ve statü sahibi olma ihtiyacının karşılanma oranıyla doğrudan orantılıdır. Ergenlik döneminde birey çocukça alışkanlık ve davranışlarını terk ederek olgun tutum ve davranışlar edinmeye başlar. Bu dönemde birey artık çevresindekilerin (öğretmen, anne-baba vs.) yardımına başvurmaksızın çevresine tek başına bakmayı öğrenir. Ergenlerin ilk sosyal uyumlarını başarılı bir şekilde gerçekleştirebilmeleri için çocuklukta deneyim fırsatı tanınmalı ve çocuk özgür bir aile ortamında yeterince sevgi ve güven içinde büyütülmelidir (Yavuzer, 2005a: 275-276).

Özdeşleşme, ergenlik çağında gelişmekte olan bireyin kendi benliğini bulması ve tanımlaması açısından önemlidir. Ergen çevresinde benzetmek istediği kişiler arar, onlarla özdeşleşme yaparak kişiliğine biçim verir ve yetiştiği çevrenin ekonomik ve sosyo-kültürel koşullarının etkisi altında sorumluluk ve bağımsızlık arasında denge kurar (Yavuzer, 2005a: 277-278; Cüceloğlu, 2008).

Yavuzer'e (2005a: s. 278) göre özdeşleşme, gençlik çağına özgü ruhsal yapı içinde aile bireylerinden başlayarak çevredeki kişilere, düşüncelere, kültüre doğru gittikçe genişleyen bir alanda gencin istemli ya da istemsiz olarak benimsediği, özümlediği düşünce, davranış, tutum ve eylemlerden oluşan bir süreçtir.

Ergenliğin sonlarına doğru toplumsal davranışlarda olgunlaşma ve grupta genişleme görülür. Ergen ait olduğu gruba önem verir ve grup kurallarına uymaya dikkat eder. Ergen ait olduğu grubun hedefleri ve sosyal standartlarıyla davranışını değerlendirir (Yavuzer, 2005a: 278-279).

1.1.3.6. Kişilik Gelişimi

Burger, (2006: 22-24) kişiliği, “bireyin kendisinden kaynaklanan tutarlı davranış kalıpları ve kişilik içi süreçler” olarak tanımlar ve bu tanımın iki bölümden oluştuğunu ifade eder. Birincisi her zaman ve her durum için gözlemlenebilen tutarlı davranış kalıplarıdır. Örneğin bugün dışa dönük olan bir insanın, yarın da dışa dönük olmasını bekleriz. İkincisi ise nasıl davranacağımızı ve hissedeceğimizi etkileyen ve içimizde gelişen bütün duygusal, güdüsel, ve biçimsel süreçleri kapsayan kişilik içi süreçlerdir. Cüceloğlu’na (2008: s. 405) göre ise kişilik, “bireyin iç ve dış çevresiyle kurduğu, diğer bireylerden ayırt edici, tutarlı ve yapılaşmış bir ilişki biçimidir.” Kısaca kişilik bireyin sosyal ve psikolojik tepkilerinin tümüne verilen isimdir. Tanımlardan da anlaşıldığı kadarıyla kişilik, insanın bütün özelliklerini kapsayan geniş hacimli bir kavramdır (Kulaksızoğlu, 2009: 106).

Kişilik ile ilgili kullanılan diğer kavramlar ise karakter, mizaç, benlik ve kimliktir. Kişiliğin ahlaki yönünü betimlemek için karakter kavramı kullanılırken, kişiliğin duygusal yönünü betimleyen kavram mizaçtır. Benlik, bireyin kendisi ile ilgili değerlendirmesi ve algılamasıdır. Benlik ve kişilik yerine de kullanılabilen kimlik ise birinin belirli bir kimse olmasını sağlayan şartların bütünü olarak tanımlanır (Kulaksızoğlu, 2009:106).

Kişilik insan yaşamının ilk yıllarında oluşmaya başlar, altı yaşında genel çizgiler belirir. Kişilik son şeklini ise ergenliğin sonuna doğru alır. Kişilik uzun sürede şekillendiği için kolay kolay değişmez (Yörükoğlu, 1993).

Bireylerin çocukluk döneminde kusursuz, akıllı ve yanılmaz olarak gördüğü anne babasını örnek alıp onlarla özdeşim kurarak kişilik geliştirirken ergenlik döneminde örnek aldığı kişiler kusursuz olmaktan çıkar, onlara eleştirici gözle bakmaya başlar. Bu özdeşim örneklerini yeniden değerlendirir, bir kısmını kabullenir diğer bir kısmı ise kabul görmez. Bu dönemde ergen kendisine yeni özdeşim örnekleri bulmaya çalışır. Bulduğu örnekler ya akranları ya da ev dışında beğendiği bir öğretmeni, hayranı olduğu bir sporcu, bir yazar veya politikacı olabilir. Ergen bulduğu bu örneklerle benzemeye çalışır. Bu özdeşim süreci ergenin kendi benliğini bulmasına kadar devam eder (Yörükoğlu, 1993).

Kimlik karışıklığı bu dönemde bazı ergenlerin yaşadığı bir sorun olarak karşımıza çıkabilir. Çocukluğunda sağlıklı psikolojik ve cinsel özdeşimler kuramamış bazı ergenler, yeni kimlik oluşturma aşamasında kendisinin gerçek kimliği konusunda karmaşaya düşebilir. Başkasının gözündeki kendisi ile kendi gözündeki kendisi arasında fark varsa bu durum onda bir kimlik karmaşasına neden olabilir. Çocukluğunda anne babasıyla başarılı bir özdeşim kurmuşsa ergenlikte de kimlik oluşturma sürecinde başarılı olacaktır. Kişiliğin oluşması birkaç değişkenin etkisine bağlıdır. Bunlar: genetik ve biyolojik etkenler, bireyin içinde yaşadığı kültürün etkisi, bireyin içinde bulunduğu sosyal sınıfın etkisi ve içinde yaşanan ortama bağlı etkenlerdir (Kulaksızoğlu, 2009: 107-108).

Ergenin kişiliğini şekillendiren belli başlı istekleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1. Büyüme, gelişme ve kuvvetlenme isteği,
2. İlerleme, olgunlaşma ve değişme isteği,
3. Bireysel bağımsızlık elde etme isteği,
4. Başarma ve güven kazanma isteği,
5. Beğenilme ve takdir edilme isteği,
6. Olumlu sosyal ilişkiler kurma isteği,
7. Mutlu olma isteği (Crow ve Crow, 1956: 170).

1.1.3.7. Dini Gelişim

Zihin ve düşünce hayatı olarak derinlik ve kapasite kazanan ergen tabiatüstü, metafizik ve dini konular hakkında düşünmeye başlar. İnanç ibadet ve ahlak bakımından iyi ve kötüyü ayırt ederek seçim yapma olgunluğuna erişir. Bu dönemde ergen hem fizyolojik hem de psikolojik olarak hızlı bir değişim süreci yaşar. Hızlı ve yoğun değişimlerin yaşandığı bu dönemde dini duygular açısından da şüphe, bunalım ve sorgulamalar görülür. Ergenler dini duygusal yönünün de bulunduğu büyük bir zihni karışıklık ve şüphe ile yaşarlar (Yüksel, 2013: s. 121).

Ergenlerde soyut düşünme yeteneğinin gelişmesi ile birlikte çocukluk döneminde Allah'ı insana ait modeller şeklinde düşünme yerini, tek, benzeri olmayan, değişmeyen,

bütün kâinatın yaratıcısı, her yerde hazır, canlı ve ölümsüz olan bir Allah düşüncesine bırakır (Hökelekli, 2010a: 269; Peker, 2011: 171).

Ergenlik döneminde sosyal çevrenin genişlemesi, akran gruplarının ergen üzerindeki etkisi ve bu dönemde ortaya çıkan çatışma, suçluluk duygusu ve bunalım gibi psikolojik etkiler ergenlerin dini gelişimini etkiler. Ergenlik döneminde ergenin bilişsel gelişimi ve çevresinin değişmesiyle birlikte çocuklukta kazanılan dini yapı ergenin duygusal ve entelektüel gereksinimlerini karşılayamaz. Fakat bu çocukluk döneminde ortaya çıkan dini ilginin kaybolduğu anlamına gelmez. Aksine dini ilginin ergenliğin ilk yıllarında devam ettiğini gösteren bazı araştırmalar vardır (Karaca, 2015: 171).

Ergenlik döneminin temel problemlerinden biri de şüphedir. Bu dönemde zekânın gelişmesine paralel olarak muhakeme ve eleştiri yeteneğindeki artışa bağlı olarak ergenler, çocukluk döneminde tereddütsüz kabul ettikleri dini inançlar üzerinde düşünmeye başlar. Bu düşünme sürecinin sonucu ise din hakkında öğrenilen şeylerin sorgulanması ve bazı şüphelerin ortaya çıkmasıdır. Bu şüpheler ergenlerin tümünde olumsuz etkiler yaratmaz aksine ergenlerin dini inançlarını berraklaştırıp ergende şuurlu dindarlığı besleyebilir (Karaca, 2015:176; Peker, 2011: 172-173; Karaca, 2016:160).

Ergenlerin dinî şüphelerini çözüme kavuşturmak amacıyla en fazla tercih ettikleri çözüm yolları sırasıyla şunlardır: Allah'a sığınma ve O'ndan yardım dileme (% 32,5); bilgisine güvenilen şahıslara açılma (% 30,3); ilgili kitap, kaset vb. teknik araçlardan faydalanma (% 20,2) gibi yöntemlerdir (Bahadır, 2010; Karaca, 2015:177; Karaca, 2016:159).

Kültürle, aile ve çevresiyle çatışmalar yaşayıp bundan dolayı suçluluk duygusu taşıyan, sorunların ve sıkıntıların içinde bunalan genç bu durumundan kurtulmak için bazen dini, bir sığınak olarak kullanabilir (Kayıklık, 2011).

Hökelekli (2010a: 272-273) ergenlerde dini şüphe ve çatışmaların ortaya çıkmasında etkili olan yedi neden sayar:

1. Bağımsızlık duygusunun uyanmasıyla, her türlü otoriteyi reddeden isyankâr eğilimin gelişmesi, yetişkinlere olan güvenin sarsılması.

2. Cinsi güdülerin doğuşu ve suçluluk duygusunun belirmesi; nefsanî arzuların dinî ahlak kurallarına karşı ayaklanması.

3. Hayatın anlamsızlığı, mantıksızlığı duygusunun güçlü etkisi.

4. Din eğitimi yetersizliği sebebiyle, uygunsuz ve başarısız bir dinî sosyalleşmenin ortaya çıkması

5. Günlük hayat olayları ve bazı bilimsel teorilerle dinî inanç ve öğretiler arasında bir uzlaşmazlık ve çelişki görülmesi.

6. Dindarların ve din görevlilerinin bazı tutum ve davranışları.

7. Dinî konularda bilgi eksikliği ve rehbersizlik.

Ergenlik döneminin sonuna doğru yukarıda bahsetmiş olduğumuz dinî arayışlar, şüphe ve kararsızlıklar yatıştır ve ergen artık bir sonuca ulaşır. Din ile ilgili tercih ve kararlar tamamıyla netleşir. Ergenlerin bir kısmı çocukluk döneminde oluşturdukları dinî inançlarını devam ettirirken bir kısmı ise yeni dinî değerler oluştururlar. Bir kısmı ise tümüyle dinî reddederek dinsiz ya da bilinmezci olabilir (Hökelekli, 2010a: 280).

Ergenlik döneminin sonuna doğru ergen sahip olduğu inanç ve değerlerini eleştirel bir gözle sorgular ve yeniden yapılandırır. Başka bir deyişle bu dönemin sonunda ergenin sahip olduğu inanç ve değerler açık ve kesin olarak seçilmiş bağlılıklar anlamına gelmektedir (Yüksel, 2013: 114).

1.2. TANRI ALGISI

1.2.1. Tanrı Algısının Tanımı

“Duyu organları vasıtasıyla alınan uyarıcıların (duyusal bilgilerin) tutarlı, anlamlı bir bütünlük oluşturacak şekilde örgütlenmesiyle, analiziyle, yorumuyla ve senteziyle ilişkili –duyu uyarıcılarının duyu alıcılarına ulaşmasından, farkına varılmasına, algılanan şeyin tanınmasına, kavranmasına, vb. kadar geçen fiziksel nörolojik, fizyolojik, bilişsel ve duygusal- süreçlerin tamamı” (Budak, 2005: s.43) olarak tanımlanan algı, beynin binlerce ayrı ve anlamsız duyuyu birleştirip anlamlı bir desen veya görüntüye dönüştürdükten sonra elde ettiği deneyim olarak da tanımlanmaktadır. Algılarımız nadiren asıl uyarıcının birebir kopyasıdır. Algılarımız genellikle bizim deneyimlerimiz tarafından değiştirilir, çarpıtılır, renklendirilir veya bozulur. Sonuç olarak algılar gerçek dünyanın kişisel yorumlarıdır denilebilir (Plotnik, 2009:124).

Tanrı algısı ise, “bireyin Tanrı’yı nasıl algılayıp gördüğü ile alakalıdır. Bireyin zihninde oluşturduğu Tanrı imgesidir. Tanrı algısı bireyin Tanrı’ya yönelik tüm atıfları, duygu ve düşünceleridir” (Güler, 2007: s. 6).

Ülkemizde din psikolojisi literatürü incelendiğinde Allah’a ilişkin duygu ve düşüncelerin Tanrı algısı kavramı yanında Tanrı tasavvuru, Tanrı imgesi ve Allah tahayyülü gibi kavramlar ile de ifade edildiği görülmektedir.

Tasavvur, Peker’e (2011: s. 97) göre “zihinde daha önceden oluşan, idrak edilmiş şeylerin tekrar zihinde canlandırılması, yeniden anlam kazanmasıdır.” Hökelekli’ye (2010b:116) göre Tanrı tasavvuru bireyin kişisel olarak Tanrı olduğunu tasavvur ettiği, psikolojik olarak işleyen bir çeşit içsel modeldir. Bireyin Tanrı ile birincil tecrübelerini yansıtan hatırlama/hafıza izlerine karşılık gelir. Kişinin eskiden beri süregelen duygusal gelişiminin biçimlendirdiği Tanrı’nın duygusal görüntüsüdür. Kısacası tasavvur oldukça öznel bir süreçtir ve bireysel tecrübeye bağlı olarak toplumsal bir bağlamda şekillenir. Bireylerin kendi ilgi ve yetenekleri ölçüsünde geçirdikleri yaşantılar doğrultusunda oluşturdukları özellikleri içerir.

Birey dini duygusunun gelişmesine paralel olarak kendisindeki dini eğilimlerin farkına varmaktadır. Böylece o bir dini inancı kabul etme ve bu doğrultuda çabalama arzusu duyar. Bu ihtiyaç ve arzunun eyleme geçirdiği birey belli bir dini inancı hem

kabul etme hem de dinin kendisine sunduğu Tanrı fikrine katılma zorunluluğu hisseder. Fakat inanan bir bireyde oluşan Tanrı tasavvuru sadece dinin belirlediği bir tasavvur değildir. Çünkü inanan birey kendi fikri ve hissi yönlerini de Tanrı tasavvuruna katar (Yapıcı, 1997:217).

Yapıcı'ya (1997) göre inanan bireyin Tanrı algısı o dinin Tanrı tasavvurundan etkilenir, ancak birey bununla sınırlı kalmaz, sosyal çevresinin ve aldığı eğitimin etkisiyle birey kendi duygularını, düşüncelerini işin içine katarak kendine özgü yeni bir Tanrı tasavvuru geliştirir. Bu düşüncüyü destekleyici olarak Mehmedoğlu (2011:15) şöyle bir tespitte bulunmuştur. “Her dönemde ve dünyanın hemen her yerinde bir din gerçeğiyle karşılaşmış; nasıl tanımlanmış ve adına ne denmiş olursa olsun daima bir Tanrı fikri buluna gelmiş en ilkelinden en gelişmişine kadar bütün dinler şu ya da bu şekilde bir Tanrı tasavvuruna sahip olagelmıştır. Dinlerin getirdiği ve yansımaları toplumda müşahade edilebilen bu objektif tasavvurunun yanı sıra her insanda kendine özgü subjektif bir Tanrı tasavvuru inşa edegelmiştir.

1.2.2. Tanrı Algısı Çeşitleri

“İnanan inandığı varlığı birbirine zıt duygular içinde tecrübe eder, yani ilahi varlık hem huşu uyandıran ve korkutan hem de büyüleyici ve çekicidir. Mümin hem Allah'ı sevmekte hem de ondan korkmaktadır” (Yapıcı, 1997: 222). Hemen hemen bütün dinlerde Tanrı inananlar için sevgi ve güven kaynağı olarak görülebildiği gibi yanlış yapanları cezalandıran bir güç ve otorite kaynağı olarak da algılanabilmektedir. Bireysel farklılıklar olmakla birlikte bazı bireyler Tanrı'yı seven, affeden, merhametli gibi olumlu algılarken bazıları ise Tanrı'yı cezalandıran korkutan, affetmeyen olarak algılamaktadır (Erdoğan, 2014: 64-65).

Tanrı algısı için iki yönelim belirlenmiştir. Birincisi, bireyin Tanrı'yı seven, merhametli ve şefkatli tasavvur ettiği sevgi yönelimli olumlu Tanrı algısı, ikincisi ise Tanrı'yı cezalandıran ve affetmeyen olarak tasavvur eden korku yönelimli olumsuz Tanrı algısıdır

“Olumlu bir Tanrı algısı kutsalla ilişki kurma konusunda duygusal bir açıklık oluşturarak, ruhsal deneyim için bir çerçeve sağlar ve ruhsal gelişimin devamını teşvik eder. Olumsuz bir Tanrı algısı ise endişe uyandırıp, temel güvensizliği besleyebilir”

(Hökelekli, 2010b: 122). Tanrı algısının ruh sağlığı ile de ilişkisi vardır. Tanrı ne kadar olumsuz algılanırsa ruh sağlığının da o oranda bozuk olduğu gözlemlenebilir. Olumlu bir Tanrı algısı ise bireyin ruh sağlığını koruyucu bir etkiye sahiptir (Hökelekli, 2010b: 121-122).

Tanrı'yı sevgi yönelimli algılayan bireylerin Tanrı ile ilgili temel duyguları sevgi ve güvendir. Tanrı'ya duyulan bu sevgi sayesinde bireyler kötülüklerden sakınır Tanrı'nın buyruklarını yerine getirir. Diğer taraftan korku yönelimli bireyler ise cezalandırma, affedilmeme gibi endişelerinden dolayı Tanrı'ya karşı korku duygusu daha ön plana çıkmıştır (Erdoğan, 2014a).

Allah sevgisi “bireyin Allah’a bağlanması ve ruhen onunla beraber olması” şeklinde tanımlanabilir. Allah sevgisi kendiliğinden oluşan bir sevgi şekli değil dini duygunun olgunlaşması ve şuursal gelişimi ile oluşur. Birey kendisini Allah’a bağlı gördükçe ve bu bağlılığından dolayı Allah’a yöneldikçe sevgisi artar (Yapıcı, 1997: 224).

Allah korkusu bireyin Allah’ı hem azap edici olarak görmesi hem de bireyin Allah’ın büyüklüğü karşısında acziyetinin farkına varmasıyla alakalıdır. Allah korkusunun bir nedeni bireyin Allah’ı korkutucu olarak tasavvur etmesidir. Bir diğer neden ise bireyin Allah’a olan sevgisinin zarar göreceği hissi ve ondan uzaklaşma endişesidir. (Yapıcı, 1997: 229-230). Peker’e (2011:81-82) göre ise Allah korkusunun temel nedenleri: cezalandırılma, Allah’ın razı olacağı bir kul olamama ve sevgisini kaybetme ihtimalidir.

Erdoğan (2014b: 169) korku yönelimli Tanrı algısı içinde Tanrı'ya karşı yakın hissetmeme, kaçıp uzaklaşma, Tanrı'nın cezalandırıcı olduğu ve kendisini bağışlamayacağı şeklinde olumsuz duygular barındırdığını ifade eder. Bireylerde olumsuz Tanrı algısının yüksek olması ve Allah’a karşı aşırı bir korku duygusu ve O’nun kendisine azap edip acı vereceği düşüncesi zaman içinde sevgi ve diğer olumlu duyguların azalmasına sebep olabilir.

1.2.3. Tanrı Algısını Belirleyen Temel Faktörler

Bireylerin Tanrı hakkındaki inançları, algılama biçimleri ve özellikle Tanrı ile kurdukları ilişkisel tarzın ve bağlanmanın ortaya çıkışında birçok işlevselliklerin varlığı

bir gerçektir. Tanrı algısının oldukça karmaşık etkenlerce belirlenen bir yapıya sahip olduğu söylenebilir (Hökelekli, 2010b: 115).

Tanrı algısı bireyin zihninde çok erken dönemlerde gelişmeye başlar ve Tanrı hakkındaki ilk bilgiler erken yaşlardan itibaren anne baba ve ailenin diğer üyelerinden öğrenilir. Dolayısıyla Tanrı'yı olumlu veya olumsuz algılamada aile fertlerinin payı büyüktür (Çayır, 2013: 29; Güler, 2007:18-19). Çocukların Allah hakkında sordukları sorulara aile mantıklı cevaplar vermeli, sorulan sorular geçiştirilmemelidir. Bu sorular cevaplandırılırken Allah'ın cezalandırıcı yönünden ziyade sevgi yönüne ağırlık verilmelidir. Ailenin Allah'ın kendileri için ne kadar önemli olduğu, Allah'ı ne kadar sevdikleri ve Allah'ında kendilerini ne kadar sevdiği çocuğa hissettirilmelidir (Karaca, 2016: s.106)

Çocukluk döneminde edinilen Tanrı algısı gençlik ve yetişkinlik dönemlerinde de genellikle devam ettirilir. Ailenin çocukluk döneminde verdiği din eğitiminin şekli ve içeriği çocuğun Tanrı algısını belirlemede önemli bir rol oynar (Güler, 2007: 18-19). Ailede dini bilgilendirmenin ceza ile korkutucu, tehdit edici ve baskıcı bir şekilde yapılması çocukta cezalandırılma korkusunun ortaya çıkmasına neden olabilir ve bu durum da çocuğun ruhsal dengesini bozabilir. Bu korku yaşam boyu devam edebilir (Aydın, 1996). Çocuğunu disipline etmede zorlanan bazı anne babalar Allah'ın adını kullanırlar. "Allah'ın yaramaz çocukları cezalandıracağını, yakacağını" söylerler (Coşkun, 2006: 97-99). Bu tür ifadeler çocukta korku yönelimli Tanrı algısının oluşmasına neden olmaktadır.

Ay'a (2015: 54) göre çocuklarda Allah ve cehennem korkuları yoktur bu korkular yetişkinlerin yanlış hatalı telkinlerinin bir sonucudur. Çocukta var olan duygular (sevgi ve korku) tanınmalıdır. Çocuk ilk çocukluk dönemlerinde Allah'tan korkutulmamalıdır suç ve ceza, iyi ve kötü, cennet ve cehennem, günah ve sevap gibi kavramlar çocuğa öğretilmeden verilecek Allah korkusu yanlış sonuçlara yol açabilir. Çocuk önce Allah'ı sevmeli ona bağlanmalıdır.

Ebeveyn tutumları Allah inancının şekillenmesinde önemli bir role sahiptir. Katı cezalandırıcı bir disiplin anlayışı çocuğun Allah'ı öyle zannetmesine neden olabilir (Coşkun, 2006: 99-100). Baskıcı ve kuralcı ailelerde baba korkusu ile büyümüş çocuklarda Allah sevgisinin gelişmediği görülmektedir. Çocuğun düşüncesine göre hem

baba hem de Allah otoriteyi temsil eden, kurallar koyan, terbiye eden ve cezalandıran bir güçtür. Babasını sevmeyen ondan korkan bir çocukta Allah inancı sevgiye değil korkuya dayalı olur (Çankırılı, 2011: 117).

Anne ve baba imajları Tanrı algısının oluşumunda önemli kaynaktır. Anne toplumda sevgi şefkat ve güveni baba ise güç otorite ve kontrolü temsil eder. Batıda yapılan çalışmalarda ortaya çıkan sonuçlara göre çocuklar Tanrı'yı insani özellikler taşıyan bir erkek olarak tasavvur ederken ülkemiz gibi Müslüman ülkelerdeki çocukların Allah tasavvuru ise insani özelliklerden çok Allah'ın sıfatlarıyla ilişkilidir. Allah tasavvurunun oluşum ve gelişimi çocukların ailesi ve yaşantılarıyla bağlantılıdır (Mehmedoğlu, 2010). “Çocukların üst benliği deneyim ve fantezilere dayanarak kurdukları çeşitli kişilere karşılık gelir. Üst benlik anne babanın otoriter, yargılayıcı, eleştiren ve cezalandıran yönlerini deneyimlemekle meydana gelir. Bu durum ebeveynlerin içe yansıtıldığı dönemlerde oluşan üst benlikte içselleştirilen anne baba imajlarının Allah'ın vasıflarına benzemesi anlamını içerir (Mehmedoğlu, 2010:177).

Tanrı algısını belirlemede etkili olan bir unsur da insan yaşamında iz bırakan, yaşamını tehdit eden yaşam olaylarıdır. Yaşamının ilk yıllarında güçsüz olan insan daha sonraki yıllarda birçok şeyi yapacak gücü elde etse bile yine de yetersiz kaldığı, gücünün yetmediği olaylar ile karşılaşması mümkündür. İnsanın gücünü aşan acz ve çaresizlik içinde bırakan hastalık, depresyon, sel felaketleri ve ölümler gibi. İşte insan bu güçsüzlüğün ve çaresizliğin sonucu olarak insan dine yönelmekte Allah'a sığınarak teselli bulmakta, ümit ve güven duygusuyla rahatlamaktadır. Şunu da unutmamak gerekir ki çaresizlik ve güçsüzlükler her insan da aynı etkiyi bırakmayabilir. Kimi insanı dine yöneltirken kimini ise dine ilgisiz Allah'a karşı isyankâr yapabilir (Peker, 2011; Hökelekli, 2010a).

İnsanın başından geçen olaylar karşısında insan yöneldiği sığındığı Allah'ı dua ederek istek ve arzularını iletir. İstek ve arzuları yerine gelen duaları kabul olan insan Tanrı'yı olumlu algılayarak, istek ve arzuları yerine gelmeyen kendisini tatmin edecek şekilde gerçekleşmeyen insan ise Tanrı'yı olumsuz bir şekilde algılayabilir (Güler, 2007: 22).

Bireylerin din algısını belirleyen bir unsurda günümüzün en etkili ve en işlevsel araçları olan kitle iletişim araçlarıdır. Toplumu şekillendirmek, değer ortaya çıkarmak

ve kabul ettirmek, düzen kurmak ve bu düzeni kontrol etmek gibi işlevlere sahip olan din ve kitle iletişim araçları toplumsallaşma sürecinde iki önemli güçtür. Sanayi devriminden önce toplumsallaştırmada başat güç din iken sanayi devrimiyle kitle iletişim araçlarındaki gelişmelerin sonucunda din bu gücünü paylaşmıştır (Arslan, 2015: 15).

Ülkemizde din adamı ve dini hassasiyeti olan kesimlerin kitle iletişim araçlarındaki yer alış biçimleri çoğu zaman sorunludur. Din adamlarının kıyafetinin, sakalının, toplumsal statüsünün çoğu kez küçümseyici bir şekilde verildiği görülmektedir. “Film ve dizilerde çirkin, hilekâr, yalancı hoca tipler, kekeme, kişiliksiz din adamı karakterleri, dini duyarlılığı olan kadınların genellikle eğitimsiz, hizmetçi veya temizlikçi rollerinde yer almaları” örnek olarak verilebilir (Salman, 2015: 9).

“Türk sinemasının dinî çağrışımlı isimleri alay edilen ve toplumun alt sosyokültürel ve ekonomik tabakasında bulunan karakterlere vermesi bu isimlerin ve temsil ettikleri dinin itibarını yıkmaktır. Böylece din fakirlere, cahillere, saflara özgü olarak algılanmaktadır.” (Yorulmaz, 2015: 20). Modernizasyon aracı olarak işlev gören medya sunduğu din algısı ile toplumun din algısını da böylece şekillendirmektedir (Şener, 2015: 30).

Bireyin yaşamını sosyo-kültürel bir çevrede sürdürdüğü düşünüldüğünde Tanrı algısının oluşumunda bireyin içinde yaşadığı toplumun ve kültürün etkisi de göz ardı edilemez. Çocukların Tanrı algılarını farklı şekillerde etkileyen dini öykü, hikaye, sembol ve ritüeller hemen her toplumda vardır. Çocuklar bunların etkisi ile dini yönelimlerini belirledikleri gibi Tanrı algılarını da şekillendirebilirler (Mehmedoğlu, 2010:175).

Bireyler içinde yaşadığı toplumun kültür değerlerine uygun bir şekilde gelişim gösterirler. “Bireylerin dini duygu ve davranışları genellikle ona sunulan kültürel formun bir kopyasını taşır. Hemen her toplumda çocuğun sosyal eğitimi onu, milli kültürde yer alan değerleri şahsi alışkanlıklara çevirmeye yönlendirir” (Hökelekli, 2010a:118). Kültür tarafından kabul gören Tanrı algısına yönelim daha kolay olabilmektedir.

“Çocuk ailesi tarafından dini eğitim veren özel bir okul ya da kuruma gönderiliyorsa ya da dini gruplar tarafından din eğitimi alıyorsa bu okullardaki öğretmenler, öğretilen bilgiler ve öğreten kişilerin (ya da dini grubun) din ve Tanrı ile ilgili yaklaşımları da çocuğun Tanrı algısını etkileyecektir. Hatta çocuğa din eğitiminin verilme şekli dahi Tanrı algısını etkileyecektir. Baskı ve zorlamayla hatta şiddet kullanarak din eğitimi veren kişi ya da kişiler tarafından yetiştirilen bir çocuğun Tanrı algısının olumsuz ya da korku yönelimli olarak etkilenmesi muhtemeldir” (Erdoğan, 2014b:48).

1.2.4. Ergenlerde Tanrı Algısı

Çocukluk döneminde insana ait modeller şeklinde algılanan Tanrı ergenlik dönemiyle birlikte “tek, benzeri olmayan, değişmeyen, her yerde hazır, canlı, ölümsüz ve manevi” olarak algılanmaya başlar (Peker, 2011: s. 171)

Çocukluk döneminde somut özellikler ile algılanan Allah, ergenlik döneminde soyut düşüncenin gelişmesiyle ergenler Allah’ı şekilsiz, cisimsiz, soyut ve manevi bir şekilde algılamaya başlarlar. Ergenler bu dönemde Allah sevgisinin evrenselliğini anlayabilirler. Duygusal yalnızlığın vermiş olduğu acıyla başa çıkmada Allah’ın dostluğuna güvenen ergenler için Allah bir sırdaş ve sığınaktır (Karaca, 2016: 163-164)

Çocukluk döneminde oluşmaya başlayan Tanrı tasavvuru ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde varlığını devam ettirir (Yapıcı, 1997: 219). Bazı ebeveynler çocuğun üst benliğinin gelişim sürecinde dini baskı ve Tanrı korkusunu sıkça kullanırlar. Çocuğun olumsuz davranışları bu şekilde engellenmeye çalışılır. Çocuklar cehennem ateşiyle, cehenneme girmekle korkutulur. Ebeveynler Tanrı’yı ve dini inançları çocukta beklentilerini yerine getirmek için kullanırlar. Böyle durumlarda çocuk ebeveynlerine karşı gelmenin Tanrı’nın gazabına neden olacağını düşünerek korkar (Köknel, 1998: 68-69).

Böyle bir Tanrı korkusu ortaya çıkarmak ve baskıcı bir dini eğitim kullanmak çocuğun üst benliğinde olumsuz bir Tanrı algısına ve korkuya dayalı bir dini davranış şeklinin oluşmasına neden olabilir. Hâlbuki çocuğun Tanrı ile barışık ve dost olması kişiliğinin gelişmesine yardımcı olur. Tanrı çocuğun dünyasında huzur, ilgi, sevgi, saygı, dostluk barış ve güven duygularıyla yer almalıdır (Köknel, 1998: 68-69).

Çetin (1991) din psikolojisi açısından din eğitimi değerlendirildiği çalışmasında sevgi boyutu ihmal edilen bir din eğitiminin yol açacağı olası beş sorun sıralar bu sorunlardan en önemlisi sevgi yoksunluğunun Allah'ın merhametli, affedici ve adaletli olarak algılanmasına engel olacağı ve olumsuz bir Allah tasavvuruna yol açabileceğidir (Akt. Altaş, 2004).

Korkuyu “varlıkların görünen veya görünmeyen tehlikeler karşısında gösterdikleri en doğal tepki” şeklinde tanımlayan Yörükoğlu (2004) ülkemizde ebeveynlerin Tanrı korkusunu bir disiplin aracı olarak kullandıklarını söyler. (“Sus Allah baba taş eder!”, Çarpılırsın, Tanrı her yaptığını görür.” vb.) Bunu sık kullanmanın Tanrı'ya karşı korkuyla karışık öfke geliştirebileceğini ifade etmektedir.

Elkind'e göre ergenler bu dönemde dünyalarını tam olarak anlamaya ve açıklamaya çalışmaktadırlar. Bireylerin bu dönemde açıklayamadıkları olağanüstü ve idrak edemedikleri şeyler ile ilgili açıklamalar yapan dinler kendilerine çözümler sunmaktadır. Hemen hemen bütün dinler farklı şekillerde de olsa Tanrı'yı algılamaya yarayacak bazı “tarihsel mit” ve efsaneler içerir (Akt. Karaca, 2007).

Albayrak (1995) tarafından yapılan ve örneklemini imam hatip lisesi öğrencilerinin oluşturduğu bir çalışmada ergenlerin dini gelişiminde sevgi ve korku motifinin etkinliği araştırılmıştır. Araştırmacı tarafından oluşturulan ölçekler öğrencilere öncelikle nötr durumda oldukları bir zaman da uygulanmıştır. Öğrencilere iki hafta süreyle korku yüklü mesajlar verildikten sonra ölçekler tekrar uygulanmıştır. Bir hafta sonra aynı uygulama sevgi yüklü mesajlar için yapılmış anket tekrar uygulanmıştır. Son olarak ise sevgi ve korku yüklü mesajlar bir arada verilerek aynı ölçekler kullanılarak veri toplanmıştır. Araştırmaya göre öğrencilerin büyük çoğunluğu çocukluk döneminde aileleri tarafından kendilerine dini bir eğitim verildiğini, ancak neredeyse hepsi bu eğitimin yetersiz olduğunu ifade etmiştir. Araştırmacı bu durumu ailelerin çocuklarına dini eğitimi verecek kapasitelerinin olmamasına bağlar. Yine öğrencilerin büyük çoğunluğu okul ve aileleri tarafından verilen eğitimin korku baskı ve zorlama ile yapıldığını belirtmişlerdir.

Elde edilen sonuçlara göre ergenlerin dini hayatının duygu boyutunda en etkili mesaj sevgi motifidir. Sevgi mesajları öğrencilerin Allah'a güvenlerini ve sevgilerini arttırmakta iken, korku mesajları ise Allah korkusunu arttırmaktadır (Albayrak, 1995).

Deconchy tarafından 1964 yılında yapılan ve 7-16 yaş aralığındaki çocuk ve ergenlerin Tanrı tasavvurlarını kapsayan araştırma sonucuna göre 9-10 yaş aralığındaki çocuklar Tanrı'yı nesnel sıfatlar ile tasavvur ederken, 12-13 yaşındaki ergenlerde Tanrı iyilik ve adalet özelliği ile düşünülmekte ve Tanrı'nın hâkimiyeti bağışlayıcılığı vurgulanmaktadır. 15-16 yaşlarındaki ergenlerde ise Tanrı'nın güç ve güzellik sıfatları daha ön plandadır. Bu yaş aralığı Tanrı tasavvurlarında “sevgi, dua, bağlılık, güven, şüphe, terk etme ve korku” baskındır (Akt. Mehmedoğlu, 2011: 52).

Amerika'da 13-18 yaş arası gençler üzerine yapılan bir araştırmada ise gençlerin %31'inin Tanrı'nın varlığı ile ilgili şüphelerinin olduğu veya inanmadıkları ortaya çıkmıştır. Geriye kalanların %45'i seven-cezalandıran, %19'u seven ama cezalandırmayan, %2'si sadece cezalandıran, %3'ü ise ne seven nede cezalandıran bir Tanrı olarak algılamıştır. Araştırmada ayrıca kızların erkeklere nispeten seven bir Tanrı'ya erkeklerden daha fazla inandıkları ve bu farklılığın yaş ile paralel arttığı tespit edilmiştir (Potvin, 1977).

Kuşat (2006) 14-18 yaş aralığındaki ergenlerin Allah tasavvuru üzerine yaptığı çalışmasında, ergenlerin Allah kavramının anlamı hakkındaki düşünceleri yaş ve cinsiyet gruplarında Allah'ın yaratıcı ismi ilk sırada yer alırken affedici sıfatı ikinci sıra da yer almıştır. Malik sıfatı ise en yaygın kullanılan üçüncü sıfat olarak ortaya çıkmıştır. En az kullanılanlar ise cezalandıran, öç alan ve istediğini yapan istemediğini yapmayan, her şeyden sorumlu sıfatlarıdır. Sonuçlar cinsiyet bağlamında değerlendirildiğinde ise kızların Allah'ın yakınlığını koruyuculuğunu ve sevgisini vurguladıkları, erkeklerin ise Allah'ın gücüne ve cezalandırıcı özelliğine vurgu yaptıkları görülmüştür.

1.3. KARAR VERME DAVRANIŞI VE KARAR VERME STİLLERİ

1.3.1. Karar Verme

Bir zorluk ve değişim dönemi olan ergenlikte bilinçli ya da bilinçsizce verilen kararların etkileri yaşam boyu devam etmektedir. Bu dönemdeki kararlar eğitim, kariyer, meslek seçimi ve sağlıkla ilgili alışkanlıklar konusunda olabilmektedir (Dolgin, 2014: 268).

Literatür incelendiğinde karar vermenin birçok farklı tanımının yapıldığı görülmektedir. Karar verme eldeki seçenekleri anlamak için bilgi arama ve işlemeyi kapsamına alan karmaşık bir süreçtir (Dolgin, 2014: 268). Kuzgun'a (2000: 150) göre ise karar verme, "bir ihtiyacı gidereceği düşünülen objeye götürecek birden fazla yol olduğu zaman, ya da bir ihtiyacı gidermek uygun bir hedef olup olmadığı kesin değil iken yaşanan sıkıntıyı giderici bir yöneliş" olarak tanımlanmaktadır.

"Olaylara ilişkin olasılık hesapları yaparak iki veya daha fazla seçenek arasından seçim yapma yetisi, süreci veya bu amaçla kullanılan yöntem" olarak tanımlanan (Budak, 2005) karar verme, bir gereksinim halinde bu gereksinimi karşılamak gayesiyle, ulaşılmak istenen hedeflerin belirlenmesini, ihtiyaç duyulan bilgilerin toplanmasını ve bu bilgilerin değerlendirilerek alternatiflerin oluşturulması ve bu alternatiflerden duruma en uygun olanın seçilmesi olarak da tanımlanmaktadır (Güçray, 2001).

Kuzgun (2000: 150) karar verme davranışının ortaya çıkmasında üç koşulun bulunması gerektiğini vurgular:

1. Karar verme gereksinimini ortaya çıkaracak bir problemin olması ve bunun birey tarafından hissedilmesi,
2. Ortaya çıkan problemi giderecek birçok seçeneğin olması,
3. Birey seçeneklerden birine yönelirken özgür olmalıdır. Bu üç koşul sağlandığında birey karar verebilir.

Ross (1981: 280) iyi kararlar alabilmek için karar verme sürecinde beş temel becerinin etkin şekilde kullanılması gerektiğini söyler. 1. Bir eylem ile ilgili seçenekleri belirlemek. 2. Seçenekler için uygun ölçütler belirlemek. 3. Seçenekleri belli ölçütlerle

değerlendirmek. 4. Seçenekler ile ilgili bilgiyi özetlemek. 5. Karar verme süresinin sonucunu değerlendirmektir.

Karar vermek her zaman kolay olmayabilir. Karar vermeyi zorlaştıran birçok neden sayılabilir. Kuzgun'a (2000: 308-309) göre karar vermeyi zorlaştıran altı neden vardır:

1. Seçeneklerin çok olması karar vermeyi zorlaştıran birinci nedendir. Seçenek sayısı ve çeşidi çoğaldıkça karar vermekte zorlaşır.
2. Seçeneklerin birbirine benzeme oranı arttıkça karar vermede o oranda zorlaşır.
3. Karar verme zamanının kısa veya uzun olması da bir etken olarak görülebilir. Zamanın kısa olması yeteri kadar çalışma yapmadan karar vermeye, zamanın uzun olması ise bireye karar vereceği şeyi unutturup son anda aceleyle karar vermesine neden olabilir.
4. Verilecek kararın sonucu birçok kişiyi etkileyecek kadar önemli ise birey karar verme de zorlanabilmektedir.
5. Her kararda bir miktar risk olduğu göz önüne alındığında, bireyin alacağı risk derecesi karar vermede etkili olmaktadır.
6. Her bireyin algılaması farklıdır. Bireyler seçenekler arasındaki benzerlik ve farklılıkları algılama durumlarına göre erken veya geç karar verirler.

1.3.2. Karar Verme Süreci

Karar verme karmaşık bir süreçtir. Birey çeşitli davranış alternatifleri belirler, bu seçenekleri değerlendirip birine karar verir ve kararını uygular. Bu süreç bireyin kendisi ve seçenekler hakkında bilgi elde etme ve bu bilgiyi işleme yolunu şekillendiren bazı stratejilerin kullanılması ile meydana gelen bir süreç olarak düşünülebilir (Kuzgun, 2000: 156).

Berglard'e (1974) göre karar verme sürecinin bazı basamakları vardır. Bu basamaklar sırasıyla;

1. Birey tarafından sorunun/problemin hissedilmesi,
2. Bireyin sorunu tanımlaması,

3. Birey tarafından alternatiflerin belirlenmesi,
4. Alternatifler hakkında gerekli bilgilerin toplanması
5. Bireyin topladığı bilgileri isteklerini karşılayıp karşılamaması bakımından değerlendirmesi,
6. Bireyin kendisine en uygun alternatifi belirlemesi,
7. Planın uygulanması,
8. Son basamak ise varılan sonucun değerlendirilmesidir (Akt. Eldeleklioğlu, 1996).

Zeleny (1982) karar verme sürecini, karar öncesi dönem, karar dönemi ve karar sonrası dönem olmak üzere üçe ayırır.

1. Karar Öncesi Dönem: Birey bu dönemde karar vermesi gerektiğini hisseder. İdeal seçenekler arar ve bu seçenekleri sonuçlarıyla birlikte değerlendirir. Elde edilen bilgiler değerlendirilip sıraya konulur.

2. Karar Dönemi: Birey elindeki tüm seçenekleri ideal olan seçenekle karşılaştırarak bir eleme yapar. İdeal olana en yakın seçeneğe yönelir ve bir karara varır.

3. Karar sonrası Dönem: birey bu evrede verdiği kararın sonucu hakkında değerlendirme yapar

Byrnes ve McClenny (1994) karar verme sürecinin üç aşamadan meydana geldiğini ifade ederler. 1. Fikrin oluşturulması. 2. Fikrin olumlu veya olumsuz taraflarının değerlendirilmesi. 3. Seçim yapmadır.

Adair (2000: 17-32) karar verme sürecinde beş adımlı bir yaklaşım benimsemiştir. Birinci adım problemin/amacın belirlenmesidir. Nereye/neye varılmak istendiğine dair amacın oldukça açık olması gerekir. Bir sonraki adım gerekli bilgilerin toplanmasıdır. Bilgiler ilk bakışta görülebilecek kadar açık olabileceği gibi görülemeyecek kadar derinlerde de olabilir. Bilgi eksikliğinde karar vermeyi ertelemek doğru bir yaklaşım olarak kabul edilebilir. Uygun/kullanışlı seçeneklerin ortaya çıkarılması üçüncü adımdır. Bu aşamada olabildiğince çok seçenek ortaya çıkarılmalı bütün olasılıklar değerlendirilmelidir. Karar verme aşamasında ise öncelikle yapılması gereken seçim ölçütlerinin (Mutlaka olmalı, çok fazla istenenler, olsa iyi olurdu ölçütü gibi)

belirlenmesidir. Seçenekler mutlaka olmalı ölçütünü karşılamıyor ise elenmelidir. Son adım ise kararın uygulanması ve sonuçların değerlendirilmesidir. Uygulama aşamasında birey her türlü sorumluluğu almaya hazır olmalıdır çünkü artık geri dönüşü olmayan noktaya gidecektir. Sonuçlar ise açık ve gizli olmak üzere iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Açık sonuçlar karar verirken sonuçları önceden görülebilen sonuçlardır. Gizli sonuçlar ise olma olasılıkları düşük hatta yok gibi olan sonuçlardır.

Tablo 1.2. Adair’e Göre Karar Verme Sürecine Klasik Yaklaşım

Zunker (1989) ise karar verme de altı basamaklı bir model önermektedir:

1. Hedefin belirlenmesi,
2. Belirlenen hedeflere ulaşmak için seçeneklerin belirlenmesi,
3. Hangi seçeneğin daha kullanışlı olduğunu belirleyebilmek için bilgi toplanması,
4. Toplanan bilgilere göre uygun seçeneğin belirlenmesi ve uygulanması,
5. Belirlenen seçeneğin hedefe ulaştırıp ulaştırmadığının değerlendirilmesi,
6. Eğer hedefe ulaşılmadı ise dördüncü basamağa dönülerek yeni bir seçeneğin seçilmesi ve uygulanması.

Yeşilyaprak (2005: 222) yaşamdaki birçok karar durumunda tekrardan dördüncü basamağa dönmeyi mümkün olmadığını bu nedenle seçeneklerin önceden çok iyi değerlendirilmesi gerektiğini söyler.

1.3.3. Karar Verme Stilleri ve Stratejileri

Karar verme stili, “bireylerin karar verirken kullandıkları alışkanlık örüntüsü” şeklinde tanımlanabileceği gibi “bireylerin karar verme görevlerini algılama ve bu görevlere tepkide bulunmalarının karakteristik biçimi” olarak da tanımlanabilir (Scott ve Bruce, 1995). Karar stratejisi ise “bireyin bir karar verme sorununa yaklaşımını ve karar verirken izlenen yöntem” olarak tanımlanabilir (Kuzgun, 2000: 156). Yapılan çalışmalarda karar verme stratejisi ve karar verme stili kavramları genellikle eş anlamlı ve biri diğerini kapsayacak şekilde kullanılmaktadır (Alver, 2003).

Karar verme stilleri ile ilgili birçok sınıflandırmanın yapıldığını görmekteyiz. Dinklage (1966: 22-23) gençler üzerinde yaptığı gözlem ve araştırmalar neticesinde sekiz tane karar stratejisi ortaya koymuştur:

1. İçtepesel Davrananlar: Ani karar verirler. Kararları duygulara ve isteklere bağlıdır. Karşılarına çıkan ilk seçeneği seçerler.

2. Kaderciler: İnsanın elinden bir şey gelmeyeceğini her şeyi kaderin belirleyeceği düşüncesinde olanlar bu gruba dahil edilmiştir. Karşılaştıkları sorunların çözümünü veya kararını çevresel olaylara kadere bırakırlar.

3. Boyun Eğiciler: Kendi iradelerini ortaya koymayan bir başkasının planına veya önerisine göre karar verenlerdir.

4. Erteleyenler: Karşılaştıkları sorunu çözmek bir karara varmak yerine sorun üzerinde düşünmeyi ve bir şeyler yapmayı ılerleyen zamanlara bırakanlar bu gruptadır.

5. Kendine Eziyet Edenler: Seçenekler hakkında olabildiğince bilgi toplayan bunlar üzerinde çok fazla düşünüp topladıkları veriler içinde kaybolan gençler bu gruba dâhil edilmiştir.

6. Plan Yapanlar: Bu gruptakiler hedeflerine ulaştıracak seçenekleri inceleyip, istekleriyle olanaklar arasında denge oluşturarak en iyi seçeneği bulmaya çalışırlar.

7. Sezgisel Davrananlar: Karar verme sorununa kısmen mistikçe, kısmen bilinçaltı güdülere ağırlık veren bir yaklaşım benimserler. Kararı nasıl verdiklerini bilmemekle beraber verdikleri kararın doğruluğundan da şüpheleri yoktur.

8. Donup Kalanlar: Karar vermeleri gerektiği bilincindedirler ama bir karar planı yapamazlar, bilgi toplamaktan ve seçenekler üzerine düşünmekten kaçınırlar.

Karar verme stilleri olumlu ve olumsuz olmak üzere iki grupta da değerlendirilmektedir. Birey karar aşamasında karar verme basamaklarını kullanıyorsa olumlu karar verme stilini kullanıyor diyebiliriz. Ancak karar verme durumunda birey karar verme basamaklarından birini atlıyor veya yeterince zaman ayırmıyorsa olumsuz karar verme stilini kullanıyor sonucuna ulaşılabilir (Çolakkadıoğlu, 2010: 4). Olumlu karar verme stiline sahip bireylerin dört özelliği vardır. 1. Eylemin çeşitli yönlerini ve muhtemel sonuçlarını göz önünde bulundurur. 2. Fiziksel ve duygusal sağlığı yerindedir. Yeterli maddi geliri vardır. 3. Belirsizliği giderme, iyi tercihler bulma ve seçenekleri değerlendirme yeteneğine sahiptir. 4. Karar verirken bilgi ve değerleri kullanır (Çolakkadıoğlu, 2010).

Johnson bireylerin karar verme stillerini, spontan-sistematik ve içsel-dışsal karar verme şeklinde ele almaktadır. Karar verirken spontan davrananalar anında çabucak karar verirler, bir seçenekten diğerine atlayabilirler. Sistematik karar verenler ise alternatifler hakkında dikkatli ve ayrıntılı bilgi toplayıp değerlendirirler. İçsel karar verme stiline sahip bireyler bilgiyi tek başlarına sessiz bir şekilde değerlendirirken dışsallar ise yüksek sesle düşünürler, başkaları ile tartışır. Böylelikle bir çözüme kavuşmaya çalışırlar (Akt. Kuzgun, 2000).

Scott ve Bruce (1995) dört karar verme stili belirlemiştir. Yeteri kadar bilgi ve araştırmanın yapıldığı, alternatiflerin belirlendiği ve değerlendirmesinin yapıldığı **rasyonel stil**, duygulara ve hislere güvenilerek kararların verildiği **sezgisel stil**, başkasının rehberliğine ve tavsiyelerine önem verilen bağımlı stil ve karar vermekten kaçınanların olduğu **kaçıngan stil**. Araştırmacılar bu stilleri belirlemek için geliştirdikleri ölçeğin değerlendirme çalışmaları esnasında yeni bir stil ortaya çıkmıştır. Karar verme sürecini hızlıca bitirerek karara ulaşma duygusunun var olduğu **spontan stil**.

Ülkemizde karar stratejilerini belirlemek için Kuzgun (1992) tarafından Karar Stratejileri Ölçeği geliştirilmiştir. Bu ölçek sonucunda dört tane karar verme stratejisi belirlenmiştir. Bunlar:

1. Bağımlılar: Başkalarının önerilerine önem verirler ve onların doğruyu bildiklerine inanırlar.

2. Kararsızlar: Verdikleri kararları hemen değiştirmek isterler, verdikleri kararlardan hoşnut olmazlar.

3. Mantıksal-Sistematikler: Karar verirken seçenekleri dikkatlice incelerler ve her birinin olumlu ve olumsuz yönlerini değerlendirirler.

4. İçtepiseller: Karar verirken isteklerini ön plana alırlar ve hoşlarına giden seçeneğe hemen yönelip kararlarını kesinleştirirler.

1.3.4. Kararsızlık

Karar verme stilleri/stratejileri ile ilgili literatür incelendiğinde mantıklı karar verme stili en uygun strateji iken kararsızlık stratejisinin ise istenmeyen strateji olduğu görülmektedir. Günümüzde kararsızlık olgusu karar stratejilerinden ayrı ele alınmaktadır. Kararsızlık kaçınılması gereken bir durum olarak değerlendirilmektedir (Bacanlı, 2000).

Kararsızlık, “verilen hiçbir karardan hoşnut olmama, verilen kararı hemen değiştirmek isteme durumu” olarak tanımlanabilir (Çoban ve Hamamcı, 2006). Tanımdan da anlaşılacağı gibi kararsızlık stratejisini benimseyen bireyler aslında bir karar verirler ancak bu kararlarından hoşnut olmaz rahatsızlık duyarlar (Bacanlı, 2000).

Literatürde kararsızlık ya bir kişilik özelliği ya da karar verememiş olmak durumunu gösteren geçici bir durum olarak ele alınmaktadır. Geçici durum bilgi eksikliği ile ilgili bir durum iken, kişilik özelliği olarak kararsızlık ise kendine güvenmeme, tercih edilen seçeneklerde engellerin algılanması, açık olarak tanımlanmış bir kimliğin olmaması gibi kişilik özellikleri ile ilgilidir (Bacanlı, 2000).

Kararsız kişiler bir sorun ile karşılaştıklarında önemsiz ayrıntılara takılıp uzun süre ne yapacaklarını düşünüp dururlar. Sorunun çözümü için çeşitli yollardan birine karar verdiklerinde “acaba diğeri mi olsaydı?” deyip geri dönebilir bir süre sonra ise

eski kararlarını tekrar uygulayabilirler. Bu kararsızlık durumu ergenleri hiçbir şey yapmamak gibi kötü bir sona götürebilir (Tarhan, 2010: 98-99).

Kararsızlık hem zaman hem de enerji kaybettirdiği gibi ergenlerin çok büyük sorunlarla karşılaşmalarına yol açabilir. Kararsızlıktan kurtulmanın yolu yapılması gereken şeyin önem ve öncelik sırasını iyi belirlemekten geçer. “ bu karar benim istek ve amacıma ne kadar uygun?” ve “Bu karar benim için ne kadar önemli ve öncelikli?” sorularına cevap verilmelidir (Tarhan, 2010: 98-99).

Ülkemizde kararsızlık sorunu olan bireylerin nasıl karar verdiklerini başka bir deyişle kararsızlık örüntülerini ve kararsızlık düzeylerini ölçmek amacıyla Bacanlı (2000) tarafından kararsızlık ölçeği geliştirilmiştir.

1.3.5. Ergenlerde Karar Verme ve Karar Verme Davranışını Etkileyen Faktörler

Ergenlerin karar vermesi pek çok değişkenin karşılıklı ve karmaşık etkisi sonucunda meydana gelir. Bundan dolayı ergenlerde karar verme ve ergenlerin karar verme davranışını etkileyen faktörler aynı konu başlığı altında incelenmiştir.

Ergenlik döneminde fiziksel bilişsel, sosyal ve duygusal yönden birçok değişiklik ortaya çıkar. Bu dönemde ergen yaşam biçiminde yeni seçenekler keşfeder, bireysel ve toplumsal kimliğini araştırır. Ayrıca bu dönem ergenin geleceğe yönelik planlı veya planlanmamış kararlar vermek zorunda kaldığı bir dönemdir. Bu gelişim döneminde ergen karar verme yeterlikleri açısından sınırlı yaşantılara sahiptir. Bu dönemde verilen kararlar ergenin sağlığını, psikolojik uyumunu, mesleğini ve sosyal kabulünü hayat boyu etkileyebilir (Güçray, 2001).

Ergenin kimlik gelişiminde, verdiği kararlar önemli bir etkiye sahiptir. Bu dönemde ergenler seçimler yapıp kararlar alabilecek daimi bir kimlik kazanma uğraşısı taşırlar. Etkili karar veren ergenler deneyimlerini açıkça tanımlanmış bir kimlikle bütünleştirirken, etkili karar veremeyen ergenler ise dönemin sonunda kimlikleri ve rolleriyle ilgili ne yapacakları konusunda bunalmaktadır. Etkili karar verme stratejilerini kullanabilen ergenler kimlikle ilgili karmaşalarını daha kolay çözümleyebilirler (Çolaklıoğlu, 2003).

Ergenlik döneminde bilişsel gelişimin bir boyutu olan soyut düşüncenin gelişmesi ergenlerin karar verme davranışlarını etkilemektedir. Bilişsel beceri yaş ile birlikte gelişir. Zihinsel süreçlerde gelişim ve olgunlaşmanın sonucu olarak karar verme ve problem çözme gibi bilişsel beceriler de gelişir (Candangil, 2005).

Yaş karar verme davranışını etkileyen önemli bir faktördür. Bilgi ve deneyim yaş ile birlikte artmakta ve bireyler ve bireyler daha planlı ve mantıklı hareket etmektedirler (Kuzgun, 2000: 158). Yapılan bir çalışmada ergenliğin başında olan bireylerin ergenliğin ortalarında olanlara göre karar verme süreci için gerekli olan becerilere daha az sahip oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca erken ergenlik dönemindeki bireylerin seçenekler üretme, kararların sonuçlarını tahmin etme ve karar verme sürecinde kullanılan kaynakların güvenilirliğini değerlendirme olasılıkları ergenliğin ortalarında bulunan bireylere göre daha az olduğu bulgulanmıştır (Dolgin, 2014).

Ergenlerin bağımsız karar verebilme yaşının araştırıldığı bir çalışmada ergenler günlük konular ile ilgili kararlarını 12-13 yaş aralığında, önemli yaşam olayları ile ilgili kararlarını 14-18 yaşlarında ve sağlıklarıyla ilgili kararlarını ise 15-18 yaş aralığında verebildikleri tespit edilmiştir. Buna göre ergenlerde bağımsız karar verebilme yaşın artmasına bağlı olarak gelişir. 15 yaş ise önemli kişisel kararların bağımsız olarak verildiği yaştır (Akt. Çolakkadıoğlu, 2003).

Cinsiyet de karar verme davranışını etkileyen bir faktör olarak değerlendirilebilir. Güçray (2001) tarafından yapılan bir araştırmada kız ve erkek ergenler arasında karar vermede öz saygı, karar vermede stres ve uyumsuz karar verme stillerini kullanma açısından anlamlı farklılıkların olduğu tespit edilmiştir. Karar verirken erkek ergenlerin kızlara göre daha özgüvenli ve daha az stres yaşadıkları gözlemlenmiştir. Kızların ise karar vermeye yaklaşımları güvensiz ve daha stresli olduğu bulunmuştur.

Karar verme davranışının kazanılmasında aile önemli bir role sahiptir. Ailede kararlar aile bireyleri (Anne, baba ve çocuklar) tarafından alınmalıdır. Çocuk karar verme sürecine dahil edilmez ve onun adına kararlar alınırsa çocuk ilerleyen yıllarda inisiyatif kullanmayı ve sorun çözmeyi öğrenemez. Sonuç olarak çocuk kendisini özgür ve güvende hissedemez (Tarhan, 2010: 99).

Akran baskısı da ergenin karar verme sürecini etkilemektedir. Özellikle kişisel alışkanlıkların belirlenmesinde akran grubunun etkisi fazla olurken, uzun vadeli

sonuçları olan kararlar (Meslek seçimi, Okul seçimi gibi) ise ergen daha çok ailesinin etkisi altında kalır (Eldeleklioğlu, 1996).

Duygular ile karar verme süreci arasında da bir ilişki vardır. Duygular karar verme sürecinde kararın bazı yönlerine daha fazla dikkat edilmesine bazı yönlerinin ise önemsiz görülmesine yol açabilmektedir. Birey duygularından dolayı seçeneklerin tümünü değerlendirmeyebilir. Bu durum bireyin yanlış kararlar almasına neden olabilmektedir. Duyguların değişkenlik gösterdiği göz önünde bulundurulduğunda alınan kararda bireyin o anki duygu durumuna (sinirli olma, hırslı olma, sakin olmak gibi) göre değişkenlik gösterebilmektedir. Duyguların bir diğer özelliği ise bireyin dikkatini dağıtmasıdır. Dikkati dağılan bireyin doğru karar vermesi zorlaşmaktadır. Kararın şeklini ve içeriğini etkileyen bir faktör de strestir. Stresten kaynaklı aşırı uyarılmışlık hali bireyin bütün seçenekleri değerlendirmeden karar vermesine neden olmaktadır. Ayrıca bu aşırı uyarılmışlık hali en uygun seçeneğin gözden kaçırılmasına neden olabilir (Akt. Çolakkadıoğlu, 2010).

Karar verme davranışını etkileyen önemli bir faktör de bilgi birikimi ve eksikliğidir. Bilgi eksikliği olan bireylerin hedeflerine ulaşmaları bilgi birikimi tam olan bireylere göre daha zordur (Çolakkadıoğlu, 2010).

Bireyin yetenekleri, ilgileri, değerleri ve beklentileri de karar vermede etkili faktörlerdir. Bireyin nitelikleri ile karar verilecek konu veya durum uyuşmuyor ise karar verme zorlaşır. Karar verme sürecinde bireyin ilgi yetenek ve değerlerinin billurlaşmış olması gerekmektedir (Dülger, 2009).

Karar vermeyi etkileyen bir değişken de ergenlerin içsel veya dışsal kontrol odağına sahip olmalarıdır. Çoban ve Hamamcı tarafından 2006 yılında Gaziantep'te okuyan 344 lise son sınıf öğrencisinin katıldığı bir araştırmada kontrol odakları ile karar verme stratejileri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. İçsel kontrol odağına sahip ergenlerin dışsal kontrol odağına sahip ergenlere göre istendik olan mantıklı karar verme stratejisini daha fazla kullandıkları tespit edilmiştir.

Karar vermeyi etkileyen bir diğer faktör de psikoaktif madde (Alkol, eroin, esrar gibi) kullanımıdır. Birey normal koşullarda tercih etmeyeceği seçeneği kullandığı maddenin etkisindeyken seçebilmektedir (Çolakkadıoğlu, 2010).

Acelecilik ve zaman baskısı da karar vermede etkili unsurlardır (Tarhan, 2010). Karar verilirken yeterli zamanın olması gerekli bilgilerin toplanmasını kolaylaştırmakta ve bireyin karar alma sürecini olumlu yönde etkilemektedir. Zamanın kısıtlı olması aceleci olmak ve yeterince plan yapmamak ise karar verme sürecini olumsuz etkilemektedir (Dölger, 2009).

Savery, Lawsan ve arkadaşlarının 1992 yılında Batı Avustralya'daki Katolik okullardaki 136 öğrenci üzerinde karar verme konusunda yaptıkları araştırmada politika, bilim, ekonomik değerler, öğrenim, aile yapısı, zaman ve kişisel yetenek ve tecrübenin karar vermede etkili olduğu saptanmıştır.

Yukarıda açıklanan her bir faktör ergenin karar verme sürecinde önemli bir etkiye sahiptir. Bireylerin doğru kararlar alabilmeleri için bu faktörleri göz önünde bulundurmaları ve bu faktörlerin etkilerini değerlendirmeleri gerekir.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Araştırma, ergenlerin Tanrı algıları ile karar verme stilleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiş olan genel tarama modeli türlerinden olan ilişkisel tarama modeli türünde yapılan bir çalışmadır.

Birden fazla değişken arasındaki etkileşimin belirlenmesinde kullanılan ilişkisel tarama modelinde korelasyon, t-testi ve varyans analizi gibi istatistiksel teknikler yardımıyla değişkenler arasındaki ilişkiler belirlenir. Değişkenler arasındaki ilişkinin yönü ve düzeyinin önemli olduğu bu modelde değişkenler arasındaki ilişkiler -1 ile +1 arasında bir değerle ifade edilmektedir. İlişki işaretinin eksi olması değişkenler arasında olumsuz/negatif yönlü bir ilişkinin varlığını, işaretin artı olması ise değişkenler arasında olumlu/pozitif yönlü bir ilişkinin varlığını gösterir (Şimşek, 2012: 92).

2.2. PROBLEM VE HİPOTEZLER

2.2.1. Araştırmanın Temel ve Alt Problemleri

Araştırmanın temel problemi ergenlerin Tanrı algıları ve karar verme stilleri arasındaki ilişkidir. “*Ergenlerin Tanrı algıları ve karar verme stilleri arasında nasıl bir ilişki vardır?*” araştırmanın problem cümlesidir. Araştırmada şu alt problemler de ele alınmış ve cevap aranmıştır.

1. Örneklemi oluşturan ergenlerin Tanrı algıları nasıldır?
2. Örneklemi oluşturan ergenler hangi karar verme stilini kullanmaktadırlar?
3. Örneklemi oluşturan ergenlerin Tanrı algıları ve karar verme stilleri hangi faktörlerle ilişkilidir?

2.2.2. Araştırmanın Hipotezleri

2.2.2.1. Tanrı Algısı ile İlgili Hipotezler

1. Cinsiyet değişkeni ile Tanrı algısı arasında anlamlı bir ilişki vardır. Kızlar Tanrı'yı erkeklerden daha olumlu algılamaktadır.
2. Sınıf düzeyi değişkeni ile Tanrı algısı arasında anlamlı bir ilişki vardır. Üst sınıftaki öğrenciler alt sınıftaki öğrencilere göre Tanrı'yı olumlu algılamaktadır.
3. Yaş değişkeni ile Tanrı algısı arasında anlamlı bir ilişki vardır. Yaş arttıkça Tanrı daha olumlu algılanmaktadır.
4. Annenin öğrenim düzeyi ile Tanrı algısı arasında anlamlı bir ilişki vardır. Annenin öğrenim düzeyi arttıkça ergenler Tanrı'yı daha olumlu algılamaktadır.
5. Babanın öğrenim düzeyi ile Tanrı algısı arasında anlamlı bir ilişki vardır. Babanın öğrenim düzeyi arttıkça ergenler Tanrı'yı daha olumlu algılamaktadır.
6. Sosyo-ekonomik düzey değişkeni ile Tanrı algısı arasında anlamlı bir ilişki vardır. Alt Sosyo-ekonomik düzeydeki ergenler Tanrı'yı olumsuz, üst Sosyo-ekonomik düzeydeki ergenler Tanrı'yı olumlu algılamaktadır.
7. Çocukluk dönemi algılanan anne tutumu değişkeni ile Tanrı algısı arasında anlamlı bir ilişki vardır. Buna göre annesini eşitlikçi/demokratik olarak algılayan ergenler Tanrı'yı olumlu algılamaktadır.
8. Çocukluk dönemi algılanan baba tutumu ile Tanrı algısı arasında anlamlı bir ilişki vardır. Babasını eşitlikçi/demokratik olarak algılayan ergenler Tanrı'yı olumlu algılamaktadır.
9. Aile yapısı değişkeni ile Tanrı algısı arasında anlamlı bir ilişki vardır. Geniş aileye mensup ergenler Tanrı'yı, çekirdek aileye mensup ergenlere göre daha olumlu özelliklerle algılamaktadır.
10. Okul dışında alınan herhangi bir din eğitimi değişkeni ile Tanrı algısı arasında anlamlı bir ilişki vardır. Okul dışında herhangi bir dini eğitim alan ergenler Tanrı'yı daha olumlu algılamaktadır.
11. Öznel dindarlık değişkeni ile Tanrı algısı arasında anlamlı bir ilişki vardır. Kendilerini dindar gören ergenler Tanrı'yı olumlu niteliklerle algılamaktadır.

12. Ailede verilen din eğitiminde kullanılan yöntem ile Tanrı algısı arasında anlamlı bir ilişki vardır. Sevgi, hoşgörü ve mükâfat ile yaklaşarak din eğitimi alan ergenlerin Tanrı algısı daha olumludur.

2.2.2.2. Karar Verme ile İlgili Hipotezler

1. Cinsiyet değişkeni ile karar verme stili arasında anlamlı bir ilişki vardır. Kızların karar verme öz saygıları erkeklere göre daha yüksektir.

2. Yaş değişkeni ile karar verme stilleri arasında anlamlı bir ilişki vardır. Yaşı büyük ergenlerin karar verme öz saygıları daha yüksektir ve ihtiyatlı seçicilik stilini kullanırlar

3. Annenin öğrenim düzeyi ile karar verme stilleri arasında anlamlı bir ilişki vardır. Annenin öğrenim düzeyi yükseldikçe ergenlerin karar vermede öz saygı düzeyi yükselmektedir ve karar verirken ihtiyatlı seçicilik stilini kullanırlar.

4. Babanın öğrenim düzeyi ile karar verme stilleri arasında anlamlı bir ilişki vardır. Babanın öğrenim düzeyi yükseldikçe ergenlerin karar vermede öz saygı düzeyi yükselmektedir ve karar verirken ihtiyatlı seçicilik stilini kullanırlar.

5. Sosyo-ekonomik düzey değişkeni ile karar verme stilleri arasında anlamlı bir ilişki vardır. Sosyo-ekonomik düzey yükseldikçe ergenlerin karar vermede öz saygı düzeyi yükselmektedir ve karar verirken ihtiyatlı seçicilik stilini tercih ederler.

6. Algılanan anne tutumu ile karar verme stilleri arasında anlamlı bir ilişki vardır. Annesini eşitlikçi/demokratik olarak algılayan ergenlerin karar verme de öz saygıları daha yüksektir ve karar verirken ihtiyatlı seçicilik stilini benimserler

7. Algılanan baba tutumu ile karar verme stilleri arasında anlamlı bir ilişki vardır. Babasını eşitlikçi/demokratik olarak algılayan ergenlerin karar verme de öz saygıları daha yüksektir ve karar verirken ihtiyatlı seçicilik stilini kullanırlar.

8. Ailede karar alınırken fikri sorulan ergenlerin karar verme de öz saygıları sorulmayanlara göre daha yüksektir ve karar verirken ihtiyatlı seçicilik stilini kullanırlar.

9. Aile yapısı değişkeni ile karar verme stilleri arasında anlamlı bir ilişki vardır. Geniş ailede büyüyen ergenlerin karar verme de öz saygı düzeyleri çekirdek ailede

büyüyen ergenlere göre daha yüksektir ve geniş ailede büyüyen ergenler ihtiyatlı seçicilik stilini benimserler.

2.2.2.3. Tanrı Algısı ve Karar Verme Stilleri Arasındaki İlişki ile İlgili Hipotezler

1. Tanrı algısı ile karar verme stilleri arasında anlamlı bir ilişki vardır. Buna göre;

1.1. Tanrı'yı olumlu algılayan ergenlerin karar vermede öz saygı düzeyleri daha yüksektir.

1.2. Tanrı'yı olumlu algılayan ergenler ihtiyatlı seçicilik karar verme stilini kullanırlar.

2.3. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın çalışma evrenini Elazığ il merkezinde ortaöğretim kurumlarına devam eden öğrenciler ile ortaokul 7. ve 8. sınıf öğrencileri ve Mardin ili Kızıltepe ilçesinde ortaöğretime devam eden öğrenciler oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini ise Elazığ il merkezinde MEB'e bağlı ortaöğretim kurumlarına devam eden öğrenciler ile ortaokul 7. ve 8. sınıf öğrencileri arasında tesadüfi örneklem yoluyla seçilen 13-18 yaş aralığındaki 766 öğrenci ve Mardin ili Kızıltepe ilçesinde herhangi bir ortaöğretim kurumuna devam eden öğrenciler arasından tesadüfi örneklem yoluyla seçilen 254 öğrenci olmak üzere toplamda 1020 öğrenci oluşturmaktadır.

2.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

1. Araştırma sonuçları çalışma evrenini oluşturan Elazığ il merkezinde 2015-2016 eğitim öğretim yılında ortaöğretim kurumlarına devam eden öğrencileri ile ortaokul 7. ve 8. sınıf öğrencileri ve Mardin ili Kızıltepe ilçesinde herhangi bir ortaöğretim kurumuna devam eden öğrenciler ile sınırlıdır.

2. Araştırmada belirlenen Tanrı algısı, Güler (2007b) tarafından geliştirilen Tanrı Algısı Ölçeğinde (TA) yer alan niteliklerle sınırlıdır.

3. Araştırmada incelenen Karar verme stilleri, Çolakkadıoğlu (2003) tarafından Türkçeye uyarlaması yapılan Ergenlerde Karar Verme Ölçeğinin (EKVÖ) karar vermede özsaygı ve karar verme stilleri alt ölçeklerinde yer alan niteliklerle sınırlıdır.

4. Araştırmada elde edilen veriler, örnekleme alınan ergenlerin kişisel bilgi formu ve ölçeklere verdikleri yanıtlarla sınırlıdır.

2.5. ARAŞTIRMANIN SAYILTILARI

1. Araştırmada kullanılan Tanrı Algısı Ölçeği (TA) ve Ergenlerde Karar Verme Ölçeğinin (EKVÖ) örnekleme de yer alan ergenler tarafından samimi bir şekilde yanıtladığı varsayılmıştır.

2. Tanrı Algısı Ölçeği (TA) ve Ergenlerde Karar Verme Ölçeğinin (EKVÖ) ilgili özellikleri ölçekbilir nitelikte olduğu varsayılmıştır.

3. Araştırma örnekleminin evreni temsil ettiği varsayılmıştır.

4. Elde edilen verilerin SPSS 22.0 programına doğru girildiği varsayılmıştır.

2.6. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırma verileri araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu, Güler (2007b) tarafından geliştirilen Tanrı Algısı Ölçeği (TA) ve Çolakkadıoğlu (2003) tarafından Türkçeye uyarlanan Ergenlerde Karar Verme Ölçeği ile toplanmıştır. Aşağıda bu ölçekler hakkında bilgi verilmiştir.

2.6.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu araştırmanın bağımsız değişkenlerine ilişkin veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Kişisel bilgi formunda öğrencilerin yaş, cinsiyet, sınıf düzeyi, sosyo ekonomik düzey, algılanan anne baba tutumları, anne babanın eğitim durumu, aile tipi, dini ilgi, çocukluk döneminde din eğitiminin nasıl verildiği ve okul dışında herhangi bir eğitim alınıp alınmadığı gibi bağımsız değişkenlere ait maddeler yer almaktadır.

2.6.2. Tanrı Algısı Ölçeği (TA)

Tanrı algısı ölçeği bireylerin sevgi yönelimli olumlu Tanrı algısına mı, korku yönelimli olumsuz Tanrı algısına mı sahip olduklarını belirlemek için Güler (2007b) tarafından geliştirilmiştir. Olumlu Tanrı algısına sahip bireyler Tanrı'yı "affeden, şefkatli, çok seven ve güvenilir" olarak algılarken olumsuz Tanrı algısına sahip bireyler ise Tanrı'yı "cezalandıran, affetmeyen uzak ve korkutucu" olarak algılamaktadır (Güler, 2007b).

Ölçek beşli likert olup Tanrı'ya yönelik sevgi ve korku ifadelerin olduğu 22 maddeden oluşmaktadır. Ölçek "Hiç Yansıtmıyor (1)", "Kısmen yansıtıyor (2)", "Biraz Yansıtıyor (3)", "Oldukça Yansıtıyor (4)" ve "Tamamen Yansıtıyor (5)" şeklinde derecelendirilmekte ve puanlanmaktadır. Ölçekte yer alan sevgi ifadeli maddeler (1, 4, 5, 6, 9, 11, 12, 13, 17, 19, 20 ve 22) düz puanlanırken, korku ifadeli maddeler (2, 3, 7, 8, 10, 14, 15, 16, 18 ve 21) ters çevrilerek puanlanmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar bireylerin olumlu Tanrı algısına düşük puanlar ise olumsuz Tanrı algısına sahip olduklarını göstermektedir (Güler, 2007b).

Yapılan faktör analiz sonucuna göre ölçek beş faktörden oluşmaktadır. Birinci faktörün "Seven Tanrı", ikinci faktörün "Tanrı'ya yönelik olumlu duygular", üçüncü faktörün "Uzak/ Umursamaz Tanrı", dördüncü faktörün "Korkutan ve cezalandıran Tanrı", beşinci faktörün "Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular" faktörlerini ölçtüğüne karar verilmiştir. Bu faktörlerin toplam varyansın %56,6'sını açıkladığı görülmüştür (Güler, 2007b).

Tanrı algısı ölçeğin ölçüt bağıntılı geçerliği için Günahkârlık Duygusu Ölçeği (GDÖ) ve Kısa Semptom Envanteri (KSE) ile aralarındaki ilişkiye bakılmıştır. Tanrı algısı hem günahkarlık duygusu ölçeği puanları hem kısa semptom envanteri puanları arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Güler, 2007b).

Araştırmacı tarafından yapılan güvenirlik analizinde Cronbach Alpha katsayısı .83 olarak bulunmuştur. Bu değer ise ölçeğin oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir. (Güler, 2007b).

Tanrı algısı ölçeği ile ilgili analizler değerlendirildiğinde ölçeğin bireylerin Tanrı algısını belirlemede kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu görülmüştür.

2.6.3. Ergenlerde Karar Verme Ölçeği (EKVÖ)

Ergenlerde karar verme ölçeği (EKVÖ) karar vermede öz-saygı ve karar verme stilleri olmak üzere iki bölüm ve beş alt ölçekten oluşmaktadır. Her bir ölçekte altı madde vardır. Her bir ölçekten alınabilecek en yüksek puan 18, en düşük puan ise 0'dır. Ölçeklerden alınan yüksek puan ilgili stilin kullanıldığını göstermektedir. Karar vermede öz-saygı ile ilgili altı maddeden ikinci, dördüncü ve altıncı maddeler ters çevrilerek puanlanmaktadır.

Ergenlerde karar verme ölçeğinin ikinci bölümü ise karar vermede başa çıkma stillerinden oluşmaktadır. Bu stiller ise ihtiyatlı-seçicilik, panik, sorumluluk almama ve umursamazlık alt ölçekleridir.

İhtiyatlı-Seçicilik, bireyin karar vermesi gereken durumlarda bir dizi alternatifi dikkatlice araştırması ve alternatiflerin olumlu ve olumsuz yanlarını değerlendirmesidir.

Panik, bireyin karar vermesi gereken durumlarda yeterli zamanı yoksa kendisini stresten ve çatışmadan kurtarmaya yönelik verdiği kararlardır.

Umursamazlık, bireyin karar vermesi gereken durumlarda sanki verilecek bir karar yokmuş gibi davranmasıdır.

Sorumluluktan Kaçma, bireyin karar vermesi gereken durumlarda karar vermeyi erteleme veya sorumluluğu başkasına yüklemesidir (Deveci, 2011).

Ergenlerde karar verme ölçeği 2003 yılında Çolakkadıoğlu tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Geçerlik ve güvenirliği de araştırmacı tarafından yapılmıştır. Yapılan analizlerde ölçeklerin Cronbach alfa katsayıları; karar vermede öz-saygı için .79, karar vermede ihtiyatlı-seçicilik alt ölçeği için .78, panik alt ölçeği için .77, sorumluluktan kaçma için .65 ve umursamazlık alt ölçeği için Cronbach alfa değeri ise .73 olarak bulunmuştur. Bu değerler ölçeklerin tutarlı bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir (Çolakkadıoğlu, 2003).

EKVÖ'nin kararlı bir ölçme yapıp yapmadığının belirlenmesi için yapılan analizlerde test-tekrar test güvenirlik katsayıları karar vermede öz-saygı için .80, karar vermede ihtiyatlı-seçicilik alt ölçeği için .81, panik alt ölçeği için .82, sorumluluktan kaçma için .80 ve umursamazlık alt ölçeği için ise .86 olarak bulunmuştur. Bu değerlere göre ölçek güvenilirdir (Çolakkadıoğlu, 2003).

Varimaks dönüştürme yöntemi ile yapılan açıklayıcı faktör analizi sonucunda ergenlerde karar verme ölçeğinin orijinalinde olduğu gibi beş bileşenli bir yapıya sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu beş faktörün varyansı açıklama oranı %36,34, faktörlerin öz değerleri karar vermede öz-saygı için 2,47, karar vermede ihtiyatlı-seçicilik için 2,44, panik için 2,30 sorumluluktan kaçma için 1,77 ve umursamazlık için ise 1,91'dir (Çolakkadıoğlu, 2003).

Ölçüt bağıntılı geçerlik için EKVÖ ile Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği (ÇDÖ), Çocuklar için Durumluluk-Sürekli Kaygı Envanteri (ÇDSKE) ve Öz-Saygı Envanteri (ÖSE) arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Karar vermede öz-saygı ve ihtiyatlı-seçicilik ile ÇDÖ puanları arasında negatif yönlü, panik, sorumluluktan kaçma ve umursamazlık alt ölçekleri ile de pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ÇDSKE puanları ile panik alt ölçeği arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunurken diğer alt ölçekler ile ÇDSKE puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. ÖSE puanları ile Karar vermede öz-saygı ve ihtiyatlı-seçicilik arasında pozitif diğer alt ölçekler arasında ise negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur (Çolakkadıoğlu, 2003).

EKVÖ ile ilgili analizler değerlendirildiğinde EKVÖ'nin ergenlerde karar vermede öz-saygı ve karar verme stillerini ölçmede kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu görülmüştür.

2.7. UYGULAMA VE İŞLEM

Verileri toplamak amacıyla örneklem grubuna dâhil edilen okul yöneticileri ile görüşülerek araştırmanın amacı ve kapsamı hakkında bilgi verilmiş ve uygulama için izin istenmiştir. Müsaade alınan okullarda dersi boş geçen öğrenciler arasından gönüllü olanlara Kişisel bilgi formu, Ergenlerde Karar verme Ölçeği (EKVÖ) ve Tanrı Algısı Ölçeği (TA) verilerek cevaplamaları istenmiştir. Anket formundaki soruları gördükten sonra cevaplamak istemeyen öğrenciler serbest bırakılmıştır. Uygulama öncesinde

öğrencilere araştırma ve ölçekler hakkında bilgi verilmiştir. Uygulama yaklaşık 20 - 25 dakika sürmüştür.

Uygulama sonucunda anketler gözden geçirilmiş olup eksik ve hatalı işaretleme yapılan 290 anket formu değerlendirmeye alınmamıştır.

Uygulama sonucunda elde edilen verilerin istatistiksel analizleri SPSS 22.0 paket program yardımıyla yapılmıştır. Analiz sürecinde her şeyden önce dikkate alınması gereken şartlardan biri verilerin normal dağılım göstermesi ve homojen olmasıdır. Verilerin homojenlik gösterip göstermediğini belirlemek için “Levene Homojenlik Testi” ve verilerin normal dağılıma sahip olup olmadıklarını belirlemek için ise “Kolmogorov Smirnov” normallik testi yapılmıştır.

Cinsiyet ile Tanrı algısı ve cinsiyet ile karar verme stilleri arasındaki ilişkiyi belirlemek için ilişkisiz örneklem için t- testi, diğer bağımsız değişkenler ile Tanrı algısı ve karar verme stilleri arasındaki ilişkiyi belirlemek için ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak için ise çoklu karşılaştırma testlerinden biri olan Tukey testi yapılmıştır. Varyansların eşitliğinin sağlanamadığı durumlarda ANOVA yapılamamaktadır. Bu durumda ANOVA testinin alternatifi olan Welch ve Brown-Forsythe testleri uygulanmıştır. Gruplar arasında ortaya çıkan farklılığı tespit etmek için ise Tamhane’s T2 testi yapılmıştır. Ayrıca Tanrı algısı ile karar vermede özsaygı ve karar verme stilleri arasındaki ilişkiyi belirlemek için ise Spearman Sıra Farkları korelasyon analizi uygulanmıştır. (Durmuş, Yurtkuru ve Çinko, 2013: 133; Can, 2014). Yapılan analizler sonucunda elde edilen veriler tablolastırılarak yorumlanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

3.1. ÖRNEKLEM GRUBU VE ÖZELLİKLERİ

3.1.1. Örneklem Grubunun Cinsiyete Göre Dağılımı

Tablo 3.1. Cinsiyet Açısından Örneklem Grubunun Dağılımı

Cinsiyet	N	%
Kız	435	59,6
Erkek	295	40,4
Toplam	730	100

Tablo 3.1'e göre örneklem grubunun %59,6'sı (435) kız, % 40,4'ü (295) erkektir.

3.1.2. Örneklem Grubunun Sınıf Düzeyine Göre Dağılımı

Tablo 3.2. Sınıf Düzeyine Göre Örneklem Grubunun Dağılımı

Sınıf Düzeyi	N	%
7. Sınıf	99	13,6
8. Sınıf	122	16,7
9. Sınıf	157	21,5
10. Sınıf	146	20,0
11. Sınıf	122	16,7
12. Sınıf	82	11,2
Belirtmeyen	2	,3
Toplam	730	100

Tablo 3.2. incelendiğinde örneklem grubundaki deneklerin 99'u (% 13,6) yedinci sınıfta, 122'si (% 16,7) sekizinci sınıfta, 157'si (% 21,5) dokuzuncu sınıfta, 146'sı (% 20) onuncu sınıfta, 122'si (% 16,7) onbirinci sınıfta ve 82'si de (% 11,2) onikinci sınıfa devam etmektedir. İki öğrenci ise sınıfını belirtmemiştir.

3.1.3. Örneklem Grubunun Yaşa Göre Dağılımı

Tablo 3.3. Yaşa Göre Örneklem Grubunun Dağılımı

Yaş	N	%
13	112	15,3
14	123	16,8
15	129	17,7
16	173	23,7
17	118	16,2
18	67	9,2
Belirtmeyen	8	1,1
Toplam	730	100

Tablo 3.3'e göre araştırmaya katılan örneklem grubunun; 112'si (% 15,3) 13 yaşındaki, 123'ü (% 16,8) 14 yaşındaki, 129'u (% 17,7) 15 yaşındaki, 173'ü (% 23,7) 16 yaşındaki, 118'i (% 16,2) 17 yaşındaki ve 67'si de (% 9,2) 18 yaşındaki öğrenciler oluşturmaktadır. Yaşını belirtmeyen öğrenci sayısı ise 8'dir.

3.1.4. Örneklem Grubunun Anne Öğrenim Düzeyine Göre Dağılımı

Tablo 3.4. Anne Öğrenim Düzeyi Açısından Örneklem Grubunun Dağılımı

Öğrenim Düzeyi	N	%
Okur Yazar Değil	164	22,5
İlkokul	332	45,5
Ortaokul	136	18,6
Lise	67	9,2
Üniversite	23	3,2
Belirtmeyen	8	1,1
Toplam	730	100

Tablo 3.4. incelendiğinde örneklem grubundaki 164 öğrencinin (% 22,5) annesi okur yazar değildir. 332 öğrencinin (% 45,5) annesi ilkokul, 136'sının (% 18,6) ortaokul, 67'sinin (% 9,2) lise ve 23'ünün (% 3,2) annesi ise üniversite mezunudur. 8 öğrenci ise işaretleme yapmamıştır.

3.1.5. Örneklem Grubunun Baba Öğrenim Düzeyine Göre Dağılımı

Tablo 3.5. Baba Öğrenim Düzeyi Açısından Örneklem Grubunun Dağılımı

Öğrenim Düzeyi	N	%
Okur Yazar Değil	20	2,7
İlkokul	215	29,5
Ortaokul	196	26,8
Lise	179	24,5
Üniversite	113	15,5
Belirtmeyen	7	1
Toplam	730	100

Tablo 3.5. de görüldüğü üzere örneklem grubundaki öğrencilerden 20'sinin (% 2,7) babası okur yazar değildir. Babası, ilkokul mezunu olanların sayısı 215 (% 29,5), ortaokul mezunu olanların sayısı 196 (% 26,8), lise mezunu olanların sayısı 179 (% 24,5) ve üniversite mezunu olanların sayısı ise 113'dür (% 15,5). 7 öğrenci ise işaretleme yapmamıştır.

3.1.6. Örneklem Grubunun Sosyo-Ekonomik Düzeyine Göre Dağılımı

Tablo 3.6. Sosyo-Ekonomik Düzey Açısından Örneklem Grubunun Dağılımı

Sosyo-Ekonomik Düzey	N	%
Alt	25	3,4
Ortanın Altı	70	9,6
Orta	526	72,1
Ortanın Üstü	92	12,6
Üst	13	1,8
Belirtmeyen	4	,5
Toplam	730	100

Tablo 3.6. incelendiğinde araştırmaya katılan örneklem grubunun; 25'i (% 3,4) kendilerini alt sosyo ekonomik düzeyde, 70'i (% 9,6) ortanın altında, 526'sı (% 72,1) orta düzeyde, 92'si (% 12,6) ortanın üstünde ve 13'ü (% 1,8) ise üst sosyo ekonomik düzeyde gördükleri tespit edilmiştir.

3.2. TANRI ALGISI İLE İLGİLİ BULGULAR

Araştırmada Tanrı algısını belirlemek amacıyla uygulanan ölçekte alınabilecek en düşük puan 22 iken, en yüksek puan ise 110'dur. Ölçekten alınan yüksek puanlar Tanrı'nın olumlu algılandığı anlamına gelirken, düşük puanlar ise Tanrı'nın olumsuz algılandığı anlamına gelmektedir. Örneklem grubunun Tanrı algısı ortalama puanı $\bar{X}=96,38$ 'dir. Buna göre örneklem grubunda yer alan 13- 18 yaş aralığındaki ergenlerin Tanrı algısının olumlu olduğu söylenebilir.

3.2.1. Cinsiyet – Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Bulgular

Tablo 3.7. Cinsiyet – Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili t Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	$\bar{X}$	s	sd	t	p
Kız	422	97,12	9,25	711	2,416	,016
Erkek	291	95,30	10,68			

Tanrı algısının cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymak için yapılan ilişkisiz örneklem için t testi sonuçları tablo 3.7’de gösterilmiştir. Tablo 3.7 incelendiğinde Tanrı algısı ile cinsiyet arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir ($t_{(711)}=2,416$, $p<,05$). Kızların Tanrı algıları ($\bar{X}=97,12$) erkeklere ($\bar{X}=95,30$) göre daha olumludur.

Elde edilen bulgulara göre “Kızlar Tanrı’yı erkeklerden daha olumlu algılamaktadır” yönündeki hipotez desteklenmiştir.

Literatür incelendiğinde, bu çalışmada elde edilen sonuçlara paralellik gösteren birçok araştırma sonucu bulunmaktadır. Kula (2012) tarafından gerçekleştirilen çalışmada kızların Tanrı’yı erkeklere göre daha olumlu algıladıkları bulgulanmıştır. Akyüz tarafından 2010 yılında İstanbul, Trabzon ve Isparta’dan tesadüfi yöntemle seçilmiş 13-20 yaş aralığındaki 261 ergen üzerinde yapılan bir araştırmada, Tanrı tasavvurunun cinsiyete göre farklılaştığı kızların erkeklere göre daha pozitif tasavvura sahip oldukları tespit edilmiştir. Mehmedoğlu (2011), Seyhan (2014a; 2014b) ve Dınvar (2011) tarafından yapılan araştırma sonuçları da bu yöndedir.

Kızların Tanrı’yı daha olumlu algılamaları onların yaratılışlarından gelen duygusal yapıları ile açıklanabilir. Kuşat (2006) tarafından yapılan araştırma sonuçları cinsiyet bağlamında değerlendirildiğinde kızların Allah’ın yakınlığını, koruyuculuğunu ve sevgisini vurguladıkları, erkeklerin ise Allah’ın gücüne ve cezalandırıcı özelliğine vurgu yaptıkları görülmüştür. Yurt dışında yapılan çalışmalarda bu araştırmada elde edilen sonuçları desteklemektedir. Nelsen, Cheek, ve Au’nun (1985) çalışmalarında kadınların duygusal içerikli tasavvurlarının erkeklere oranla daha fazla olduğu gözlemlenmiştir.

3.2.2. Sınıf Düzeyi- Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Bulgular

Örneklem grubunun sınıf düzeylerine göre Tanrı algısı betimsel istatistikleri tablo 3.8’de, sınıf düzeyi - Tanrı algısı ilişkisi ile ilgili Welch ve Brown-Forsythe testleri analiz sonuçları ise tablo 3.9’ da verilmiştir.

Tablo 3.8. Sınıf Düzeyine Göre Tanrı Algısı Ölçeği Betimsel İstatistikleri

Sınıf Düzeyi	N	$\bar{X}$	ss
7. Sınıf	95	98,27	9,41
8. Sınıf	121	96,47	8,62
9. Sınıf	157	96,74	8,10
10. Sınıf	140	96,32	10,77
11. Sınıf	118	93,35	12,86
12. Sınıf	80	97,76	8,04
Toplam	711	96,37	9,90

Sınıf düzeyleri farklı olan ergenlerin Tanrı algıları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını ortaya koymak için Welch ve Brown-Forsythe testleri yapılmış ve sonuçlar Tablo 3.9 da verilmiştir. Testler sonucunda 7. Sınıfta okuyan ergenlerin ortalaması ($\bar{X}_7=98,27$), 8. Sınıf öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X}_8=96,47$), 9. Sınıfta okuyan ergenlerin ortalaması ($\bar{X}_9=96,74$), 10. Sınıfta okuyan ergenlerin ortalaması ($\bar{X}_{10}=96,32$), 11. Sınıfta okuyan ergenlerin ortalaması ($\bar{X}_{11}=93,35$) ve 12. Sınıfta okuyan ergenlerin ortalamasının ($\bar{X}_{12}=91,76$) en az ikisi arasında istatistiksel olarak anlamlı fark gözlenmiştir ($F_{\text{Welch}(5-706)} = 2,439$, $p<,05$; $F_{\text{Brown-Forsythe}(5-706)} = 3,336$, $p<,05$). Bu farkın hangi sınıf düzeyinde olduğunu anlamak için ise Tamhane’s T2 testi sonuçlarına bakılmıştır.

Tablo 3.9. Sınıf Düzeyi- Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Welch ve Brown-Forsythe Testleri Analiz Sonuçları

Testler	İstatistik	df1	df2	p
Welch	2,439	5	305,607	,035
Brown-Forsythe	3,336	5	604,843	,006

Tamhane's T2 testi sonuçlarına göre sınıf düzeyine göre anlamlı farkın 7-11 ve 11-12. Sınıflar arasında olduğu gözlemlenmiştir. 7. Sınıf öğrencilerinin Tanrı algılarının ($\bar{X}=98,27$), 11 sınıf öğrencileri Tanrı algılarına ($\bar{X}=93,35$), göre daha olumlu olduğu görülmüştür. Aynı şekilde 12. Sınıf öğrencilerinin Tanrı algısı ($\bar{X}=97,76$), 11. Sınıf ($\bar{X}=93,35$) öğrencilerine göre daha olumludur.

Elde edilen bulgulara göre “Üst sınıftaki öğrenciler Tanrı’yı olumlu algılamaktadır” şeklindeki hipotez istatistiksel olarak doğrulanmamıştır.

Çoklu karşılaştırma testi sonuçları incelendiğinde 7 -11 ve 11 – 12. Sınıf öğrencilerinin Tanrı algıları arasında istatistiksel olarak fark olduğu görülmektedir. Bu durumun yaştan kaynaklandığı söylenebilir. Sınıf düzeyine göre Tanrı algısı puanı ortalamaları ile yaş değişkenine göre Tanrı algısı puan ortalamaları birbirine paralellik göstermektedir (Bkz. **Tablo 3.8. ve Tablo 3.10**). Hyde’ye (1990) göre zihin yapısının gelişmesine bağlı olarak Tanrı kavramı değişmekte ve zihin gücünün gelişmesine paralel olarak Tanrı algısı da farklılaşmaktadır.

3.2.3. Yaş - Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Bulgular

Örneklem grubunun yaşa göre Tanrı algısı betimsel istatistikleri tablo 3.10’da ve yaş - Tanrı algısı ilişkisi ile ilgili Welch ve Brown-Forsythe testleri analiz sonuçları Tablo 3.11’de verilmiştir.

Tablo 3.10. Yaşlara Göre Tanrı Algısı Ölçeği Betimsel İstatistikleri

Yaş	N	$\bar{X}$	ss
13	108	97,69	9,20
14	122	97,09	8,57
15	128	96,92	8,37
16	167	95,02	10,19
17	116	95,74	13,02
18	64	96,34	8,98
Toplam	705	96,37	9,92

Yaşları farklı olan ergenlerin Tanrı algıları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını ortaya koymak için yapılan Welch ve Brown-Forsythe test sonuçlarına göre yaş ile Tanrı algısı arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F_{\text{Welch (5-700)}} = 1,32, p>,05$; $F_{\text{Brown-Forsythe(5-700)}} = 1,33, p>,05$). Bu sonuca göre yaş, Tanrı algısının olumlu veya olumsuz olması üzerinde istatistiksel olarak belirleyici bir etkiye sahip değildir.

Tablo 3.11. Yaş- Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Welch ve Brown-Forsythe Testleri Analiz Sonuçları

Testler	İstatistik	df1	df2	p
Welch	1,32	5	290,16	,255
Brown-Forsythe	1,33	5	582,67	,250

Elde edilen bulgulara göre “*Yaş arttıkça Tanrı daha olumlu algılanmaktadır.*” yönündeki hipotez desteklenmemiştir. Ancak ergenlik dönemi dini gelişimi göz önünde bulundurulduğunda; ergenliğin ilk yıllarında çocukluk dönemi dini yaşantıların devam ettiği hatta dini duygularda yoğunluğun arttığını ortaya koyan birçok araştırma bulunmaktadır. Ergenliğin ortalarına doğru ise ergenlerdeki şüphe ve çatışmalardan dolayı ergen çocukluk dönemindeki dini yaşantılarından şüphe etmeye ve onları

sorgulamaya başlar. Ergenin dine ilgisi azalır. Ergenliğin sonlarına doğru dini arayışlar, şüphe ve kararsızlıklar yatıştır, duygusal olarak da kısmen yatışan genç yeniden çocukluk döneminde kendisi için huzur kaynağı olan dine yönelir veya yeni dini değerler oluşturur (Karaca, 2015:171-176; Hökelekli, 2010a:280). Ergenlik dönemi dini gelişimin ergenlerin Tanrı algılarını etkilediği söylenebilir. Araştırmadan elde edilen bulgular da bu yöndedir. Ergenliğin ilk yılları olan 13-15 yaşlarında Tanrı algısı puanları daha yüksek iken 16-17 yaş aralığında puanların düştüğü ve ergenliğin sonuna doğru Tanrı algısı puanlarının yeniden arttığı görülmektedir. Başka bir deyişle ergenliğin ortalarında Tanrı, ergenliğin ilk ve son yıllarındaki kadar olumlu algılanmamaktadır.

Akyüz (2010) tarafından yapılan araştırmada erken ergenlik döneminde ergenlerin pozitif Tanrı tasavvurlarının diğer dönemlere göre daha yüksek olduğu orta ergenlikte düştüğü ancak son ergenlik dönemi ile birlikte yeniden yükselişe geçtiği bulgulanmıştır. Kuşat (2006) tarafından yapılan “Ergenlerde Allah tasavvuru” isimli çalışmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir. 16 yaş ergenler Tanrı’yı daha çok gazap edici ve cezalandıran olarak tasavvur etmişlerdir.

Literatürde yaşın Tanrı algısı üzerinde belirleyici bir etkisinin olmadığını gösteren çalışmalarda mevcuttur. (Koç, 2011; Güler 2007; Mehmedoğlu, 2011; Noffke ve McFadden, 2001)

3.2.4. Anne Öğrenim Düzeyi-Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Bulgular

Örneklem grubunun anne öğrenim düzeyi göre Tanrı algısı betimsel istatistikleri tablo 3.12’de ve anne öğrenim düzeyi - Tanrı algısı ilişkisi ile ilgili tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları tablo 3.13’de verilmiştir.

Tablo 3.12. Anne Öğrenim Düzeyine Göre Tanrı Algısı Ölçeği Betimsel İstatistikleri

Öğrenim Düzeyi	N	$\bar{X}$	ss
Okur Yazar Değil	158	95,97	10,10
İlkokul	326	96,92	8,81
Ortaokul	135	96,30	11,41
Lise	63	96,13	11,57
Üniversite	23	93,74	8,30
Toplam	705	96,41	9,88

Anne öğrenim düzeyleri farklı ergenlerin Tanrı algısı arasında anlamlı bir fark olup olmadığını ortaya koymak için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre anne öğrenim düzeyleri farklı olan ergenlerin Tanrı algısı arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F_{4-700} = ,727$, $p > ,05$). Bu sonuca göre ergenlerin anne öğrenim düzeyleri Tanrı algısının olumlu veya olumsuz olması üzerinde istatistiksel olarak belirleyici bir etkiye sahip değildir.

Tablo 3.13. Anne Öğrenim Düzeyi - Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	284,43	4	71,11	,727	,574
Gruplar İçi	68512,63	700	97,87		
Toplam	68797,06	704			

Elde edilen bulgulara göre “*Annenin öğrenim düzeyi arttıkça ergenler Tanrı’yı daha olumlu algılanmaktadır.*” yönündeki hipotez desteklenmemiştir.

3.2.5. Baba Öğrenim Düzeyi-Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Bulgular

Örneklem grubunun baba öğrenim düzeyi göre Tanrı algısı betimsel istatistikleri tablo 3.14’de ve baba öğrenim düzeyi - Tanrı algısı ilişkisi ile ilgili tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 3.15’de verilmiştir.

Tablo 3.14. Baba Öğrenim Düzeyine Göre Tanrı Algısı Ölçeği Betimsel İstatistikleri

Öğrenim Düzeyi	N	$\bar{X}$	ss
Okur Yazar Değil	19	95,37	10,90
İlkokul	211	95,89	9,61
Ortaokul	193	96,49	11,07
Lise	175	96,67	9,27
Üniversite	108	96,98	9,01
Toplam	706	96,40	9,88

Baba öğrenim düzeyleri farklı ergenlerin Tanrı algısı arasında anlamlı bir fark olup olmadığını ortaya koymak için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre baba öğrenim düzeyleri farklı olan ergenlerin Tanrı algısı arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F_{4-701} = ,318$, $p > ,05$). Bu sonuca göre ergenlerin baba öğrenim düzeyleri Tanrı algısının olumlu veya olumsuz olması üzerinde istatistiksel olarak belirleyici bir etkiye sahip değildir.

Tablo 3.15. Baba Öğrenim Düzeyi - Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	124,65	4	31,16	,318	,866
Gruplar İçi	68705,11	701	98,01		
Toplam	68829,76	705			

Elde edilen bulgulara göre “*Babanın öğrenim düzeyi arttıkça ergenler Tanrı’ı daha olumlu algılanmaktadır.*” yönündeki hipotez desteklenmemiştir.

3.2.6. Sosyo-Ekonomik Düzey-Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Bulgular

Örnekleme grubunun sosyo-ekonomik düzeyine göre Tanrı algısı betimsel istatistikleri tablo 3.16’da ve sosyo-ekonomik düzey - Tanrı algısı ilişkisi ile ilgili tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 3.17’de verilmiştir.

Tablo 3.16. Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Tanrı Algısı Ölçeği Betimsel İstatistikleri

Sosyo-Ekonomik Durum	N	$\bar{X}$	ss
Alt	25	93,80	11,80
Ortanın Altı	67	95,95	9,79
Orta	516	96,70	9,87
Ortanın Üstü	88	95,46	9,68
Üst	13	96,46	9,56
Toplam	709	96,37	9,91

Farklı sosyo-ekonomik düzeyden gelen ergenlerin Tanrı algısı arasındaki farkı belirlemek için yapılan varyans analizi sonucunda farklı sosyo-ekonomik düzeyden gelen ergenlerin Tanrı algısı arasında anlamlı bir fark gözlenmemiştir ($F_{4-704} = ,778$, $p > ,05$). Bu sonuca göre ergenlerin sosyo-ekonomik düzeyleri Tanrı algısının olumlu veya olumsuz olması üzerinde istatistiksel olarak belirleyici bir etkiye sahip değildir.

Tablo 3.17. Sosyo-Ekonomik Düzey - Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	306,07	4	76,52	,778	,540
Gruplar İçi	69263,63	704	98,39		
Toplam	69569,70	708			

Bu bulgulara göre “*Alt Sosyo-ekonomik düzeydeki ergenler Tanrı’yı olumsuz, üst Sosyo-ekonomik düzeydeki ergenler Tanrı’yı olumlu algılamaktadır.*” yönündeki hipotez desteklenmemiştir.

Ülkemizde yapılan ve sosyo-ekonomik düzey ile Tanrı algısı arasındaki ilişkiyi saptamaya çalışan bazı araştırmaların sonuçları, bu konuda farklı bulguların elde edildiğini ortaya koymaktadır. Bir kısmı bu çalışmada elde edilen sonuçları desteklerken diğer bir kısmında ise farklı sonuçlar elde edilmiştir.

Ergenlerin Tanrı algılarıyla sosyal kaygı ve umut düzeyleri arasındaki ilişkilerin saptanmaya çalışıldığı bir araştırmada sosyo-ekonomik durumunun, ergenlerin Tanrı algılarında herhangi bir farklılaşma meydana getirmediği görülmüştür (Uysal, Batan, Baş ve Zafer, 2014). Mehmedoğlu (2011) tarafından çocukluk dönemi hariç bütün yaş dönemlerini kapsayan 441 kişi üzerinde yapılan araştırma bulgularına göre de sosyo-ekonomik düzey faktörünün Tanrı tasavvurunu belirlemede etkili bir değişken olmadığı ortaya çıkmıştır. Kula tarafından 2012 yılında yapılan araştırmada orta ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki ergenlerin, düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ergenlere göre Tanrı’yı daha olumlu algıladıkları tespit edilmiştir.

3.2.7. Anne Tutumu -Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Bulgular

Örneklem grubunun anne tutumuna göre Tanrı algısı betimsel istatistikleri tablo 3.18’de ve anne tutumu - Tanrı algısı ilişkisi ile ilgili Welch ve Brown-Forsythe testleri analiz sonuçları Tablo 3.19’da verilmiştir.

Tablo 3.18. Anne Tutumuna Göre Tanrı Algısı Ölçeği Betimsel İstatistikleri

Tutum	N	$\bar{X}$	ss
Baskıcı/Otoriter	101	94,18	11,25
Eşitlikçi/Demokratik	449	98,09	8,77
Tutarsız	138	94,67	9,16
İlgisiz	15	78,93	14,67
Toplam	703	96,45	9,87

Anne tutumları farklı olan ergenlerin Tanrı algısının farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymak için yapılan Welch ve Brown-Forsythe testleri sonucuna göre anne tutumları farklı olan ergenlerin Tanrı algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($F_{\text{Welch}}(3-700) = 14,65$, $p < ,05$; $F_{\text{Brown-Forsythe}}(3-700) = 16,35$, $p < ,05$). Bu farklılığın hangi anne tutumları arasında olduğunu belirlemek için yapılan Tamhane's T2 testi sonucuna göre farklılığın, Baskıcı-otoriter ($\bar{X} = 94,18$) ile eşitlikçi-demokratik ($\bar{X} = 98,04$), Baskıcı-otoriter ($\bar{X} = 94,18$) ile ilgisiz ($\bar{X} = 78,93$), tutarsız ($\bar{X} = 94,67$) ile eşitlikçi-demokratik ($\bar{X} = 98,04$) ve tutarsız ($\bar{X} = 94,67$) ile ilgisiz ($\bar{X} = 78,93$) tutumları arasından kaynaklandığı ortaya çıkmıştır.

Tablo 3.19. Anne Tutumu - Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Welch ve Brown-Forsythe Testleri Analiz Sonuçları

Testler	İstatistik	df1	df2	p
Welch	14,65	3	60,00	,000
Brown-Forsythe	16,35	3	51,69	,000

3.2.8. Baba Tutumu -Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Bulgular

Örneklem grubunun baba tutumuna göre Tanrı algısı betimsel istatistikleri tablo 3.20'de ve baba tutumu - Tanrı algısı ilişkisi ile ilgili Welch ve Brown-Forsythe testleri analiz sonuçları Tablo 3.21'de verilmiştir.

Tablo 3.20. Baba Tutumuna Göre Tanrı Algısı Ölçeği Betimsel İstatistikleri

Tutum	N	$\bar{X}$	ss
Baskıcı/Otoriter	69	93,64	10,88
Eşitlikçi/Demokratik	473	97,93	8,78
Tutarsız	132	94,07	10,58
İlgisiz	26	89,35	14,05
Toplam	700	96,46	9,84

Baba tutumları farklı olan ergenlerin Tanrı algısının farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymak için yapılan Welch ve Brown-Forsythe testleri sonucuna göre baba tutumları farklı olan ergenlerin Tanrı algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($F_{\text{Welch}}(3-700) = 9,76$, $p < ,05$; $F_{\text{Brown-Forsythe}}(3-700) = 8,84$, $p < ,05$). Bu farklılığın hangi anne tutumları arasında olduğunu belirlemek için yapılan Tamhane's T2 testi sonucuna göre farklılığın, Baskıcı-otoriter ($\bar{X} = 93,64$) ile eşitlikçi-demokratik ($\bar{X} = 97,93$), eşitlikçi-demokratik ($\bar{X} = 97,93$) ile tutarsız ($\bar{X} = 94,07$), eşitlikçi-demokratik ($\bar{X} = 97,93$) ile ilgisiz ($\bar{X} = 89,35$) tutumları arasından kaynaklandığı ortaya çıkmıştır.

Tablo 3.21. Baba Tutumu - Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Welch ve Brown-Forsythe Testleri Analiz Sonuçları

Testler	İstatistik	df1	df2	p
Welch	9,76	3	87,68	,000
Brown-Forsythe	8,84	3	101,51	,000

Elde edilen bulgulara göre “Anne ve Babasını eşitlikçi/demokratik olarak algılayan ergenler Tanrı’yı olumlu algılamaktadır.” yönündeki hipotez desteklenmiştir.

Bu çalışmada çocukluk dönemi anne baba tutumlarının Tanrı algısı üzerindeki etkisini belirlemek için ergenlere “Küçüklüğünüzden beri anne ve babanızın size karşı tutumu nasıldır?” şeklinde bir soru yöneltilmiş, kendilerinden cevap olarak baskıcı/otoriter, eşitlikçi/demokratik, tutarsız ve ilgisiz anne baba tutumlarından birini seçmeleri istenmiştir. Bu şekilde ergenlerin anne babaların tutumları belirlenerek Tanrı algısı üzerinde herhangi bir etkisinin olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırma sonuçları incelendiğinde annelerini eşitlikçi-demokratik olarak gören ergenlerin Tanrı algıları, annelerinin tutumlarını baskıcı/otoriter, tutarsız ve ilgisiz görenlerden daha olumlu olduğu görülmektedir (Tablo:3.18). Aynı şekilde babalarını eşitlikçi-demokratik olarak gören ergenlerin Tanrı algıları, babalarının tutumlarını baskıcı/otoriter, tutarsız ve ilgisiz görenlerden daha olumlu olduğu görülmektedir (Tablo 3.20).

Elde edilen sonuçlara göre anne babaların eşitlikçi ve demokratik tutumları ergenlerin Tanrı algılarını olumlu yönde etkileyerek onların Tanrı'yı olumlu algılamalarını desteklemiştir. Başka bir ifade ile anne ve babası tarafından Eşitlikçi – demokratik tutumunun benimsendiği bir ailede büyüyen ergenlerin Tanrı algılarının olumlu olduğu söylenebilir.

Çocuğun Tanrı ile ilgili ilk algılarının oluşmasındaki en önemli kaynak anne ve babasıdır. Çocuğun her ihtiyacı olduğunda annesini yanında bulması onda temel güven duygusunu geliştirir. Tanrı'ya dair olumlu veya olumsuz algıların köklerinin de bu duyguda olduğu söylenebilir. Çünkü Tanrı'ya ait algılar bu dönemde anne ile yaşanan ilişkinin niteliklerini taşımaktadır (Mehmedoğlu, 2010:177).

Rizzotu ise çocuğun ilk ilişki kurduğu insanlar anne babası olduğu için Tanrı algısının oluşumunda anne baba tutumlarının başat bir rolünün olduğu söyler. Modern psikoloji ise Tanrı algısı ile anne babanın karakter özellikleri arasında olumlu bir ilişkinin olduğunu ortaya çıkarmıştır. Araştırmalar Tanrı algısının oluşumunda anne baba ile ilk deneyimlerin önemini onaylamaktadır. Ancak annenin mi yoksa babanın mı Tanrı algısı üzerinde daha fazla etkiye sahip olduğuna dair çelişkili sonuçlar bulunmaktadır (Mehmedoğlu, 2010:178).

Literatür tarandığında bu çalışmadan elde edilen sonuçlar ile ülkemizde yapılan çalışmalar arasında hem paralellik hem de farklılık gösterdiği görülmektedir. Mehmedoğlu tarafından 2011 yılında yapılan araştırmada annelerini eşitlikçi-demokratik görenlerin Tanrı hakkında daha olumlu tutum ve tasavvurlara sahip oldukları sonucuna ulaşılmışken, baba tutumunda ise durum değişmektedir. Babalarını baskıcı –otoriter görenlerin Tanrı tasavvurlarının diğer tutumlara göre daha olumlu olduğu bulgulanmıştır. Bir başka çalışmada ise hem anne hem de babasını eşitlikçi – demokratik gören ergenlerin Tanrı'yı seven ve teslim olunan bir varlık olarak algıladıkları ortaya çıkmıştır (Akyüz, 2010).

3.2.9. Aile Yapısı -Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Bulgular

Örneklem grubunun aile yapısına göre Tanrı algısı betimsel istatistikleri tablo 3.22'de ve aile yapısı - Tanrı algısı ilişkisi ile ilgili tek yönlü varyans analizi (ANOVA) Sonuçları Tablo 3.23'de verilmiştir.

Tablo 3.22. Aile Yapısına Göre Tanrı Algısı Ölçeği Betimsel İstatistikleri

Aile Yapısı	N	$\bar{X}$	ss
Çekirdek	595	96,28	9,83
Geniş	106	96,74	10,40
Parçalanmış	12	98,17	8,62
Toplam	713	96,38	9,89

Aile yapıları farklı olan ergenlerin Tanrı algısı arasındaki farkı belirlemek için yapılan varyans analizi sonucunda; aile yapıları farklı olan ergenlerin Tanrı algısı arasında anlamlı bir fark gözlenmemiştir ($F_{2-710} = ,298$, $p > ,05$). Bu sonuca göre ergenlerin aile yapısı, Tanrı algısının olumlu veya olumsuz olması üzerinde istatistiksel olarak belirleyici bir etkiye sahip değildir.

Tablo 3.23. Aile Yapısı - Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	58,52	2	29,26	,298	,742
Gruplar İçi	69621,48	710	98,06		
Toplam	69679,99	712			

Bu bulgulara göre “*Geniş aileye mensup ergenler Tanrı’yı, çekirdek aileye mensup ergenlere göre daha olumlu özelliklerle algılamaktadır.*” yönündeki hipotez desteklenmemiştir.

3.2.10. Okul Dışında Alınan Din Eğitimi - Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Bulgular

Okul dışında alınan dini eğitime göre Tanrı algısı betimsel istatistikleri tablo 3.24’de ve okul dışında alınan dini eğitim -Tanrı algısı ilişkisi ile ilgili Welch ve Brown-Forsythe testleri analiz sonuçları Tablo 3.25’de verilmiştir.

Tablo 3.24. Okul Dışında Alınan Dini Eğitim Durumuna Göre Tanrı Algısı Ölçeği Betimsel İstatistikleri

Okul Dışı Din Eğitimi Alma Durumu	N	$\bar{X}$	ss
Evet	383	97,55	8,56
Hayır	164	94,89	11,48
Kısmen	166	95,16	10,75
Toplam	713	96,38	9,89

Ergenlerin okul dışında herhangi bir dini eğitim alıp almama durumuna göre Tanrı algısının farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymak için yapılan Welch ve Brown-Forsythe testleri sonucuna göre okul dışında herhangi bir dini eğitim alıp almama ile Tanrı algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($F_{\text{Welch}}(2-711) = 5,62$, $p < ,05$; $F_{\text{Brown-Forsythe}}(2-711) = 5,07$, $p < ,05$). Bu farklılığın hangi durumlar arasında olduğunu belirlemek için yapılan Tamhane's T2 testi sonucuna göre farklılığın, okul dışında dini eğitim alanlar ($\bar{X} = 97,55$) ile okul dışında dini eğitim almayanlar ($\bar{X} = 94,89$) ve okul dışında dini eğitim alanlar ($\bar{X} = 97,55$) ile okul dışında kısmen dini eğitim alanlar ($\bar{X} = 95,16$) arasında olduğu gözlenmiştir.

Tablo 3.25. Okul Dışında Alınan Dini Eğitim -Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Welch ve Brown-Forsythe Testleri Analiz Sonuçları

Testler	İstatistik	df1	df2	p
Welch	5,62	2	305,97	,004
Brown-Forsythe	5,07	2	441,07	,007

Bu sonuçlara göre; “Okul dışında dini bir eğitim alan ergenler Tanrı’yı almayanlara göre daha olumlu algılamaktadır.” yönündeki hipotez desteklenmiştir.

Tanrı algısının oluşup gelişmesinde ve şekillenmesinde önemli bir etken olan dini bilgi, Tanrı algısının bilişsel yönünü oluşturan birincil kaynaktır. Algılar bu bilişsel içeriğe ve düzeye bağlı olarak şekillenir. Zihinsel düzeyde doğru bir Tanrı algısının oluşmasında dini bilginin niteliği hayati bir öneme sahiptir (Mehmedoğlu, 2011:228).

Ergenlerin okul dışında herhangi bir dini eğitim alıp almama durumlarını gösteren tablo (Tablo 3.24) incelendiğinde okul dışında alınan dini içerikli eğitimin ergenlerin Tanrı algısını olumlu yönde etkilediği söylenebilir. Bu etkinin ise dini eğitim alanlar ile kısmen alanlar ve dini eğitim alanlar ile almayanlar arasında olduğu görülmektedir. Okul dışında dini eğitim aldım diyen ergenlerin Tanrı algıları kısmen dini eğitim alanlardan, kısmen dini eğitim alan ergenlerin Tanrı algısı ise herhangi bir dini eğitim almayanlara göre daha olumludur denilebilir.

Araştırma bulguları Uysal, Batan, Baş ve Zafer tarafından 2014 yılında yapılan çalışma sonucuyla paralellik göstermektedir. Mehmedoğlu (2011) tarafından yapılan çalışmada ise dini bilgi düzeyi çok iyi ve iyi olanların Tanrı tasavvurlarının dini bilgi düzeyi orta ve zayıf olanlara göre daha pozitif olduğu görülmüştür. Akyüz'ün (2010) araştırma sonuçları da bu bulguları desteklemektedir.

3.2.11. Öznel Dindarlık Düzeyi - Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Bulgular

Öznel dindarlık düzeyine göre Tanrı algısı betimsel istatistikleri tablo 3.26'da ve dindarlık düzeyi -Tanrı algısı ilişkisi ile ilgili Welch ve Brown-Forsythe testleri analiz sonuçları Tablo 3.27'de verilmiştir.

Tablo 3.26. Öznel Dindarlık Düzeyine Göre Tanrı Algısı Ölçeği Betimsel İstatistikleri

Dindarlık Düzeyi	N	$\bar{X}$	ss
Dindar	327	98,81	7,81
Biraz Dindar	368	95,07	9,86
Dine İlgisiz	15	75,80	18,95
Toplam	710	96,38	9,90

Ergenlerin öznel dindarlık düzeyine göre Tanrı algısının farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymak için yapılan Welch ve Brown-Forsythe testleri sonucuna göre öznel dindarlık düzeyi ile Tanrı algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($F_{\text{Welch}}(2-708) = 24,63$ $p < ,05$; $F_{\text{Brown-Forsythe}}(2-708) = 20,66$, $p < ,05$). Bu farklılığın hangi durumlar arasında olduğunu belirlemek için yapılan Tamhane's T2 testi sonucuna göre farklılığın, ergenlerin kendilerini dindar olarak görenler ($\bar{X} = 98,81$) ile biraz dindar görenler ($\bar{X} = 95,07$), dindar olarak görenler ($\bar{X} = 98,81$) ile dine ilgisizler ($\bar{X} = 75,80$) ve biraz dindar görenler ($\bar{X} = 95,07$) ile dine ilgisizler ($\bar{X} = 75,80$) arasında olduğu ortaya çıkmıştır.

Tablo 3.27. Öznel Dindarlık Düzeyi -Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Welch ve Brown-Forsythe Testleri Analiz Sonuçları

Testler	İstatistik	df1	df2	p
Welch	24,63	2	36,91	,000
Brown-Forsythe	20,66	2	21,05	,000

Bu bulgulara göre “*Kendilerini dindar gören ergenler Tanrı’yı olumlu niteliklerle algılamaktadır.*” şeklindeki hipotez desteklenmiştir.

Elde edilen verilere göre dindarlık düzeyi ile Tanrı algısı arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Kendilerini dindar olarak gören ergenlerin Tanrı algıları kendilerini biraz dindar görenlerden ve dine ilgisiz olarak görenlerden daha olumludur. Erdoğan (2014a), Mehmedoğlu (2011), Akyüz (2010), ve Güler (2007) tarafından yapılan çalışmalarda da benzer sonuçlar bulunmuştur.

3.2.12. Ailede Verilen Din Eğitiminde Kullanılan Yöntem - Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Bulgular

Ailede verilen din eğitiminde kullanılan yöntemle göre Tanrı algısı betimsel istatistikleri tablo 3.28’de ve ailede dini bilgi, dua, sure ve ibadetlerin öğretilme şekli -

Tanrı algısı ilişkisi ile ilgili Welch ve Brown-Forsythe testleri analiz sonuçları tablo 3.29'da gösterilmiştir.

Tablo 3.28. Ailede Verilen Din Eğitiminde Kullanılan Yönteme Göre Tanrı Algısı Ölçeği Betimsel İstatistikleri

Yöntem	N	$\bar{X}$	ss
Sevgi Hoşgörü	651	97,18	8,91
Korku Baskı	12	91,75	7,75
Öğretilmez	17	85,53	15,49
Diğer	29	87,83	14,93
Toplam	709	96,42	9,74

Ergenlerin aile içinde verilen din eğitiminde kullanılan yönteme göre Tanrı algısının farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymak için yapılan Welch ve Brown-Forsythe testleri sonucuna göre aile içinde verilen din eğitiminde kullanılan yöntemi ile Tanrı algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($F_{\text{Welch}(3-706)} = 8,18$ $p < ,05$; $F_{\text{Brown-Forsythe}(3-706)} = 9,33$, $p < ,05$). Bu farklılığın hangi durumlar arasında olduğunu belirlemek için yapılan Tamhane's T2 testi sonucuna göre farklılığın, Sevgi Hoşgörü ile öğretilenler ($\bar{X} = 97,18$) ile herhangi bir şey öğretilmeyenler ($\bar{X} = 85,53$) ve Sevgi Hoşgörü ile öğretilenler ($\bar{X} = 97,18$) ile diğer şekilde öğretilenler ($\bar{X} = 87,83$) arasında olduğu ortaya çıkmıştır.

Tablo 3.29. Ailede Verilen Din Eğitiminde Kullanılan Yönteme Göre -Tanrı Algısı İlişkisi ile İlgili Welch ve Brown-Forsythe Testleri Analiz Sonuçları

Testler	İstatistik	df1	df2	p
Welch	8,18	3	27,34	,000
Brown-Forsythe	9,33	3	49,03	,000

Elde edilen verilere göre “*Sevgi, hoşgörü ve mükâfat ile yaklaşılarak dini bilgi, dua, sure ve ibadetlerin öğretildiği ergenlerin Tanrı algısı daha olumludur.*” yönündeki hipotez desteklenmiştir.

Çocukluk döneminde edinilen Tanrı algısı gençlik ve yetişkinlik dönemlerinde de genellikle devam ettirilir. Ailenin çocukluk döneminde verdiği din eğitiminin şekli ve içeriği çocuğun Tanrı algısını belirlemede önemli bir rol oynar (Güler, 2007: 18-19). Ailede dini bilgilendirmenin ceza ile korkutucu, tehdit edici ve baskıcı bir şekilde yapılması çocukta cezalandırılma korkusunun ortaya çıkmasına neden olabilir ve bu durum çocuğun ruhsal dengesini bozabilir. Bu korku yaşam boyu devam edebilir (Aydın, 1996).

Aile ve okulda verilen din eğitimi ergenlerin dini yaşantılarını belirlemede öncelikli role sahiptir. Hem okulda hem de evde verilen dini eğitimin sevgi ağırlıklı olması gerekir. Sevgi sağlıklı bir ruh yapısı için vazgeçilmez bir gereksinimdir. Bu gereksinim hayatın her döneminde farklı şekillerde varlığını devam ettirir. Çocukluk ve ergenlik döneminde sevgi ve ilgiden yoksun olma dini inanç ve tutumlarda bazı olumsuzluklar ve sapmalar ortaya çıkarır (Albayrak, 1995:s.142).

Verilen dini eğitimin sevgi hoşgörüye veya baskı zorlamaya dayalı olmasının Tanrı algısına etkisine bakıldığında bulgular literatürdeki sonuçlar ile paralellik göstermektedir. Analiz sonuçlarına göre ergenlere aile de verilen dini eğitimin sevgi ve hoşgörüye dayalı olduğu ve bu kategorideki ergenlerin Tanrı algılarının daha olumlu olduğu görülmektedir. Baskı ve zorlama ile verilen dini eğitimi ve ailede kendisine herhangi bir dini eğitim verilmeyen ergenlerin Tanrı algılarının sevgi ve hoşgörüye dayalı olarak verilenlere göre daha olumsuz olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar Albayrak (1995), Koç (2011), Kartopu (2014), Kartopu ve Tanrıverdi (2013), tarafından yapılan çalışmalar ile benzerlik göstermektedir.

3.3. KARAR VERME DURUMU İLE İLGİLİ BULGULAR

Örnekleme grubundaki ergenlerin karar verme durumlarını belirlemek için uygulanan ölçek iki bölüm ve beş alt ölçekten oluşmaktadır. İlk bölüm karar vermede özsaygı düzeyini belirlerken sonraki bölümde ise karar verme stillerini belirlemek amacıyla oluşturulmuş 5 alt ölçek vardır. Her bir ölçekten alınabilecek en düşük puan 0, en yüksek puan ise 18'dir. Örnekleme grubunun karar vermede öz saygı puan ortalaması $\bar{X}=11,37$ 'dir. Buna göre örnekleme grubunun karar vermede öz saygı düzeyinin ortanın biraz üstünde olduğu söylenebilir. Örnekleme grubunun en çok tercih ettiği karar verme stili ise ihtiyatlı seçiciliktir (İhtiyatlı seçicilik stili $\bar{X}=12,52$, panik stili $\bar{X}= 7,18$, sorumluluktan kaçma stili $\bar{X}= 4,85$ ve umursamazlık stili $\bar{X}=4,31$).

3.3.1. Cinsiyet - Karar Verme Stilleri İlişkisi ile İlgili Bulgular

Tablo 3. 30. Cinsiyet – Karar Verme Durumu İlişkisine Yönelik t Testi Sonuçları

Stil	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	s	sd	t	p
Öz Saygı	Kız	431	10,89	3,36	719	-4,814	,000
	Erkek	290	12,09	3,12			
İhtiyatlı Seçicilik	Kız	431	12,46	3,62	721	-,505	,614
	Erkek	292	12,60	3,40			
Umursamazlık	Kız	432	3,87	2,80	723	-4,636	,000
	Erkek	293	4,96	3,56			
Panik	Kız	429	7,41	4,25	715	1,825	,068
	Erkek	288	6,85	3,73			
Sorumluluk Kaçma	Kız	429	4,44	3,01	721	-4,134	,000
	Erkek	294	5,44	3,43			

Karar vermede öz saygı ve karar verme stillerinin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymak için yapılan ilişkisiz örneklemler için t testi sonuçları tablo 3.30'da gösterilmiştir.

Tablo incelendiğinde karar vermede öz saygı ile cinsiyet arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir ($t_{(721)}=-4,814$, $p<,05$). Kızların karar verme öz saygıları ($\bar{X}=12,09$) erkeklere ($\bar{X}=10,89$) göre daha yüksektir.

Herhangi bir karar verme durumunda kullanılan ihtiyatlı seçicilik stili ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($t_{(723)}=-,505$, $p>,05$). Bu sonuca göre cinsiyet karar verirken ihtiyatlı seçicilik stilini kullanmada istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip değildir.

Panik stili ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($t_{(717)}=1,28$ $p>,05$). Bu sonuca göre cinsiyet karar verirken panik stilini kullanmada istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip değildir.

Herhangi bir karar verme durumunda kullanılan umursamazlık stili ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($t_{(725)}=-4,636$, $p<,05$). Bu bulguya göre erkekler ($\bar{X} = 4,96$) karar verme durumunda kızlara ($\bar{X} = 3,87$) göre daha umursamaz davranmaktadırlar.

Karar verirken sorumluluktan kaçma stili ile cinsiyet arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($t_{(721)}=-4,134$ $p<,05$). Buna göre erkekler ($\bar{X} = 5,44$) karar verirken kızlara ($\bar{X} = 4,44$) göre daha sorumsuz davranmaktadır.

Elde edilen bulgular “Kızların karar verme öz saygıları erkeklere göre daha yüksektir.” yönündeki hipotez desteklenmiştir. Erkek ve kız ergenlerin psikolojik ve sosyal gelişimleri farklılık göstermektedir. Kızlarda psikolojik olgunlaşma erkeklere göre daha erken gerçekleşmektedir (Candangil, 2005).

Literatür incelendiğinde yapılan çalışma sonuçları arasında tutarlılık olmadığı ve çalışmalardan farklı sonuçlar elde edildiği görülmektedir. Candangil (2005) tarafından yapılan çalışmada cinsiyetin karar vermede öz saygı üzerinde bir etkiye sahip olduğu ve erkeklerin karar vermede öz saygı düzeyleri kızlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Güçray’ın 1995 ve 2001 yıllarında yaptığı araştırmalarda farklı sonuçlar elde edilmiştir. 1995 yılında yapılan çalışmada kızların karar verme özsaygıları erkeklere göre yüksekken, 2001 yılında ise tam tersi bir durum gözlenmiştir. Tatlılıoğlu (2010), Kaşık (2009) ve Avşaroğlu (2007) tarafından yapılan çalışmada ise cinsiyetin karar vermede özsaygı üzerinde belirleyici bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Deniz (2002) ve Kuzgun (1992) tarafından yapılan çalışmalar bu çalışmadaki bulguları desteklemektedir.

3.3.2. Yaş - Karar Verme Stilleri İlişkisi ile İlgili Bulgular

Yaşa göre karar verme stillerine ilişkin betimsel istatistikler tablo 3.31’de ve yaş – karar verme durumu arasındaki ilişkiye yönelik tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları tablo 3.32’de verilmiştir.

Tablo 3.31. Yaş ve Karar Verme Durumuna İlişkin Karar Verme Ölçeği Betimsel İstatistikleri

Stil	Yaş	N	$\bar{X}$	ss
Öz Saygı	13	111	12,11	3,11
	14	123	11,57	3,44
	15	129	11,21	3,28
	16	169	11,02	3,41
	17	116	11,34	3,40
	18	65	11,11	3,06
	Toplam	713	11,38	3,32
İhtiyatlı Seçicilik	13	111	13,12	3,11
	14	121	12,72	3,66
	15	128	12,51	3,54
	16	172	11,74	3,61
	17	117	12,48	3,40
	18	66	13,28	3,74
	Toplam	715	12,52	3,54

Tablo 3.31. Yaş ve Karar Verme Durumuna İlişkin Karar Verme Ölçeği Betimsel İstatistikleri (Devam)

Umursamazlık	13	111	4,23	3,50
	14	122	3,95	3,41
	15	128	4,24	3,13
	16	173	4,44	2,88
	17	116	4,31	3,07
	18	67	4,70	2,90
	Toplam	717	4,29	3,15
Panik	13	110	7,090	3,85
	14	120	7,06	4,15
	15	126	7,02	3,47
	16	173	7,09	3,89
	17	117	7,08	3,44
	18	64	7,81	6,20
	Toplam	710	7,12	4,04
Sorumluluktan Kaçma	13	111	4,40	3,45
	14	122	4,57	3,58
	15	128	5,06	3,17
	16	172	4,99	2,78
	17	116	4,99	3,28
	18	66	4,71	3,17
	Toplam	715	4,81	3,22

Yaşları farklı ergenlerin karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri arasında fark olup olmadığını sınamak için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda yaş ile karar vermede öz saygı arasında istatistiksel olarak anlamlı fark gözlenmemiştir ($F_{5-707} = 1,713$, $p > ,05$). Buna göre yaş ergenlerin karar vermede özsayıları üzerinde belirleyici bir etkiye sahip değildir.

Yaş ile ihtiyatlı seçicilik karar verme stili arasında istatistiksel olarak anlamlı fark gözlenmiştir ($F_{5-709} = 3,034$, $p < ,05$). Yapılan Tukey çoklu karşılaştırma testi sonucunda anlamlı farkın 13 yaş ($\bar{X}=13,12$) ile 16 yaş ($\bar{X}=11,74$) ergenler ve 16 yaş ($\bar{X}=11,74$) ile 18 yaş ($\bar{X}=13,28$) ergenler arasında olduğu görülmüştür.

Diğer karar verme stilleri ile ilgili bulgular incelendiğinde yaş ile aralarında anlamlı bir farkın olmadığı saptanmıştır (bkz. Tablo 3.32).

Tablo 3.32. Yaş – Karar Verme Durumu Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Stil	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Özsaygı	Gruplar Arası	94,14	5	18,83	1,713	,129
	Gruplar İçi	7769,61	707	10,99		
	Toplam	7863,76	712			
İhtiyatlı Seçicilik	Gruplar Arası	187,05	5	37,41	3,034	,010
	Gruplar İçi	8741,41	709	12,33		
	Toplam	8928,46	714			
Umursamazlık	Gruplar Arası	30,21	5	6,04	,608	,693
	Gruplar İçi	7060,69	711	9,93		
	Toplam	7090,91	716			
Panik	Gruplar Arası	32,56	5	6,51	,396	,851
	Gruplar İçi	11567,19	704	16,43		
	Toplam	11599,75	709			
Sorumluluktan Kaçma	Gruplar Arası	43,04	5	8,61	,829	,529
	Gruplar İçi	7358,59	709	10,38		
	Toplam	7401,63	714			

Elde edilen bulgulara göre “Yaşı büyük ergenlerin karar verme öz saygıları daha yüksektir ve ihtiyatlı seçicilik stilini kullanırlar” yönündeki hipotez desteklenmemiştir.

Ancak yaş ile ihtiyatlı seçicilik stili arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu tespit edilmiştir.

Öztabak (2013) tarafından yapılan araştırma sonuçları bu çalışma ile benzerlik göstermektedir. Yaş ile karar vermede öz saygı arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Yaş ile dikkatli karar verme stili arasında ise anlamlı fark bulunmuştur.

3.3.3. Annenin Öğrenim Düzeyi - Karar Verme Stilleri İlişkisi ile İlgili Bulgular

Annenin öğrenim düzeyine göre karar verme stillerine ilişkin betimsel istatistikler tablo 3.33’de, annenin öğrenim düzeyi – karar verme durumu arasındaki ilişkiye yönelik tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları tablo 3.34’de ve annenin öğrenim düzeyi – karar verme durumu ilişkisi ile ilgili Welch ve Brown-Forsythe testleri analiz sonuçları tablo 3.35’de verilmiştir.

Tablo 3.33. Annenin Öğrenim Düzeyi ve Karar Verme Durumuna İlişkin Karar Verme Ölçeği Betimsel İstatistikleri

Stil	Öğrenim Düzeyi	N	$\bar{X}$	ss
Öz Saygı	Okur Yazar Değil	158	11,25	2,99
	İlkokul	329	11,18	3,43
	Ortaokul	136	11,34	3,25
	Lise	67	12,22	3,57
	Üniversite	23	12,22	3,19
	Toplam	713	11,358	3,32
İhtiyatlı Seçicilik	Okur Yazar Değil	159	13,17	3,46
	İlkokul	331	12,41	3,58
	Ortaokul	136	12,00	3,58
	Lise	67	12,72	3,28
	Üniversite	22	12,36	3,37
	Toplam	715	12,52	3,53

Tablo 3.33. Annenin Öğrenim Düzeyi ve Karar Verme Durumuna İlişkin Karar Verme Ölçeği Betimsel İstatistikleri (Devam)

Umursamazlık	Okur Yazar Değil	161	4,35	3,14
	İlkokul	332	4,21	3,04
	Ortaokul	136	4,99	3,68
	Lise	66	3,32	2,52
	Üniversite	22	4,27	2,95
	Toplam	717	4,31	3,17
Panik	Okur Yazar Değil	157	7,15	3,58
	İlkokul	328	6,86	3,66
	Ortaokul	136	8,067	5,21
	Lise	66	7,24	4,27
	Üniversite	22	6,64	3,87
	Toplam	709	7,19	4,06
Sorumluluktan Kaçma	Okur Yazar Değil	160	4,81	2,77
	İlkokul	331	4,59	3,03
	Ortaokul	134	5,56	4,08
	Lise	67	4,28	2,95
	Üniversite	23	5,69	3,47
	Toplam	715	4,83	3,23

Anne öğrenim düzeyleri farklı ergenlerin karar verme de özsaygı ve karar verme stilleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığını ortaya koymak için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve Welch ve Brown-Forsythe testleri yapılmıştır.

Analiz sonucuna göre anne öğrenim düzeyi ile karar verme özsaygısı arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F_{4-708} = 1,818, p > ,05$). Bu sonuca göre ergenlerin anne öğrenim düzeyleri ile karar verme özsaygısı üzerinde istatistiksel olarak belirleyici bir etkiye sahip değildir.

Anne öğrenim düzeyi ile ihtiyatlı seçicilik stili arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F_{4-710} = 2,252$, $p > ,05$). Bu sonuca göre ergenlerin anne öğrenim düzeyleri ile tercih edilen karar verme stili olan ihtiyatlı seçicilik stili üzerinde istatistiksel olarak belirleyici bir etkiye sahip değildir.

Tablo 3.34. Annenin Öğrenim Düzeyi – Karar Verme Durumu Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Stil	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Özsaygı	Gruplar Arası	79,696	4	19,924	1,818	,123
	Gruplar İçi	7758,105	708	10,958		
	Toplam	7837,801	712			
İhtiyatlı Seçicilik	Gruplar Arası	111,645	4	27,911	2,252	,062
	Gruplar İçi	8798,677	710	12,393		
	Toplam	8910,322	714			

Anne öğrenim düzeyi ile panik stili arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F_{Welch (4-710)} = 3,62$ $p > ,05$; $F_{Brown-Forsythe(4-710)} = 3,48$, $p > ,05$). Bu sonuca göre ergenlerin anne öğrenim düzeyleri ile tercih edilen karar verme stili olan panik stili üzerinde istatistiksel olarak belirleyici bir etkiye sahip değildir.

Anne öğrenim düzeyi ile sorumluluktan kaçma stili arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F_{Welch (4-710)} = 2,37$ $p > ,05$; $F_{Brown-Forsythe(4-710)} = 2,90$, $p > ,05$). Bu sonuca göre ergenlerin anne öğrenim düzeyleri ile tercih edilen karar verme stili olan sorumluluktan kaçma stili üzerinde istatistiksel olarak belirleyici bir etkiye sahip değildir.

Tablo 3.35. Annenin Öğrenim Düzeyi – Karar Verme Durumu İlişkisi ile İlgili Welch ve Brown-Forsythe Testleri Analiz Sonuçları

	Testler	İstatistik	df1	df2	p
Umursamazlık	Welch	3,62	4	121,01	,008
	Brown-Forsythe	3,48	4	273,59	,009
Panik	Welch	1,58	4	117,86	,184
	Brown-Forsythe	2,08	4	264,54	,084
Sorumluluktan Kaçma	Welch	2,37	4	122,36	,056
	Brown-Forsythe	2,90	4	220,33	,023

Anne öğrenim düzeyi ile umursamazlık stili arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($F_{\text{Welch}}(4-710) = 3,62$ $p < ,05$; $F_{\text{Brown-Forsythe}}(4-710) = 3,48$, $p < ,05$). Yapılan Tamhane's T2 çoklu karşılaştırma testi sonucunda anlamlı farkın annesi ortaokul mezunu olan ergenler ($\bar{X}=4,99$) ile annesi lise mezunu olan ergenler ($\bar{X}=3,32$), arasında olduğu görülmüştür.

Elde edilen bulgulara göre “*Annenin öğrenim düzeyi yükseldikçe ergenlerin karar vermede öz saygı düzeyi yükselmektedir ve karar verirken ihtiyatlı seçicilik stilini kullanırlar.*” yönündeki hipotez desteklenmemiştir.

Tiryaki (1997), Candangil (2005), Dülger (2009) ve Güçray (2001) tarafından yapılan çalışmalarda da anne öğrenim düzeyinin karar verme davranışı üzerinde bir etkisinin olmadığı saptanmıştır. Bu bulgular araştırma sonuçlarını desteklemektedir. Karaçay'ın (2015) yaptığı çalışmada ise farklı sonuçlar elde edilmiştir. Annesi okur-yazar olan lise öğrencilerinin karar verirken Bağımlı Karar Verme stratejisini daha çok kullandıkları görülmüştür. Tunç (2011) tarafından yapılan çalışmada ise annesi hiçbir okul mezunu olmayan öğrencilerin özsayıgılarının, annesi ortaokul ve lise mezunu ile yüksekokul mezunu olanlardan düşük olduğu bulunmuştur.

3.3.4. Babanın Öğrenim Düzeyi - Karar Verme Stilleri İlişkisi ile İlgili Bulgular

Babanın öğrenim düzeyine göre karar verme stillerine ilişkin betimsel istatistikler tablo 3.36’da, babanın öğrenim düzeyi – karar verme durumu arasındaki ilişkiye yönelik tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları tablo 3.37’de verilmiştir.

Tablo 3.36. Babanın Öğrenim Düzeyi ve Karar Verme Durumuna İlişkin Karar Verme Ölçeği Betimsel İstatistikleri

Stil	Öğrenim Düzeyi	N	$\bar{X}$	ss
Öz Saygı	Okur Yazar Değil	18	11,33	2,89
	İlkokul	211	11,26	3,25
	Ortaokul	194	11,09	3,42
	Lise	179	11,71	3,17
	Üniversite	112	11,57	3,56
	Toplam	714	11,38	3,32
İhtiyatlı Seçicilik	Okur Yazar Değil	19	11,00	3,80
	İlkokul	212	12,29	3,61
	Ortaokul	194	12,62	3,67
	Lise	179	12,76	3,35
	Üniversite	112	12,75	3,33
	Toplam	716	12,53	3,53
Umursamazlık	Okur Yazar Değil	19	5,89	3,98
	İlkokul	215	4,62	3,13
	Ortaokul	196	4,47	3,39
	Lise	177	3,97	3,05
	Üniversite	111	3,70	2,77
	Toplam	718	4,31	3,18

Tablo 3.36. Babanın Öğrenim Düzeyi ve Karar Verme Durumuna İlişkin Karar Verme Ölçeği Betimsel İstatistikleri (Devam)

Panik	Okur Yazar Değil	17	6,82	3,69
	İlkokul	213	7,14	3,69
	Ortaokul	195	7,14	3,83
	Lise	175	7,44	4,90
	Üniversite	110	6,98	3,78
	Toplam	710	7,18	4,07
Sorumluluktan Kaçma	Okur Yazar Değil	19	6,05	2,72
	İlkokul	213	4,99	3,12
	Ortaokul	194	4,94	3,03
	Lise	178	4,29	3,42
	Üniversite	112	5,03	3,47
	Toplam	716	4,84	3,23

Baba öğrenim düzeyleri farklı ergenlerin karar verme de özsaygı ve karar verme stilleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığını ortaya koymak için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testleri yapılmıştır.

Analiz sonucuna göre baba öğrenim düzeyi ile karar verme özsaygısı arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F_{4-709} = ,960$, $p > ,05$). Bu sonuca göre ergenlerin baba öğrenim düzeyleri ile karar verme özsaygısı üzerinde istatistiksel olarak belirleyici bir etkiye sahip değildir.

Baba öğrenim düzeyi ile ihtiyatlı seçicilik stili arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F_{4-711} = 1,462$, $p > ,05$). Bu sonuca göre ergenlerin baba öğrenim düzeyleri ile tercih edilen karar verme stili olan ihtiyatlı seçicilik stili üzerinde istatistiksel olarak belirleyici bir etkiye sahip değildir.

Baba öğrenim düzeyi ile panik stili arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F_{4-705} = ,286$, $p > ,05$). Bu sonuca göre ergenlerin baba öğrenim düzeyleri ile tercih edilen

karar verme stili olan panik stili üzerinde istatistiksel olarak belirleyici bir etkiye sahip değildir.

Baba öğrenim düzeyi ile sorumluluktan kaçma stili arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F_{4-711} = 2,263$, $p > ,05$). Bu sonuca göre ergenlerin baba öğrenim düzeyleri ile tercih edilen karar verme stili olan sorumluluktan kaçma stili üzerinde istatistiksel olarak belirleyici bir etkiye sahip değildir.

Tablo 3.37. Babanın Öğrenim Düzeyi – Karar Verme Durumu Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Stil	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Özsaygı	Gruplar Arası	42,35	4	10,59	,960	,429
	Gruplar İçi	7817,80	709	11,03		
	Toplam	7860,14	713			
İhtiyatlı Seçicilik	Gruplar Arası	72,82	4	18,20	1,462	,212
	Gruplar İçi	8853,31	711	12,45		
	Toplam	8926,13	715			
Umursamazlık	Gruplar Arası	135,04	4	33,76	3,384	,009
	Gruplar İçi	7112,32	713	9,975		
	Toplam	7247,36	717			
Panik	Gruplar Arası	18,98	4	4,74	,286	,887
	Gruplar İçi	11706,58	705	16,60		
	Toplam	11725,56	709			
Sorumluluktan Kaçma	Gruplar Arası	93,97	4	23,49	2,263	,061
	Gruplar İçi	7380,56	711	10,38		
	Toplam	7474,53	715			

Baba öğrenim düzeyi ile umursamazlık stili arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($F_{4-713} = 3,384$, $p < ,05$). Yapılan Tukey çoklu karşılaştırma testi sonucunda anlamlı farkın

babası okur-yazar olmayan ergenler ($\bar{X}=5,89$) ile babası üniversite mezunu olan ergenler ($\bar{X}=3,70$), arasında olduğu görülmüştür.

Elde edilen bulgulara göre “*Babanın öğrenim düzeyi yükseldikçe ergenlerin karar vermede öz saygı düzeyi yükselmektedir ve karar verirken ihtiyatlı seçicilik stilini kullanırlar.*” Şeklindeki hipotez desteklenmemiştir.

Tiryaki (1997), Candangil (2005), Karaçay (2015), Tunç (2011) ve Güçray (2001) tarafından yapılan araştırma sonuçları bu araştırmadaki bulguları desteklemektedir. Dülger (2009) tarafından yapılan araştırmada ise baba eğitim düzeyinin ihtiyatlı seçicilik stili üzerinde farklılaşmaya yol açtığı görülmüştür. Babası üniversite mezunu ve üstü eğitim düzeyinde olanların, ilkokul mezunu veya ilkokuldan terk, ortaokul mezunu ve lise mezunu eğitim düzeylerine sahip babalardan daha fazla ihtiyatlı seçici davrandıkları görülmüştür.

3.3.5. Sosyo-Ekonomik Düzey - Karar Verme Stilleri İlişkisi ile İlgili Bulgular

Sosyo-ekonomik düzeye göre karar verme stillerine ilişkin betimsel istatistikler tablo 3.38’de, sosyo-ekonomik düzey – karar verme durumu arasındaki ilişkiye yönelik tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları tablo 3.39’da ve sosyo-ekonomik düzey – karar verme durumu ilişkisi ile ilgili Welch ve Brown-Forsythe testleri analiz sonuçları tablo 3.40’da verilmiştir.

Tablo 3.38. Sosyo-Ekonomik Düzey ve Karar Verme Durumuna İlişkin Karar Verme Ölçeği Betimsel İstatistikleri

Stil	Sosyo-Ekonomik Düzey	N	$\bar{X}$	ss
Öz Saygı	Alt	23	12,61	4,12
	Ortanın Altı	68	10,70	2,85
	Orta	522	11,31	3,34
	Ortanın Üstü	91	11,69	2,99
	Üst	13	13,00	4,30
	Toplam	717	11,37	3,32

Tablo 3.38. Sosyo-Ekonomik Düzey ve Karar Verme Durumuna İlişkin Karar Verme Ölçeği Betimsel İstatistikleri (Devam)

İhtiyatlı Seçicilik	Alt	24	11,75	4,25
	Ortanın Altı	69	12,49	3,16
	Orta	522	12,45	3,60
	Ortanın Üstü	91	13,09	3,11
	Üst	13	12,77	3,92
	Toplam	719	12,52	3,53
Umursamazlık	Alt	25	5,96	4,80
	Ortanın Altı	70	4,34	2,99
	Orta	522	4,27	3,13
	Ortanın Üstü	91	4,01	2,92
	Üst	13	4,92	3,47
	Toplam	721	4,31	3,18
Panik	Alt	25	7,88	3,96
	Ortanın Altı	70	7,24	3,27
	Orta	517	7,08	3,92
	Ortanın Üstü	88	7,44	5,27
	Üst	13	7,61	4,44
	Toplam	713	7,18	4,05
Sorumluluktan Kaçma	Alt	24	6,12	3,52
	Ortanın Altı	70	5,18	2,84
	Orta	520	4,72	3,22
	Ortanın Üstü	92	4,78	3,33
	Üst	13	6,31	3,99
	Toplam	719	4,85	3,23

Sosyo-ekonomik düzeyleri farklı ergenlerin karar verme de özsaygı ve karar verme stilleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığını ortaya koymak için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve Welch ve Brown-Forsythe testleri yapılmıştır.

Sosyo-ekonomik düzey ile ihtiyatlı seçicilik stili arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F_{4-714} = ,946$, $p > ,05$). Bu sonuca göre ergenlerin Sosyo-ekonomik düzeyleri ile tercih edilen karar verme stili olan ihtiyatlı seçicilik stili üzerinde istatistiksel olarak belirleyici bir etkiye sahip değildir.

Sosyo-ekonomik düzey ile panik stili arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F_{4-708} = ,396$, $p > ,05$). Bu sonuca göre ergenlerin Sosyo-ekonomik düzeyleri ile tercih edilen karar verme stili olan panik stili üzerinde istatistiksel olarak belirleyici bir etkiye sahip değildir.

Sosyo-ekonomik düzey ile sorumluluktan kaçma stili arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F_{4-714} = 2,013$, $p > ,05$). Bu sonuca göre ergenlerin Sosyo-ekonomik düzeyleri ile tercih edilen karar verme stili olan sorumluluktan kaçma stili üzerinde istatistiksel olarak belirleyici bir etkiye sahip değildir.

Tablo 3.39. Sosyo-Ekonomik Düzey – Karar Verme Durumu Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Stil	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
İhtiyatlı Seçicilik	Gruplar Arası	47,11	4	11,78	,946	,437
	Gruplar İçi	8892,45	714	12,45		
	Toplam	8939,57	718			
Panik	Gruplar Arası	26,13	4	6,53	,396	,812
	Gruplar İçi	11686,89	708	16,51		
	Toplam	11713,02	712			
Sorumluluktan Kaçma	Gruplar Arası	83,58	4	20,89	2,013	,091
	Gruplar İçi	7412,19	714	10,38		
	Toplam	7495,78	718			

Tablo 3.40. Sosyo-Ekonomik Düzey – Karar Verme Durumu İlişkisi ile İlgili Welch ve Brown-Forsythe Testleri Analiz Sonuçları

Stil	Testler	İstatistik	df1	df2	p
Özsaygı	Welch	2,115	4	55,216	,091
	Brown-Forsythe	2,102	4	67,700	,090
Umursamazlık	Welch	1,042	4	56,641	,394
	Brown-Forsythe	1,567	4	80,860	,191

Analiz sonucuna göre Sosyo-ekonomik düzey ile karar verme özsaygısı arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F_{\text{Welch}}(4-712) = 2,115$ $p > ,05$; $F_{\text{Brown-Forsythe}}(4-712) = 2,102$, $p > ,05$). Bu sonuca göre ergenlerin sosyo-ekonomik düzeyleri, karar verme özsaygısı üzerinde istatistiksel olarak belirleyici bir etkiye sahip değildir.

Sosyo-ekonomik düzey ile umursamazlık stili arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F_{\text{Welch}}(4-716) = 1,042$ $p > ,05$; $F_{\text{Brown-Forsythe}}(4-716) = 1,567$, $p > ,05$). Bu sonuca göre ergenlerin Sosyo-ekonomik düzeyleri tercih edilen karar verme stili olan umursamazlık stili üzerinde istatistiksel olarak belirleyici bir etkiye sahip değildir.

Bu sonuçlara göre “*Sosyo-ekonomik düzey yükseldikçe ergenlerin karar vermede öz saygı düzeyi yükselmektedir ve karar verirken ihtiyatlı seçicilik stilini tercih ederler.*” şeklindeki hipotez desteklenmemiştir.

Alanyazında konu ile yapılmış çalışmalar arasında uyum olmadığı ve farklı sonuçların elde edildiği görülmüştür. Karaçay (2015) ve Öztapak (2013) tarafından yapılan araştırma sonucuna göre sosyo- ekonomik düzey ile karar verme stratejileri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümünde okuyan birinci sınıf öğrencileri algıladıkları sosyo-ekonomik düzeylerine göre karşılaştırıldıklarında; mantıklı karar verme stratejisi açısından aralarında anlamlı düzeyde farklılık çıkmamıştır. Sosyo ekonomik düzeyini yüksek olarak algılayan öğrencilerin, sosyo-ekonomik düzeyini orta olarak algılayan öğrencilere göre içtepesel karar verme stratejisini ve kararsızlık stratejisini benimsedikleri bulunmuştur (Köse, 2002). Bir başka araştırma da ise orta ve alt sosyo-ekonomik düzeydekilerin üst sosyo-

ekonomik düzeye göre kararlarında daha bağımlı oldukları tespit edilmiştir (Taşdelen, 2001).

Tatlılıoğlu (2010) tarafından yapılan çalışmada ise sosyo-ekonomik durum ile öz-saygı arasında pozitif bir ilişkinin olduğu yani bireylerin sosyo-ekonomik gelir düzeylerine paralel olarak karar verme de öz-saygı düzeylerinin de arttığı bulgulanmıştır. Araştırmacı bu durumu, üst sosyo-ekonomik düzeye sahip anne babalar çocuklarının geleceği konusunda onları kendi kararlarını alma konusunda daha serbest bırakmalarına, alt sosyo-ekonomik gelir grubuna ait anne babaların çocuklarının geleceği konusunda daha fazla karar verici konumda olmalarına bağlamıştır.

3.3.6. Algılanan Anne Tutumu - Karar Verme Stilleri İlişkisi ile İlgili Bulgular

Algılanan anne tutumuna göre karar verme stillerine ilişkin betimsel istatistikler tablo 3.41’de, algılanan anne tutumu– karar verme durumu arasındaki ilişkiye yönelik tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları tablo 3.42’de verilmiştir.

Tablo 3.41. Algılanan Anne Tutumu ve Karar Verme Durumuna İlişkin Karar Verme Ölçeği Betimsel İstatistikleri

Stil	Tutum	N	$\bar{X}$	ss
Öz Saygı	Baskıcı/Otoriter	100	11,10	3,72
	Eşitlikçi/demokratik	454	11,77	3,16
	Tutarsız	141	10,35	3,33
	İlgisiz	15	10,47	3,04
	Toplam	710	11,37	3,32
İhtiyatlı Seçicilik	Baskıcı/Otoriter	102	12,32	3,85
	Eşitlikçi/demokratik	452	12,89	3,36
	Tutarsız	143	11,73	3,63
	İlgisiz	15	11,47	2,87
	Toplam	712	12,55	3,51

Tablo 3.41. Algılanan Anne Tutumu ve Karar Verme Durumuna İlişkin Karar Verme Ölçeği Betimsel İstatistikleri (Devam)

Umursamazlık	Baskıcı/Otoriter	103	4,37	3,17
	Eşitlikçi/demokratik	453	4,11	3,16
	Tutarsız	143	4,38	2,95
	İlgisiz	15	7,73	3,24
	Toplam	714	4,28	3,16
Panik	Baskıcı/Otoriter	103	7,95	4,12
	Eşitlikçi/demokratik	448	6,90	4,12
	Tutarsız	142	7,36	3,84
	İlgisiz	15	8,53	2,87
	Toplam	708	7,18	4,05
Sorumluluktan Kaçma	Baskıcı/Otoriter	102	5,13	3,06
	Eşitlikçi/demokratik	453	4,66	3,18
	Tutarsız	142	4,79	3,15
	İlgisiz	15	8,33	4,45
	Toplam	712	4,83	3,23

Anne tutumu farklı ergenlerin karar vermede özsaygı ve karar verme stilleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığını ortaya koymak için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testleri yapılmıştır.

Analiz sonucunda ergenlerin anne tutumu ile karar verme özsaygısı arasında anlamlı fark bulunmuştur ($F_{(3-706)} = 7,445$, $p < ,05$). Bu farklılığın hangi tutumlar arasında olduğunu bulmak için yapılan Tukey çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre Eşitlikçi/demokratik tutum ($\bar{X} = 11,77$) ile Tutarsız tutum ($\bar{X} = 10,35$) arasında olduğu görülmüştür.

Ergenlerin anne tutumu ile ihtiyatlı seçicilik stili arasında anlamlı fark bulunmuştur ($F_{(3-708)} = 4,698$, $p < ,05$). Bu farklılığın hangi tutumlar arasında olduğunu

bulmak için yapılan Tukey çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre Eşitlikçi/demokratik tutum ($\bar{X} = 12,32$) ile Tutarsız tutum ($\bar{X} = 11,73$) arasında olduğu görülmüştür.

Ergenlerin anne tutumu ile umursamazlık stili arasında anlamlı fark bulunmuştur ($F_{(3-710)} = 6,628$, $p < ,05$). Bu farklılığın hangi tutumlar arasında olduğunu bulmak için yapılan Tukey çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre; Baskıcı/Otoriter tutum ($\bar{X} = 4,37$) ile İlgisiz tutum ($\bar{X} = 7,73$), Eşitlikçi/demokratik tutum ($\bar{X} = 4,11$) ile İlgisiz tutum ($\bar{X} = 7,73$) ve Tutarsız tutum ($\bar{X} = 4,38$) ile İlgisiz tutum ($\bar{X} = 7,73$) arasında olduğu görülmüştür.

Ergenlerin anne tutumu ile sorumluluktan kaçma stili arasında anlamlı fark bulunmuştur ($F_{(3-708)} = 6,729$, $p < ,05$). Bu farklılığın hangi tutumlar arasında olduğunu bulmak için yapılan Tukey çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre Baskıcı/Otoriter tutum ($\bar{X} = 5,13$) ile İlgisiz tutum ($\bar{X} = 8,33$), Eşitlikçi/demokratik tutum ($\bar{X} = 4,66$) ile İlgisiz tutum ($\bar{X} = 8,33$) ve Tutarsız tutum ($\bar{X} = 4,79$) ile İlgisiz tutum ($\bar{X} = 8,33$) arasında olduğu görülmüştür.

Ergenlerin anne tutumu ile panik stili arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F_{(3-704)} = 2,623$, $p > ,05$). Bu sonuca göre ergenlerin anne tutumu ile tercih edilen karar verme stili olan panik stili üzerinde istatistiksel olarak belirleyici bir etkiye sahip değildir.

Tablo 3.42. Algılanan Anne Tutumu – Karar Verme Durumu Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Stil	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Özsaygı	Gruplar Arası	239,908	3	79,969	7,445	,000
	Gruplar İçi	7582,881	706	10,741		
	Toplam	7822,789	709			
İhtiyatlı Seçicilik	Gruplar Arası	170,729	3	56,910	4,698	,003
	Gruplar İçi	8575,647	708	12,112		
	Toplam	8746,376	711			

Tablo 3.42. Algılanan Anne Tutumu – Karar Verme Durumu Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları (Devam)

Umursamazlık	Gruplar Arası	194,295	3	64,765	6,628	,000
	Gruplar İçi	6937,241	710	9,771		
	Toplam	7131,536	713			
Panik	Gruplar Arası	128,565	3	42,855	2,623	,050
	Gruplar İçi	11501,654	704	16,338		
	Toplam	11630,219	707			
Sorumluluktan Kaçma	Gruplar Arası	205,775	3	68,592	6,729	,000
	Gruplar İçi	7217,336	708	10,194		
	Toplam	7423,111	711			

Elde edilen bulgulara göre “Annesini eşitlikçi/demokratik olarak algılayan ergenlerin karar verme de öz saygıları daha yüksektir ve karar verirken ihtiyatlı seçicilik stilini benimserler.” yönündeki hipotez desteklenmiştir. Bu hipoteze yönelik değerlendirmeler baba tutumu ile ilgili hipotez ile birlikte ele alınıp yorumlanacaktır.

3.3.7. Algılanan Baba Tutumu - Karar Verme Stilleri İlişkisi ile İlgili Bulgular

Algılanan baba tutumuna göre karar verme stillerine ilişkin betimsel istatistikler tablo 3.43’de, algılanan baba tutumu– karar verme durumu arasındaki ilişkiye yönelik tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları tablo 3.44’de verilmiştir.

Tablo 3.43. Algılanan Baba Tutumu ve Karar Verme Durumuna İlişkin Karar Verme Ölçeği Betimsel İstatistikleri

Stil	Tutum	N	$\bar{X}$	ss
Öz Saygı	Baskıcı/Otoriter	70	11,04	3,58
	Eşitlikçi/demokratik	478	11,75	3,09
	Tutarsız	133	10,48	3,54
	İlgisiz	27	10,00	3,95
	Toplam	708	11,37	3,30
İhtiyatlı Seçicilik	Baskıcı/Otoriter	71	11,73	3,62
	Eşitlikçi/demokratik	476	12,92	3,37
	Tutarsız	134	11,95	3,57
	İlgisiz	28	11,78	3,82
	Toplam	709	12,57	3,48
Umursamazlık	Baskıcı/Otoriter	71	4,39	3,31
	Eşitlikçi/demokratik	478	4,18	3,09
	Tutarsız	134	4,14	3,06
	İlgisiz	28	6,25	3,33
	Toplam	711	4,28	3,13
Panik	Baskıcı/Otoriter	71	7,56	3,89
	Eşitlikçi/demokratik	474	7,01	4,07
	Tutarsız	133	7,25	4,02
	İlgisiz	27	9,00	4,22
	Toplam	705	7,19	4,06
Sorumluluktan Kaçma	Baskıcı/Otoriter	70	4,88	3,35
	Eşitlikçi/demokratik	477	4,62	3,14
	Tutarsız	134	5,03	3,04
	İlgisiz	28	7,21	3,71
	Toplam	709	4,82	3,20

Baba tutumu farklı ergenlerin karar verme de özsaygı ve karar verme stilleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığını ortaya koymak için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testleri yapılmıştır.

Analiz sonucunda ergenlerin baba tutumu ile karar verme özsaygısı arasında anlamlı fark bulunmuştur ($F_{(3-704)} = 7,723$, $p < ,05$). Bu farklılığın hangi tutumlar arasında olduğunu bulmak için yapılan Tukey çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre Eşitlikçi/demokratik tutum ($\bar{X} = 11,75$) ile Tutarsız tutum ($\bar{X} = 10,48$) ve Eşitlikçi/demokratik tutum ($\bar{X} = 11,75$) ile İlgisiz tutum ($\bar{X} = 10,00$), arasında olduğu görülmüştür.

Ergenlerin baba tutumu ile ihtiyatlı seçicilik stili arasında anlamlı fark bulunmuştur ($F_{(3-705)} = 4,919$, $p < ,05$). Bu farklılığın hangi tutumlar arasında olduğunu bulmak için yapılan Tukey çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre Eşitlikçi/demokratik tutum ($\bar{X} = 12,92$) ile Baskıcı/Otoriter tutum ($\bar{X} = 11,73$) ve Eşitlikçi/demokratik tutum ($\bar{X} = 12,92$) ile Tutarsız tutum ($\bar{X} = 11,95$) arasında olduğu görülmüştür.

Ergenlerin baba tutumu ile umursamazlık stili arasında anlamlı fark bulunmuştur ($F_{(3-707)} = 4,007$, $p < ,05$). Bu farklılığın hangi tutumlar arasında olduğunu bulmak için yapılan Tukey çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre; Baskıcı/Otoriter tutum ($\bar{X} = 4,39$) ile İlgisiz tutum ($\bar{X} = 6,25$), Eşitlikçi/demokratik tutum ($\bar{X} = 4,18$) ile İlgisiz tutum ($\bar{X} = 6,25$) ve Tutarsız tutum ($\bar{X} = 4,14$) ile İlgisiz tutum ($\bar{X} = 6,25$) arasında olduğu görülmüştür.

Ergenlerin baba tutumu ile sorumluluktan kaçma stili arasında anlamlı fark bulunmuştur ($F_{(3-705)} = 6,186$, $p < ,05$). Bu farklılığın hangi tutumlar arasında olduğunu bulmak için yapılan Tukey çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre Baskıcı/Otoriter tutum ($\bar{X} = 4,88$) ile İlgisiz tutum ($\bar{X} = 7,21$), Eşitlikçi/demokratik tutum ($\bar{X} = 4,62$) ile İlgisiz tutum ($\bar{X} = 7,21$) ve Tutarsız tutum ($\bar{X} = 5,03$) ile İlgisiz tutum ($\bar{X} = 7,21$) arasında olduğu görülmüştür.

Ergenlerin baba tutumu ile panik stili arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F_{(3-701)} = 2,321$, $p > ,05$). Bu sonuca göre ergenlerin baba tutumu ile tercih edilen karar verme stili olan panik stili üzerinde istatistiksel olarak belirleyici bir etkiye sahip değildir.

Tablo 3.44. Algılanan Baba Tutumu – Karar Verme Durumu Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Stil	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Özsaygı	Gruplar Arası	232,613	3	77,538	7,273	,000
	Gruplar İçi	7505,449	704	10,661		
	Toplam	7738,062	707			
İhtiyatlı Seçicilik	Gruplar Arası	176,035	3	58,678	4,919	,002
	Gruplar İçi	8409,328	705	11,928		
	Toplam	8585,362	708			
Umursamazlık	Gruplar Arası	116,737	3	38,912	4,007	,008
	Gruplar İçi	6865,679	707	9,711		
	Toplam	6982,416	710			
Panik	Gruplar Arası	114,189	3	38,063	2,321	,074
	Gruplar İçi	11493,720	701	16,396		
	Toplam	11607,909	704			
Sorumluluktan Kaçma	Gruplar Arası	186,489	3	62,163	6,186	,000
	Gruplar İçi	7084,473	705	10,049		
	Toplam	7270,962	708			

Elde edilen bulgulara göre “Babasını eşitlikçi/demokratik olarak algılayan ergenlerin karar verme de öz saygıları daha yüksektir ve karar verirken ihtiyatlı seçicilik stilini benimserler.” yönündeki hipotez desteklenmiştir.

Brown ve Mann’a (1990) göre karar verme becerisi ve yeteneğinin gelişmesinde en önemli etkenlerden biri uygun aile çevresidir. Aile çevresi karar verme becerisinin öğrenilmesinde önemli bir laboratuvar olarak görülmüştür. Ergenler karar vermeyi ailenin diğer üyelerini karar verirken gözleyerek, verilen kararların etkilerini görerek ve kendileriyle ilgili kararları almak için teşvik edilerek öğrenirler. Bu şartları ise ancak

demokratik aile ortamı sağlar. Demokratik aile ortamında ergenlerin istekleri göz önünde bulundurulur, bağımsız davranmalarına olanak tanınarak ergenlerin tecrübe kazanmalarına imkân verilerek onların yaşlarına uygun kararlar alabilmeleri için cesaretlendirilirler. Demokratik aile ortamında büyüyen ergenlerin özgüvenleri yüksek olacağından daha az kaygı yaşarlar, çevrelerinden gelen uyarıcıları doğru bir şekilde değerlendirerek sağlıklı karar verme stilini benimserler.

Araştırma bulguları bu bilgiyi destekler niteliktedir. Anne ve babasını demokratik eşitlikçi olarak gören ergenlerin karar verme öz saygılarının diğer gruptakilere göre daha yüksek olduğu ve en sağlıklı karar verme stili olarak görülen ihtiyatlı-seçicilik stilini tercih ettikleri görülmüştür.

Bu bulgular ile daha önceki çalışmalardan elde bulgular arasında uyum olduğu görülmüştür. Eldeleklioğlu (1996) tarafından yapılan araştırma da anne babasının tutumunu demokratik olarak gören ergenlerin mantıklı karar verme stili kullandıkları bulgulanmıştır. Kaçar'ın (2008) yaptığı çalışmada ise koruyucu anne baba tutumu ile kararsızlık stili arasında ilişki bulunurken diğer karar verme durumları ile ilişki bulunmamıştır. Tatlılıoğlu'nun (2010) araştırmasında ise anne-babalarının demokratik tutum sergilediğini ifade eden öğrencilerin karar vermede öz saygı puan ortalamaları anne-babaları değişken-tutarsız, koruyucu ve otoriter-baskıcı tutum sergileyen öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Taşdelen (2001) tarafından yapılan çalışmada ailelerini aşırı koruyucu-kollayıcı algılayan öğrenci grubunun bağımlı karar verme stilini, diğer gruptaki öğrencilere göre daha fazla tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır.

3.3.8. Herhangi Bir Konuda Karar Verilirken Görüş Alma Durumu - Karar Verme Stilleri İlişkisi ile İlgili Bulgular

Ailede herhangi bir konuda karar verilirken ergenlerin görüşünün alınıp alınmama durumuna göre karar verme ölçeğine ilişkin betimsel istatistikler tablo 3.45'de, herhangi bir konuda karar verilirken görüş alınıp alınmama durumu – karar verme stilleri arasındaki ilişkiye yönelik tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları tablo 3.46'da verilmiştir.

Tablo 3.45. Herhangi Bir Konuda Karar Verilirken Görüş Alma Durumuna göre Karar Verme Ölçeği Betimsel İstatistikleri

Stil		N	$\bar{X}$	ss
Öz Saygı	Hiçbir Zaman Sorulmaz	77	10,23	3,47
	Bazen Sorulur	493	11,26	3,23
	Her Zaman Sorulur	150	12,33	3,28
	Toplam	720	11,37	3,32
İhtiyatlı Seçicilik	Hiçbir Zaman Sorulmaz	79	12,04	4,03
	Bazen Sorulur	493	12,32	3,44
	Her Zaman Sorulur	150	13,43	3,41
	Toplam	722	12,52	3,53
Umursamazlık	Hiçbir Zaman Sorulmaz	81	5,17	3,67
	Bazen Sorulur	493	4,42	3,08
	Her Zaman Sorulur	150	3,50	3,023
	Toplam	724	4,31	3,17
Panik	Hiçbir Zaman Sorulmaz	79	7,43	4,21
	Bazen Sorulur	491	7,46	4,01
	Her Zaman Sorulur	146	6,12	3,99
	Toplam	716	7,18	4,06
Sorumluluktan Kaçma	Hiçbir Zaman Sorulmaz	81	5,44	3,39
	Bazen Sorulur	490	4,94	3,13
	Her Zaman Sorulur	151	4,22	3,37
	Toplam	722	4,85	3,22

Ailede herhangi bir konuda karar verilirken görüş alınıp alınmama durumuna göre ergenlerin karar verme de özsaygı ve karar verme stilleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığını ortaya koymak için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testleri yapılmıştır.

Yapılan analizler sonucunda aile içinde bir karar alınırken ergenin görüşünü alıp almama durumu ile karar verme özsaygısı arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($F_{(2-712)} = 11,454$, $p < ,05$). Bu farklılığın hangi durumlar arasında olduğunu ortaya koymak için yapılan Tukey çoklu karşılaştırma testi sonucunda; Hiçbir Zaman Sorulmayanlar ($\bar{X} = 10,23$) ile Her Zaman Sorulanlar ($\bar{X} = 12,26$), Hiçbir Zaman Sorulmayanlar ($\bar{X} = 10,23$) ile Bazen Sorulanlar ($\bar{X} = 11,26$) ve Her Zaman Sorulanlar ($\bar{X} = 12,26$) ile Bazen Sorulanlar ($\bar{X} = 11,26$) arasında olduğu bulunmuştur.

Aile içinde bir karar alınırken ergenin görüşünü alıp almama durumu ile karar verme stili ihtiyatlı seçicilik arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($F_{(2-719)} = 6,646$, $p < ,05$). Bu farklılığın hangi durumlar arasında olduğunu ortaya koymak için yapılan Tukey çoklu karşılaştırma testi sonucunda; Hiçbir Zaman Sorulmayanlar ($\bar{X} = 12,04$) ile Her Zaman Sorulanlar ($\bar{X} = 13,43$) ve Her Zaman Sorulanlar ($\bar{X} = 13,43$) ile Bazen Sorulanlar ($\bar{X} = 12,34$) arasında olduğu bulunmuştur.

Aile içinde bir karar alınırken ergenin görüşünü alıp almama durumu ile karar verme stili umursamazlık arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($F_{(2-721)} = 8,333$, $p < ,05$). Bu farklılığın hangi durumlar arasında olduğunu ortaya koymak için yapılan Tukey çoklu karşılaştırma testi sonucunda; Hiçbir Zaman Sorulmayanlar ($\bar{X} = 5,17$) ile Her Zaman Sorulanlar ($\bar{X} = 3,50$) ve Her Zaman Sorulanlar ($\bar{X} = 3,50$) ile Bazen Sorulanlar ($\bar{X} = 4,42$) arasında olduğu bulunmuştur.

Aile içinde bir karar alınırken ergenin görüşünü alıp almama durumu ile karar verme stili panik arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($F_{(2-713)} = 6,443$, $p < ,05$). Bu farklılığın hangi durumlar arasında olduğunu ortaya koymak için yapılan Tukey çoklu karşılaştırma testi sonucunda; Bazen Sorulanlar ($\bar{X} = 7,46$) ile Her Zaman Sorulanlar ($\bar{X} = 6,12$) arasında olduğu bulunmuştur.

Aile içinde bir karar alınırken ergenin görüşünü alıp almama durumu ile karar verme stili sorumluluktan kaçma arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($F_{(2-719)} = 4,524$, $p < ,05$). Bu farklılığın hangi durumlar arasında olduğunu ortaya koymak için yapılan

Tukey çoklu karşılaştırma testi sonucunda; Hiçbir Zaman Sorulmayanlar ($\bar{X} = 5,44$) ile Her Zaman Sorulanlar ($\bar{X} = 4,22$) ve Bazen Sorulanlar ($\bar{X} = 4,94$) ile Her Zaman Sorulanlar ($\bar{X} = 4,22$) arasında olduğu bulunmuştur.

Tablo 3.46. Herhangi Bir Konuda Karar Verilirken Görüş Alma Durumu – Karar Verme Stilleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Stil	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Özsaygı	Gruplar Arası	244,835	2	122,417	11,454	,000
	Gruplar İçi	7663,410	717	10,688		
	Toplam	7908,244	719			
İhtiyatlı Seçicilik	Gruplar Arası	163,507	2	81,754	6,646	,001
	Gruplar İçi	8844,721	719	12,301		
	Toplam	9008,229	721			
Umursamazlık	Gruplar Arası	164,662	2	82,331	8,333	,000
	Gruplar İçi	7123,165	721	9,880		
	Toplam	7287,827	723			
Panik	Gruplar Arası	209,224	2	104,612	6,443	,002
	Gruplar İçi	11576,441	713	16,236		
	Toplam	11785,665	715			
Sorumluluktan Kaçma	Gruplar Arası	93,244	2	46,622	4,524	,011
	Gruplar İçi	7409,300	719	10,305		
	Toplam	7502,544	721			

Elde edilen sonuçlara göre “*Ailede karar alınırken fikri sorulan ergenlerin karar verme de öz saygıları sorulmayanlara göre daha yüksektir ve karar verirken ihtiyatlı seçicilik stilini kullanırlar.*” şeklindeki hipotez desteklenmiştir.

Bu analiz sonuçları anne baba tutumlarından elde edilen sonuçlar ile paralellik göstermektedir. Demokratik – eşitlikçi tutumu benimseyen anne babaya sahip ergenler ile ailede karar alınırken fikri sorulan ergenlerin karar verme de öz saygılarının yüksek olduğu görülmüştür. Aynı şekilde her iki gruptaki ergenler karar verme durumunda ihtiyatlı seçicilik stilini kullanmaktadırlar. Yukarıda değinildiği gibi demokratik aile ortamında ergenlerin istekleri göz önünde bulundurulur, bağımsız davranmalarına olanak tanınarak ergenlerin tecrübe kazanmalarına imkân verilerek onların yaşlarına uygun kararlar alabilmeleri için cesaretlendirilirler. Karaçay (2015) tarafından yapılan araştırma bulgularına göre karar verirken ailesinden destek alan lise öğrencilerinin, bu desteği alamayan lise öğrencilerine göre daha Mantıklı/sistemik kararlar verdikleri tespit edilmiştir.

3.3.9. Aile Yapısı - Karar Verme Stilleri İlişkisi ile İlgili Bulgular

Aile yapısı ve karar verme durumuna ilişkin karar verme ölçeği betimsel istatistikleri tablo 3.47’de ve aile yapısı – karar verme stilleri arasındaki ilişkiye yönelik tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları tablo 3.48’de verilmiştir.

Tablo 3.47. Aile Yapısı ve Karar Verme Durumuna İlişkin Karar Verme Ölçeği Betimsel İstatistikleri

Stil	Aile Yapısı	N	$\bar{X}$	ss
Öz Saygı	Çekirdek	601	11,42	3,26
	Geniş	110	11,14	3,47
	Parçalanmış	10	11,00	5,12
	Toplam	721	11,37	3,31
İhtiyatlı Seçicilik	Çekirdek	600	12,53	3,57
	Geniş	111	12,39	3,31
	Parçalanmış	12	13,17	3,61
	Toplam	723	12,51	3,53

Tablo 3.47. Aile Yapısı ve Karar Verme Durumuna İlişkin Karar Verme Ölçeği Betimsel İstatistikleri (Devam)

Umursamazlık	Çekirdek	602	4,30	3,22
	Geniş	111	4,30	2,78
	Parçalanmış	12	5,17	4,13
	Toplam	725	4,31	3,17
Panik	Çekirdek	598	7,22	4,08
	Geniş	107	6,83	3,89
	Parçalanmış	12	8,33	4,25
	Toplam	717	7,18	4,06
Sorumluluktan Kaçma	Çekirdek	600	4,90	3,30
	Geniş	111	4,59	2,80
	Parçalanmış	12	4,58	3,40
	Toplam	723	4,85	3,22

Farklı aile yapısına sahip ergenlerin karar verme öz saygısı ve karar verme stilleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığını ortaya koymak için Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır.

Yapılan analizler sonucunda ergenlerin aile yapısı ile karar verme öz saygıları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F_{(2-718)} = 3,93$, $p > ,05$). Buna göre aile yapısı karar verme özsaygısı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip değildir.

Ergenlerin aile yapısı ile karar verme stili ihtiyatlı seçicilik arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F_{(2-720)} = 2,81$, $p > ,05$). Buna göre aile yapısı karar verme stili ihtiyatlı seçicilik üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip değildir.

Ergenlerin aile yapısı ile karar verme stili umursamazlık arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F_{(2-722)} = 4,42$, $p > ,05$). Buna göre aile yapısı karar verme stili umursamazlık üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip değildir.

Ergenlerin aile yapısı ile karar verme stili panik arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F_{(2-714)} = ,914$, $p > ,05$). Buna göre aile yapısı karar verme stili panik üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip değildir.

Ergenlerin aile yapısı ile karar verme stili sorumluluktan kaçma arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F_{(2-720)} = ,456$, $p > ,05$). Buna göre aile yapısı karar verme stili panik üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip değildir.

Tablo 3.48. Aile Yapısı – Karar Verme Stilleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Stil	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Özsaygı	Gruplar Arası	8,66	2	4,33	,393	,675
	Gruplar İçi	7906,48	718	11,01		
	Toplam	7915,14	720			
İhtiyatlı Seçicilik	Gruplar Arası	7,03	2	3,51	,281	,755
	Gruplar İçi	9001,47	720	12,50		
	Toplam	9008,49	722			
Umursamazlık	Gruplar Arası	8,92	2	4,46	,442	,643
	Gruplar İçi	7280,63	722	10,08		
	Toplam	7289,55	724			
Panik	Gruplar Arası	30,089	2	15,04	,914	,402
	Gruplar İçi	11755,61	714	16,46		
	Toplam	11785,70	716			
Sorumluluktan Kaçma	Gruplar Arası	9,49	2	4,74	,456	,634
	Gruplar İçi	7496,47	720	10,41		
	Toplam	7505,96	722			

Bu sonuçlara göre “Geniş ailede büyüyen ergenlerin karar verme de öz saygı düzeyleri çekirdek ailede büyüyen ergenlere göre daha yüksektir ve geniş ailede

büyüyen ergenler ihtiyatlı seçicilik stilini benimserler” yönündeki hipotez desteklenmemiştir. Bu sonuç Tatlılıoğlu (2010) ve Yalçınkaya (2001) tarafından yapılan çalışmaların sonuçlarıyla örtüşmektedir.

3.4. TANRI ALGISI VE KARAR VERME STİLLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ İLE İLGİLİ BULGULAR

Ergenlerin Tanrı’yı olumlu veya olumsuz algılaması ile karar verme özsaygısı ve karar verme stilleri arasındaki ilişkiyi belirlemek için Spearman sıra farkları korelasyon analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonuçları tablo 3.49’da verilmiştir.

Tablo 3.49. Tanrı Algısı ve Karar Verme Stilleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Spearman Sıra Farkları Korelasyon Analizi Sonuçları

Karar Verme Stilleri		Tanrı Algısı
Öz Saygı	Korelasyon (r)	,254**
	p (2-tailed)	,000
	N	704
İhtiyatlı Seçicilik	Korelasyon (r)	,272**
	p (2-tailed)	,000
	N	706
Umursamazlık	Korelasyon (r)	-,210**
	p (2-tailed)	,000
	N	708
Panik	Korelasyon (r)	-,173**
	p (2-tailed)	,000
	N	702
Sorumluluktan Kaçma	Korelasyon (r)	-,273**
	p (2-tailed)	,000
	N	706

Ergenlerin Tanrı algısı ile karar verme öz saygısı arasında bir ilişkinin olup olmadığını ortaya koymak için yapılan Spearman sıra farkları korelasyon işlemi, Tanrı algısı ve karar verme özsaygısı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğunu göstermektedir ($r = ,254$, $p < ,01$).

Ergenlerin Tanrı algısı ile karar verme stili ihtiyatlı seçicilik arasında bir ilişkinin olup olmadığını ortaya koymak için yapılan Spearman sıra farkları korelasyon işlemi, Tanrı algısı ve karar verme stili ihtiyatlı seçicilik arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğunu göstermektedir ($r = ,272$, $p < ,01$).

Tablo 3.49 incelendiğinde Tanrı algısı ile umursamazlık stili arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r = -,210$, $p < ,01$).

Ergenlerin Tanrı algısı ile panik stili arasında da negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır ($r = -,173$, $p < ,01$).

Analiz işlemi sonucuna göre Tanrı algısı ile sorumluluktan kaçma stili arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır ($r = -,273$, $p < ,01$).

Elde edilen bulgulara göre *“Tanrı’yı olumlu algılayan ergenlerin karar vermede öz saygı düzeyleri daha yüksektir ve Tanrı’yı olumlu algılayan ergenler ihtiyatlı seçicilik stilini kullanırlar”* yönündeki ana hipotez desteklenmiştir.

Elde edilen sonuçlara göre olumlu Tanrı algısına sahip ergenlerin karar verme özsaygılarının yüksek olduğu ve herhangi bir karar verme durumunda ihtiyatlı seçici davrandıkları görülmüştür. Tanrı olumlu algılandıkça diğer stillerin kullanımı azalmaktadır. Güler (2007), Akyüz (2010), Koç (2011), Kula (2012) ve Alçelik (2013), tarafından yapılan araştırmalarda olumlu Tanrı algısına sahip bireylerin benlik algısının yüksek olduğu olumsuz Tanrı algısına sahip bireylerin ise benlik saygılarının düşük olduğu bulunmuştur. Ayrıca Avşaroğlu (2007), Yılmaz (2011) ve Taşgit (2012) tarafından yapılan araştırmalarda ise karar verme özsaygısı ve benlik saygısı değerleri arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişkinin olduğu ortaya çıkmıştır. Bu çalışmalardan elde edilen sonuçlar ile bu çalışmadan elde edilen bulgular birlikte değerlendirildiğinde olumlu Tanrı algısının ergenlerin benlik saygısı üzerinde olumlu etki bıraktığı bu olumlu benlik saygısının da ergenlerin karar verme özsaygılarını olumlu yönde etkilediği ortaya çıkmaktadır.

SONUÇ

Ergenlerin Tanrı algısı ile karar verme stilleri arasındaki ilişkinin belirlenmeye çalışıldığı bu araştırmanın örneklemini, Elâzığ il merkezinde ve Mardin ili Kızıltepe ilçesinde eğitimlerine devam, tesadüfi örneklem yoluyla seçilen, 13-18 yaş aralığındaki 730 ergen oluşturmaktadır. Araştırmada, Tanrı algısı ile ilgili veriler Güler (2007b) tarafından geliştirilen Tanrı Algısı Ölçeği (TA); karar verme stillerine ilişkin veriler ise Çolakkadıoğlu tarafından Türkçeye uyarlanan Ergenlerde Karar Verme Ölçeği (EKVÖ) kullanılarak elde edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda araştırmanın temel ilişki hipotezleri desteklenmiş olup araştırmada aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

Araştırmada cinsiyet ile Tanrı algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Buna göre kızların Tanrı algısı erkeklere göre daha olumludur.

Sınıf düzeyi ile Tanrı algısı arasında istatistiksel olarak bir ilişki görülmemiştir. Ancak 7. sınıfta okuyan öğrenciler ile 11. sınıfta okuyan öğrenciler ve 11. sınıftaki öğrenciler ile 12. sınıf öğrencilerinin Tanrı algıları arasında farklılaşma görülmüştür. 7. ve 12. sınıf öğrencileri Tanrı'yı 11. sınıf öğrencilerine göre daha olumlu algılamaktadırlar.

Çalışmada yaş ile Tanrı algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Başka bir ifade ile ergenlerin Tanrı algılarının olumlu veya olumsuz olmasında yaş belirleyici bir etkiye sahip değildir. Ergenliğin ilk dönemleri olan yaşlarda -çocukluk dönemi dini yaşantılarının etkisiyle- ergenlerin Tanrı algısı puanlarının daha yüksek olduğu ergenliğin ortalarına doğru puanlarda düşüş gözlemlendiği ve ergenliğin sonlarına doğru ise Tanrı algısı puanlarının yeniden yükseldiği görülmüştür.

Araştırmada, anne babanın öğrenim düzeyi ve sosyo-ekonomik düzey ile Tanrı algısı arasında anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir.

Ergenler tarafından algılanan anne baba tutumu (Baskıcı/Otoriter, Eşitlikçi/Demokratik, Tutarsız ve İlgisiz) ile Tanrı algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna göre anne ve babalarının tutumunu Eşitlikçi/Demokratik olarak gören ergenlerin Tanrı algıları diğerlerine göre daha olumludur.

Aile yapısı (geniş, çekirdek ve parçalanmış aile) ile Tanrı algısı puanları arasında istatistikse olarak farklılık gözlemlenmemiştir.

Araştırmada okul dışında alınan dini eğitimin ergenlerin Tanrı algısını olumlu yönde etkilediği bulunmuştur. Okul dışında dini eğitim alan ergenlerin Tanrı algıları kısmen eğitim alanlara ve eğitim almayanlara göre daha olumlu olduğu görülmüştür.

Ergenlerin öznel dindarlık algıları (Dindar, Biraz Dindar, Dine İlgisiz) ile Tanrı algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Buna göre kendilerini dindar olarak gören ergenlerin Tanrı algısının biraz dindar ve dine ilgisiz olarak görenlere göre daha olumlu olduğu görülmüştür. Ayrıca kendilerini biraz dindar algılayan ergenler ise dine ilgisiz gruba göre daha olumlu Tanrı algısına sahiptir.

Ailede verilen din eğitiminde kullanılan yöntem Tanrı algısının olumlu veya olumsuz olması üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Aile içinde dini bilgi, dua, sure ve ibadetlerin sevgi ve hoşgörü ile öğretildiği ergenlerin Tanrı'yı daha olumlu algıladıkları saptanmıştır.

Araştırmada kızların karar verme özsaygısının erkelere göre daha yüksek olduğu ve cinsiyet ile umursamazlık ve sorumluluktan kaçma karar verme stilleri arasında anlamlı bir ilişki bulunurken, ihtiyatlı seçicilik ve panik stillerinin ise cinsiyete göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre, erkekler kızlara göre karar verme durumunda daha umursamaz davranmakta ve sorumluluk almaktan kaçınmaktadır.

Yaş karar verme özsaygısı ile umursamazlık, sorumluluktan kaçma ve panik stilleri üzerinde belirleyici bir etkiye sahip değildir. İhtiyatlı-seçicilik stili ile yaş arasında ise anlamlı fark bulunmuştur. Bu farkın ise 13 ile 16 yaş ve 16 ile 18 yaş arasında olduğu görülmüştür.

Ergenlerin karar verme öz saygıları ile ihtiyatlı seçicilik, sorumluluktan kaçma ve panik karar verme stillerini kullanmaları, annelerinin öğrenim düzeyine göre farklılık göstermemektedir. Ancak annesi ortaokul mezunu olan ergenler ile annesi lise mezunu olan ergenlerin umursamazlık stilini kullanmaları açısından farklılaşmaktadır. Annesi ilkokul mezunu olan ergenler annesi lise mezunu olan ergenlere göre karar verirken daha umursamaz davranmaktadırlar.

Baba öğrenim düzeyinin ergenlerin karar vermede umursamaz olmaları üzerinde etkili olduğu bulunmuştur. Babası okur-yazar ergenler üniversite mezunu olan ergenlere göre daha umursamaz davranmaktadırlar

Araştırmada sosyo-ekonomik düzey ve aile yapısının (geniş, çekirdek ve parçalanmış aile) karar verme özsaygısı ve karar verme stilleri üzerinde bir farklılaşmaya yol açmadığı görülmüştür.

Anne babasının tutumunu eşitlikçi/demokratik olarak gören ergenlerin karar verme özsaygılarının yüksek olduğu ve sağlıklı karar verme stili olan ihtiyatlı seçicilik stilini kullandıkları saptanmıştır. Anne baba tutumu ile panik stili arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir.

Aile içinde herhangi bir konuda karar alınırken görüşü her zaman alınan ergenlerin karar verme özsaygılarının diğer gruptakilere göre daha yüksek olduğu ve ihtiyatlı seçicilik stilini kullandıkları tespit edilmiştir. Diğer tüm stillerde aile içinde karar verme durumunda ergenlerin görüşünün alınma durumuna göre farklılaşmaktadır.

Ergenlerin Tanrı algısı ile karar verme özsaygısı ve Tanrı algısı ile ihtiyatlı seçicilik stili arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Yani Tanrı algısı olumlu oldukça karar verme özsaygısı artmakta ve herhangi bir durumda karar veren ergenler ihtiyatlı-seçici davranmaktadırlar. Tanrı algısı ile diğer stiller (umursamazlık, sorumluluktan kaçma ve panik stili) arasında ise negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Tanrı algısı ve karar verme stilleri ile ilgili sonuçlar ayrı ayrı ele alındığında daha önce yapılan birçok çalışma ile benzerlik gösterdiği görülmektedir. Ancak literatürde Tanrı algısı ve karar verme stilleri arasındaki ilişkiyi ele alıp inceleyen bir araştırmanın olmayışı bu araştırma sonuçlarını değerli yapmaktadır. Araştırma sonucuna göre eşitlikçi-demokratik bir aile ortamında büyüyen, hoşgörü ve sevgiye dayalı olarak dini bir eğitim alan ergenlerin Tanrı algılarının daha olumlu olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca eşitlikçi demokratik bir ailede büyüyen ve karar verme durumlarında görüşü alınan ergenlerin karar verme öz saygılarının daha yüksek olduğu ve karar verirken ihtiyatlı seçicilik stilini kullandıkları görülmüştür. Olumlu Tanrı algısına sahip bireylerin kendilerini de olumlu olarak algıladıkları ve kendilerini sevilen ve kabul edilen olarak gördükleri varsayılmaktadır (Güler, 2007a: 2). Bu bireylerin olumlu benlik saygısına

sahip oldukları ve bu durumun karar verme sürecine yansıdığı söylenebilir. Olumlu Tanrı algısına sahip bireylerin karar verme öz saygılarının daha yüksek olması sonucu ile bu varsayım paralellik göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Adair, J. (2000). Karar Verme ve Problem Çözme. (Çev. Nurdan Kalaycı). Ankara. Gazi Kitabevi.
- Akyüz, Z. (2010). *Gençlerde Benlik Saygısı Ve Tanrı Tasavvuru*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Albayrak, A. (1995). *Ergenlerin Dini Gelişiminde Sevgi ve Korku Motifinin Etkinliği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alçelik, Z. (2013). *Yaşlılık Döneminde Tanrı Tasavvuru Ve Benlik Saygısı*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altaş, N. (2004). Gençlik Döneminde Din Olgusu Ve Liselerde Din Öğretimi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Alver, B. (2003). *Çeşitli Kamu Kurum Ve Kuruluşlarında Çalışanların Empatik Becerileri, Karar Stratejileri Ve Psikolojik Belirtileri Arasındaki İlişkiler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Arslan, M. (2015). “Postmodern Çağda Medya ve Yeni Dinsel Kimlikler”. Diyanet Aylık Dergisi. 296, 12-16
- Avşaroğlu, S. (2007). *Üniversite Öğrencilerinin Karar Vermede Özsaygı, Karar Verme Ve Stres Başaçıkma Stilllerinin Benlik Saygısı Ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ay, M. E. (2015). *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım?*. İstanbul: Timaş Yayınları
- Aydın, A.R. (1996). “Çocuğun Dini Şahsiyet Kazanmasında Ailenin Önemi”. On dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. 8, 211-220.
- Bacanlı, F. (2000). “Kararsızlık Ölçeğinin Geliştirilmesi”. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi. 2 (14), 7-16.

- Bahadır, A.(2010). “Ergenlik Döneminde Dinî Şüphe Ve Tereddütler”. Diyanet Dergisi. 233. Erişim Tarihi:10 Aralık 2015, <http://www.diyandetdergisi.com/diyandetdergisi-dergi-137.html>
- Brown, J.E., Mann, L. (1990). “The Relationship Between Family Structure And Process Variables And Adolescent Decision Making”. *Journal of Adolescence*. 13, (1), 25-37.
- Budak, S. (2005). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Burger, J.M. (2006). *Kişilik*. (Çev. İnan Deniz ERGUVAN SARIOĞLU). İstanbul: Kaknüs yayınları
- Byrnes, J. P. ve McClenney, B. (1994).”Decision-Making in Young Adolescents and Adults”. *Journal of Experimental Child Psychology*, 58, 359-388
- Can, A. (2014). *SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Certel, H. (2014). *Din Psikolojisi*. Isparta: Berikan Yayınevi.
- Coşkun, A. (2006). *Okul Hayatı ve Dini Eğitim*. İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Crow, L. R. Ve Crow, A. (1956). *Adolescence Development and Adjustment*. Newyork: McGraw-Hill Book Company.
- Cüceloğlu, D. (2008). *İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Çankırılı, A. (2011). *Çocuğun Manevi Eğitimi*. İstanbul: Zafer Yayınları.
- Çayır, C. (2013). “Çocuklarda Tanrı Tasavvuru Üzerine Bir Araştırma”. Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. 15 (2), 25-60
- Çoban, A. E., Hamamcı, Z. (2006). “Kontrol Odakları Farklı Ergenlerin Karar Stratejileri Açısından İncelenmesi”. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 14(2), 393-402.
- Çolakkadioğlu, O. (2003). *Ergenlerde Karar Verme Ölçeğinin Uyarlama Çalışması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Çolakkadioğlu, O. (2010). *Çatışma Kuramına Dayalı Olarak Geliştirilen Karar Verme Beceri Eğitimi Grup Uygulamalarının Ergenlerin Karar Verme Stilllerine Etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Deniz, M. E. (2002). *Üniversite öğrencilerin karar verme stratejileri ve sosyal beceri düzeylerinin TA-baskın ben durumları ve bazı özlük niteliklerine göre karşılaştırmalı olarak incelenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Deveci, F. (2011). *Ergenlerde Karar Verme Stilleri İle Algılanan Sosyal Destek Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dınvar, P.E. (2011). *Travma Sonrası Stres, Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ve Tanrı Algısı Arasındaki İlişki*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Dinklage, L.B. (1966). *Adolescent Choice And Decision Making*. Monograph. Harward School of Eduction, Cambrige: MASS
- Dolgin, K. G. (2014). *Ergenlik Psikolojisi Gelişim, İlişkiler ve Kültür*. (Çev. Duygu Özen). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Durmuş, B., Yurtkuru, E.S. ve Çinko, M. (2013). *Sosyal Bilimlerde SPSS’le Veri Analizi*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Dülger, Ö. (2009). *Ergenlerde Algılanan Sosyal Destek İle Karar Verme Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Eldeleklioğlu, J. (1996). *Karar Stratejileri İle Ana Baba Tutumları Arasındaki İlişki*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Erdoğan, E. (2014a). “Üniversite Öğrencilerinde Tanrı Algısının Dini Yönelim Biçimleri İle İlişkisi”. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 11 (25), 167-185.

- Erdoğan, E. (2014b). *Tanrı Algısı, Dini Yönelim Biçimleri Ve Dindarlığın Psikolojik Dayanıklılıkla İlişkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güçray, S.S. (2001). “Ergenlerde Karar Verme Davranışlarının Öz Saygı Ve Problem Çözme Becerileri Algısı İle İlişkisi”. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 8(8), 106-121.
- Güler, Ö. (2007). *Tanrı'ya Yönelik Atıflar, Benlik Algısı Ve Günahkârlık Duygusu*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güler, Ö. (2007b). “Tanrı Algısı Ölçeği (TA): Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. (1), 123-133.
- Hökelekli, H. (2009). *Çocuk, Genç, Aile Psikolojisi Ve Din*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Hökelekli, H. (2010a). *Din Psikolojisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Hökelekli, H. (2010b). *Din Psikolojisi Giriş*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Kaçar, B. (2008). *Lise Öğrencilerinin Karar Stratejileri Ve Transaksiyonel Analiz Ego (Ben) Durumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Karabekiroğlu, K. (2009). *Anne - Babalar İçin Ergen Ruh Sağlığı Rehberi*. İstanbul: Say Yayınları
- Karaca, F. (2007). *Dini Gelişim Teorileri*. İstanbul: Dem Yayınları
- Karaca, F. (2015). *Din Psikolojisi*. Trabzon: Eser Ofset Matbaacılık.
- Karaca, F. (2016). *Dini Gelişim Psikolojisi*. Trabzon: Eser Ofset Matbaacılık.
- Karaçay, N. (2015). *Liseli Ergenlerin Karar Verme Stratejilerinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kartopu, S. (2014). “Yaşamı Sürdürme Nedenlerinin Tanrı Algısıyla İlişkisi”. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9 (2), 887-903

- Kartopu, S. ve Tanrıverdi, H. (2013). “Dini Kavramlarla İlgili Algıların Oluşumunda Çocukluk Döneminin Etkisi: Gümüşhane Üniversitesi Örneği”. *The Journal of Academic Social Science Studies, Jassstudies*. 6 (7), 621-656.
- Kayıklık, H. (2011). *Din Psikolojisi Bireysel Dindarlık Üzerine*. Adana: Baran Ofset.
- Koç, A. (2011). *Üniversite Öğrencilerinde Tanrı Tasavvuru, Benlik Algısı Ve Öfke Yaşantısı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Köknel, Ö. (1998). *Korkular Takıntılar Saplantılar*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Köse, A. (2002). *Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Birinci Sınıf Öğrencilerinin Cinsiyet Ve Algılanan Sosyo-Ekonomik Düzey Açısından Psikolojik İhtiyaçları Ve Karar Verme Stratejilerinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kula, T. (2012). *Ergenlerde öfke duygusu, benlik algısı, Tanrı algısı, suçluluk ve utanç duyguları açısından bir değerlendirme: Diyarbakır örnekleme*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kulaksızoğlu, A. (2009). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Kuşat, A. (2006). “Ergenlerde Allah Tasavvuru.” Ünver Günay ve Celalettin Çelik (Ed.). *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi*. (s. 113-145). Adana: Karahan Kitapevi.
- Kuzgun, Y. (1992). “Karar Stratejileri Ölçeği: Geliştirilmesi ve Standardizasyonu.” Rüveyde Bayraktar ve İhsan Dağ (Ed.). VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Kuzgun, Y. (2000). *Meslek Danışmanlığı Kuram ve Uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Mehmedoğlu, A. U. (2011). *Tanrıyı Tasavvur Etmek*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Mehmedoğlu, A.U. (2010). “Tanrı Tasavvurları” . Hayati Hökelekli (Ed.). *Din Psikolojisi* (ss. 169-190). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Nar, E. (2006). *Kimse Beni Anlamıyor! Gençlik Ve Ergenlik Psikolojisi Adına Merak Edilen Her Şey*. İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı.

- Nelsen, Cheek, ve Au. (1985). "Gender Differences in Images of God". *Journal for the Scientific Study of Religion*, 24 (4), 396-402
- Noffke, J.,L. ve McFadden, S., H., (2001). "Denominational and Age Comparisons of God Concepts". *Journal for the Scientific Study of Religion*, 40(4), 747-756.
- Candangil, S.Ö. (2005). *Denetim Odakları Farklı Lise Öğrencilerinin Bazı Kişisel, Sosyal Ve Ailesel Özelliklerine Göre Karar Vermede Öz-Saygı Ve Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Öztabak, M. Ü. (2013). *Farklı Okul Türlerinde Öğrenim Gören Lise Öğrencilerinin Sınıf Seviyelerine Göre Düşünme Stilleri İle Karar Verme Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Peker, H. (2011). *Din Psikolojisi*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Plotnik, R. (2009). *Psikolojiye Giriş*. (Çev. Tamer Geniş). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Potvin, R.H., (1977). "Adolescent God Images". *Review of Religious Research*, 19 (1), 42-53.
- Rosenblum, G.D. ve Lewis, M. (2003). "Emotional Development in Adolescence". Gerald R. Adams ve Michael D. Berzonsky (Ed.). *Blackwell Handbook of Adolescence*. (ss. 269 – 289). Blackwell Publishing.
- Ross, J.A. (1981). "Improving Adolescent Decision-Making Skills". *Curriculum Inquiry*. 3 (11), 279- 295.
- Salman, Y. (2015). "Medya ve Din Algısı". *Diyanet Aylık Dergisi*. 296, 6-11.
- Santrock, J.W. (2014). *Ergenlik*. (çev. Şahbal Aras). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Scott S. G. ve Bruce, R.A. (1995). "Decision – Making Style: The Development and Assessment of a New Measure". *Educational and Psychological Measurement*, 55, 818 – 831.
- Selçuk, Z. (2009). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Seyhan, B. Y. (2014a). “Üniversite Öğrencileri Örnekleminde Dua Tutumu Ve Tanrı Tasavvuru”. *Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*. 14 (2), 175-204.
- Seyhan, B. Y. (2014b). “Üniversite Öğrencilerinde Tanrı Tasavvuru Ve Psikolojik İyi Olma Hali Arasındaki İlişkiler”. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 18 (1), 65-97.
- Steinberg, L. (2007). *Ergenlik*. (Çev. Figen ÇOK). Ankara: İmge Kitapevi Yayınları
- Şener, Nihal. (2015). “Söyleşi”. *Diyanet Aylık Dergisi*. 296, 28-32
- Şimşek, A. (2012). “Araştırma Modelleri”. Ali Şimşek (Ed.). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. (ss. 80-107). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Talılıoğlu, K. (2010). *Farklı Öz-Anlayış Düzeylerine Sahip Üniversite Öğrencilerinin Karar Vermede Özsaygı, Karar Verme Stilleri Ve Kişilik Özelliklerinin Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Tarhan, N. (2010). *Var mı Beni Anlamak İsteyen*. İstanbul: Timaş Yayınları
- Taşdelen, A. (2001). “Öğretmen Adaylarının Bazı Psiko Sosyal Değişkenlere Göre Karar Verme Stilleri”. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10, 40-52.
- Taşgit, M. S. (2012). *Üniversite Öğrencilerinin Benlik Saygısı Ve Karar Verme Düzeylerinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karaman: Karamanoğlu MehmetBey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Tiryaki, M. G. (1997). *Üniversite Öğrencilerinin Karar Verme Davranışlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Tunç, A. (2011). *İlköğretim 7. Ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Karar Vermede Özsaygı Ve Karar Verme Stilleri İle Algılanan Ana Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

- Uysal, V., Batan, S. N., Baş, S., Zafer, H. (2014). “Ergenlerin Tanrı Algılarıyla Sosyal Kaygı Ve Umut Düzeyleri Arasındaki İlişki”. Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi. 11 (42), 221-237.
- Yalçinkaya, H. (2001). *İlköğretim Okulu 11-16 Yas Öğrencilerinin Ailede Karar Vermeye Katılımı Konusundaki Görüşleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yapıcı, A. (1997). *İslam’da Tövbe Ve Dini Yaşayıştaki Rolü*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- Yavuzer, H. (2005a). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yavuzer, H. (2005b). *Gençleri Anlamak*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yeşilyaprak, B. (2005). *Eğitimde Rehberlik Hizmetleri Gelişimsel Yaklaşım*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım. 11. Baskı
- Yılmaz, A. S. (2011). *Üniversite Öğrencilerinin Karar Vermede Özsaygı Ve Karar Verme Stillerinin Benlik Saygısı Ve Utangaçlık Açısından İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yorulmaz, B. (2015). “Sinema ve Din”. Diyanet Aylık Dergisi. 296, 17-21.
- Yörükoğlu, A. (1993). *Gençlik Çağı Ruh Sağlığı Ve Ruhsal Sorunlar*. İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.
- Yörükoğlu, A. (2004). *Çocuk Ruh Sağlığı Çocuk Yetiştirme Sanatı Ve Kişilik Gelişimi*. İstanbul: Özgür Yayınları
- Yüksel, A. Ş. (2013). “Dini Gelişim”. Mustafa Doğan Karaçoşkun (Ed.). Din Psikolojisi (ss. 112-126). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Zunker, V. G. (1989). *Career Counseling: Applied Concepts of Life Planning*. Pacific Grove: Brooks/Cole Pub. Co.

EKLER**EK: 1 ANKET FORMU****Sevgili öğrenciler;**

Elinizdeki anket, Allah'a ilişkin duygu ve düşünceleriniz ile herhangi bir konuda karar verirken hissettikleriniz ve bu konuda yaptığınız seçimler arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan bilimsel bir araştırmada kullanılmak üzere tasarlanmıştır. Araştırmadan sağlıklı ve doğru bilgiler elde edilebilmesi için lütfen çekinmeden gerçek fikirlerinizi belirtmeye çalışınız. Kendinizi rahat hissetmeniz için sizden kimliğinizle ilgili hiçbir bilgi istenmemektedir. Lütfen her soruyu okuyunuz ve atlama yapmadan işaretleyiniz. Katkınız için şimdiden teşekkür ederim.

Murat DOĞAN
Rehber Öğretmen

- 1. Cinsiyetiniz:** () Kız () Erkek
- 2. Kaçınıcı sınıfta okumaktasınız?** (8) (9) (10) (11) (12)
- 3. Yaşınız:** (13) (14) (15) (16) (17) (18)

4. Anne babanızın öğrenim düzeyi:**Anne Baba**

Okur-yazar değil	()	()
İlkokul	()	()
Ortaokul	()	()
Lise	()	()
Üniversite	()	()

5. Sosyo-ekonomik düzeyiniz?

- () Alt () Ortanın Altı () Orta () Ortanın Üstü () Üst

6. Küçüklüğünüzden beri anne ve babanızın size karşı tutumu nasıldır?**Anne Baba**

Baskıcı/Otoriter	()	()
Eşitlikçi/Demokratik	()	()
Tutarsız (Bazen Baskıcı Bazen Eşitlikçi)	()	()
İlgisiz	()	()

7. Ailenizde herhangi bir karar alınırken sizin de görüşünüz sorulur mu?

() Hiçbir zaman sorulmaz () Bazen sorulur () Her zaman sorulur

8. Nasıl bir ailede büyüdüünüz?

- () Anne, baba ve çocukların olduğu bir ailede.
 () Dede, nine, anne, baba ve çocukların olduğu ailede.
 () Anne veya babanın olmadığı parçalanmış ailede.

9. Okul dışında (Kuran Kursu, Dernek, Vakıf vb.) herhangi bir din eğitimi aldınız mı?

() Evet () Hayır () Kısmen

10. Kendinizi dini açıdan nasıl değerlendiriyorsunuz?

() Dindar () Biraz Dindar () Dine İlgisiz

11. Ailenizde dini bilgiler, dualar, sureler ve ibadetler size nasıl öğretilir?

- () Sevgi, hoşgörü ve mükâfat ile.
 () Korku, baskı ve zorlama ile.
 () Ailemde dini konularda bana herhangi bir şey öğretilmez.
 () Diğer (yazınız).....

Aşağıda verilen her bir ifadeyi dikkatlice okuyunuz, ifadenin sizi ne kadar yansıttığını, karşısında bulunan derecelendirilmiş kutucuklara çarpı (X) işareti koyarak cevaplayınız.		Hiç	Kısmen	Biraz	Oldukça	Tamamen
1	Allah'ın bana karşı çok merhametli olduğunu hissediyorum.					
2	Allah'ı düşünmek bana sıkıntı veriyor.					
3	Allah'ın beni bağışlayacağını zannetmiyorum.					
4	Allah'ı düşündüğümde içimden gelen tek duygu: sevgi.					
5	Allah'ın bana olan sevgisini hissedebiliyorum.					
6	Allah'ın bana şefkatle davrandığını hissedebiliyorum.					
7	Allah'ı düşündüğümde utanıyorum ve kendimi suçlu hissediyorum.					
8	Allah'ın bana karşı çok acımasız olduğunu düşünüyorum.					
9	Allah'ı düşünmek bana güven veriyor.					

10	Allah aklıma geldiğinde O'ndan kaçıp uzaklaşmak istiyorum.					
11	Allah'ı düşünmek beni mutlu ediyor ve içim sevinçle doluyor.					
12	Allah, ne yaparsam yapayım kusurlarımı örtüyor.					
13	Allah, her zaman güvenilebileceğim tek kaynaktır.					
14	Allah'ı düşününce kendim için kaygılanıyorum.					
15	Allah, benim için korkutucudur.					
16	Zor zamanlarımda, Allah'ın, yanımda olmadığını hissediyorum.					
17	Allah, bütün insanları karşılık beklemeden sever.					
18	Allah, yaptıklarım için beni cezalandırıyor.					
19	Allah'ı düşünmekle huzur buluyorum.					
20	Allah, bence gerçekten de çok bağışlayıcıdır.					
21	Allah'ın bana yakın olduğunu sanmıyorum.					
22	Allah'ın beni her durumda koruduğunu biliyorum.					

Aşağıda verilen her bir ifadeyi dikkatlice okuyunuz, ifadenin sizi ne kadar yansıttığını, karşısında bulunan derecelendirilmiş kutucuklara çarpı (X) işareti koyarak cevaplayınız.		Hiçbir Zaman Doğru Değil	Bazen Doğru	Sık Sık Doğru	Her Zaman Doğru
1	Karar verme yeteneğime güvenirim.				
2	Karar verme konusunda çoğu insan kadar başarılı değilim.				
3	İyi kararlar veren birisi olduğumu düşünürüm.				
4	Cesaretimin kırıldığı öyle durumlar oluyor ki, karar vermek için çaba göstermekten vazgeçiyorum.				
5	Verdiğim kararlar olumlu sonuçlanıyor.				
6	Kendi kararlarının benimkinden daha doğru olduğuna başkalarının beni inandırması kolaydır.				
7	Karar vermekten sakınırım.				
8	Bir seçim yapmadan önce çok dikkat ederim.				
9	Karar vermeyi ertelerim.				
10	Karar vermem gerektiğinde, başkaları ne derse onu yaparım.				

11	Acele karar vermem gerekirse, paniğe kapılırım.				
12	Benim yerime başkaları karar verebilir, çünkü ne olacağını umursamam.				
13	Kararımı verdikten sonra düşüncemi değiştirmem.				
14	Kararları başkalarına bırakmayı tercih ediyorum.				
15	Karar vermek zorunda olmak ne zaman beni bunaltırsa, aceleyle karar veririm.				
16	Bir karar vermeden önce düşünmeyi severim.				
17	Karar vermem gerektiğinde, karar üzerinde düşünmeyi son dakikaya kadar ertelerim.				
18	Karar verirken, sanki çok az zamanım varmış gibi hissedirim.				
19	Acele karar vermem gerektiğinde sakin bir şekilde düşünemem.				
20	Karar verdiğim zaman duruma en uygun olan kararı seçtiğimi hissedirim.				
21	Vereceğim karar sorunu çözmeyecekse, karar vermekten sakınırım.				
22	En ufak bir terslikle karşılaşsam, telaşlanarak ne yapacağıma ilişkin düşüncemi değiştiririm.				
23	Kararlarımı kendim vermek isterim.				
24	Karar vermek bana zor gelirse, ne seçtiğime özen gösteremem.				
25	Aceleden küçük şeylere takılarak seçim yaparım.				
26	Çok düşünmeden karar vermeye eğilimliyim.				
27	Bir şey yapmaya karar verdiğimde, o işin devamını getiririm.				
28	Karar verme sorumluluğunu almaktan hoşlanmam.				
29	Karar verirken ilk aklıma gelen düşünceyi seçmeye eğilimliyim.				
30	Farklı olmayı sevmediğim için, başkaları ne seçerse ben de onu seçerim.				

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Murat DOĞAN
Doğum Yeri ve Tarihi	Keban - 1984
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	İnönü Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (2007)
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (2016)
İş Deneyimi	
Çalıştığı Kurumlar	2010 + Elazığ Erkek Anadolu İmam Hatip Lisesi
İletişim	
E-Posta Adresi	mrdoğan_23@hotmail.com
Tarih	2016